

De cannabismarkt in Nederland

Raming van aanvoer, productie, consumptie en uitvoer

A.W.M. van der Heijden

Concept d.d. 10-2-'06

Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	5
1.1. Aanleiding.....	5
1.2. Leeswijzer.....	6
2. Onderzoeksopzet.....	7
2.1. Inleiding.....	7
2.2. Begripsafbakening.....	7
2.3. Onderzoeksvragen.....	8
2.4. Werkwijze.....	9
3. De productie van nederwiet.....	11
3.1. Inleiding.....	11
3.2. De cannabisopbrengst per plant.....	12
3.3. Het aantal oogsten per jaar.....	14
3.4. Door de politie ontdekte hennepkwekerijen.....	14
3.5. Het elektriciteitsverbruik van hennepkwekerijen.....	17
3.6. De spreiding van hennepkwekerijen.....	21
3.7. Voorlopige conclusies over de productie van nederwiet.....	25
4. De consumptie van cannabis.....	26
4.1. Inleiding.....	26
4.2. De prevalentie.....	26
4.3. Het gebruikspatroon.....	27
4.4. De verhouding tussen cannabissoorten.....	28
4.5. De verkooppunten.....	29
4.6. Conclusies over de cannabisconsumptie.....	30
5. De aanvoer van cannabis.....	33
5.1. Inleiding.....	33
5.2. Oorsprong van in Europa geconsumeerde cannabis.....	33
5.3. Aard van de aangevoerde cannabis in Europa.....	34
5.4. Onderschepping van cannabis onderweg naar Nederland.....	35
5.5. In Nederland in beslag genomen cannabis.....	36
5.6. Conclusies over de cannabisaanvoer.....	38
6. Transitie en export.....	39
6.1. Inleiding.....	39
6.2. Beslag op cannabis afkomstig uit Nederland.....	39
6.3. Opsporingsonderzoeken en strafzaken.....	41
6.4. Drugstoerisme.....	43
6.5. De toelevering van cannabismarkten in buurlanden.....	44
6.6. Conclusies over doorvoer en export.....	49
7. Recapitulatie, synthese en discussie.....	50
7.1 Inleiding.....	50
7.2 Bevindingen over de nederwietproductie.....	50
7.3 Bevindingen omtrent de cannabisconsumptie.....	51

7.4 Bevindingen omtrent aanvoer, doorvoer en export	51
7.5 De Europese cannabismarkt.....	52
7.5 De Nederlandse cannabismarkt.....	55
7.6 Discussie	55
Referenties	59

Samenvatting

De nederwietteelt in Nederland groeit en bloeit als nooit tevoren. De politie ontmantelt jaarlijks duizenden hennepkwekerijen. In hoeverre de hier geproduceerde cannabis wordt verkocht in coffeeshops en andere verkooppunten dan wel wordt geëxporteerd is niet duidelijk. Welke rol ons land speelt in de doorvoer van cannabis naar andere Europese landen evenmin. Mede in het licht van het specifieke beleid dat Nederland heeft inzake softdrugs is het wenselijk dat meer inzicht wordt verkregen in de Nederlandse cannabismarkt.

Dit rapport handelt over de voornaamste kwantitatieve aspecten van de markt voor softdrugs in Nederland. Aan de orde komen de productie van nederwiet, het gebruik van cannabis alsmede de aan-, door- en uitvoer van softdrugs. Door analyse van gegevens afkomstig van opsporingsinstanties, literatuurstudie en gesprekken met sleutelfiguren is getracht zicht te krijgen op de diverse stromen softdrugs in relatie tot ons land. De schattingen van de omvang van de diverse stromen worden onderling vergeleken teneinde de plausibiliteit van uitkomsten te kunnen bepalen. Om dezelfde reden worden sommige aspecten in Europees perspectief geplaatst.

De nederwietproductie wordt geschat door het combineren van gegevens over het aantal hennepkwekerijen, de gemiddelde omvang van een teeltplaats, het aantal oogsten per jaar en de opbrengst per hennepplant. Het aantal kwekerijen dat ons land telt wordt afgeleid van enerzijds ontmantelingen door de politie en door energiebedrijven ontdekte gevallen van stroomdiefstal in verband met wietteelt en anderzijds assumpties omtrent de kans dat een hennepplantage wordt ontdekt. De minimumschatting komt uit op 18.000 en de maximumschatting op 42.400 kwekerijen. De nationale productie wordt geraamd tussen 201 en 637 ton nederwiet per jaar.

Het aantal actuele gebruikers in ons land ligt vermoedelijk tussen 450.000 en 475.000. Nederwiet is de meest populaire drugssoort. Circa tweederde deel van het verbruik betreft deze cannabisvariant; de rest is vooral Marokkaanse hasjiesj. Nederhasj wordt door weinigen gebruikt. De gemiddelde consumptie van softdrugs ligt waarschijnlijk tussen 134 en 160 gram per gebruiker. Coffeeshops zijn het belangrijkste kanaal waarlangs cannabis bij de consument terecht komt. Tweederde van de in ons land gebruikte softdrugs is (direct of indirect) afkomstig uit een coffeeshop.

De aanvoer van cannabis naar Europa bestaat voor een belangrijk deel uit Marokkaanse hasjiesj. De laatste jaren zijn betrouwbare gegevens beschikbaar gekomen over de omvang van de hasjoogst in Marokko. In combinatie met data uit beslagstatistieken geven die houvast bij het bepalen van de consumptie door Europese druggebruikers. De statistieken over de hoeveelheden cannabis die in Europa worden onderschept vertonen een neerwaartse trend voor marihuana en een opwaartse voor hasjiesj. De stijgende trend duidt op een toename van productie en aanvoer van Marokkaanse hasjiesj. De dalende lijn voor marihuana hangt vermoedelijk samen met een groei van de hennepeteelt in West- en Centraal-Europa. Omdat er beginsel geen grensoverschrijdende transporten nodig zijn om de Europese wiet bij de consument te krijgen, geldt waarschijnlijk een substantieel lagere onderscheppingskans dan voor marihuana die uit andere landen wordt betrokken.

Buitenlandse opsporingsdiensten onderscheppen grote hoeveelheden cannabis die onderweg is naar Nederland. Meer dan de helft van de geconfisqueerde

softdrugs betreft marihuana. In ons land nemen douane en politie steeds minder cannabis in beslag. Meer dan de helft hiervan bestaat uit hasjes, voor het overgrote deel van Marokkaanse oorsprong. Van een klein deel van de onderschepte grotere partijen is gebleken dat de softdrugs in ons land waren geproduceerd. Het gaat tegenwoordig gemiddeld om ruim twee ton per jaar, waarvan tweederde nederwiet en eenderde nederhasj. Uit beslaggegevens van buurlanden valt af te leiden dat Nederland fungeert als belangrijk doorvoerland voor buitenlandse cannabis. Vergeleken hiermee lijkt de export van nederwiet van bescheiden omvang. Bestudering van gegevens over opsporingsonderzoeken en strafzaken in verband met de productie en export van nederwiet geven geen aanleiding te twifelen aan deze conclusie. Data over drugstoerisme duiden erop dat jaarlijks tienduizenden buitenlanders in Nederland softdrugs aanschaffen. De meesten nemen kleine hoeveelheden mee terug. Derhalve worden cannabismarkten in buurlanden slechts voor een beperkt deel op deze wijze bevoorrad. De hennepsteelt in de buurlanden en de doorvoer van niet-Nederlandse cannabis lijken van grotere importantie dan de aanvoer van nederwiet vanuit ons land. Een opmerkelijke trend in dit verband is de toenemende betrokkenheid van Nederlandse verdachten bij de wietteelt in Duitsland en België.

Op Europees niveau vertoont de schatting van de cannabisconsumptie die voornamelijk is afgeleid van prevalentiepercentages en gebruikspatronen grote gelijkenis met de consumptieraming die tot stand kwam op basis van productie- en beslaggegevens. Door vanuit de Europese dimensie terug te redeneren naar de Nederlandse situatie kan de bandbreedte van de nationale raming worden verkleind. Het jaarlijkse cannabisverbruik komt dan uit tussen 61 en 76 ton, waarvan 39-54 ton nederwiet. In het licht van internationale studieresultaten naar gebruikspatronen is dit een plausibele uitkomst.

De Europese data kunnen ook worden gehanteerd om zicht te krijgen op het aandeel van Nederland in de Europese markt voor marihuana. Deze schatting komt uit op minimaal 160 en maximaal 585 ton, hetgeen overeen komt met een kwart tot de helft van de vraag. Dit zou betekenen dat 80-91% van de Nederlandse wietogst is bestemd voor buitenlandse gebruikers. Vooral gezien de betrekkelijk geringe hoeveelheden nederwiet die in buurlanden worden onderschept is deze uitkomst niet erg aannemelijk. Er is derhalve ruimte voor verbetering van de in deze studie toegepaste schattingsmethoden, in het bijzonder die welke betrekking hebben op de productie en export van nederwiet. Voorts zijn extra inspanningen op het vlak van registratie, analyse en onderzoek nodig om beter zicht te krijgen op bepaalde aspecten van de cannabismarkt.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

In 2003 heeft de KLPD-dienst Nationale Recherche Informatie (DNRI) een rapport met de titel 'De Nederlandse drugsmarkt' uitgebracht over de stromen verdovende middelen die via ons land lopen (Van der Heijden, 2003). In een van de vele berekeningen die in het document zijn opgenomen is een storende fout ontdekt. Dit betreft de schatting van de productie van nederwiet. In het rapport is voor het ramen van de nederwietproductie uitgegaan van de volgende gegevens:

1. Er zijn in ons land tussen 561.000 en 680.000 personen die tenminste eenmaal per jaar cannabis gebruiken (EMCDDA, 2003; Abraham, 2002).
2. Van de cannabisgebruikers consumeert 3 à 4 % uit eigen kweek (Abraham e.a., 2002).
3. De omvang van ontmantelde kwekerijen schommelt in de periode 1998-2002 tussen 410 en 611 planten (De Miranda & Van der Werf, 2004).
4. Er zijn gemiddeld vier oogsten per jaar.
5. Een hennepplant levert 25 gram cannabis op (Korf, 2002).

In het rapport wordt zowel een minimum- als een maximumschatting berekend. De minimumschatting gaat grofweg als volgt: Het minimumpercentage gebruikers die zelf telen (3%) van de laagste schatting van het aantal gebruikers (561.000) leidt tot een geschat aantal kwekerijen van 16.830, afgerond 17.000. Bij een minimum-omvang van 400 planten, een opbrengst per plant van 25 gram en 4 oogsten per jaar leveren die kwekerijen samen 673 ton cannabis op. In het rapport staat evenwel 68 ton. De maximumschatting verloopt als volgt: Zelftelers 4% van geschat aantal cannabisgebruikers (680.000) = 27.200 kwekerijen. Met gemiddeld 500 planten à 25 gram per plant en 4 oogsten per jaar leidt dit tot een productie van 1.360 ton. In het rapport staat evenwel 110 ton.

De nationale consumptie van nederwiet wordt in het rapport geschat tussen 16 en 22 ton. Verder wordt vermeld dat in de periode 2000-2002 weliswaar 54 ton uit Nederland afkomstige cannabis in het buitenland in beslag is genomen, doch dat hooguit eenderde hiervan nederwiet betrof. In het licht van het bovenstaande zijn de gecorrigeerde uitkomsten van zowel de minimum- als de maximumschatting niet erg plausibel. Een en ander vormde aanleiding tot een herbezinning op de schattingsmethode. Hierbij bleek het nodig om de schattingsmethode in zijn geheel te herzien en kritisch te kijken naar enerzijds de toegepaste assumpties en anderzijds de betrouwbaarheid en validiteit van de gebruikte gegevensbronnen. Voor sommige aspecten geldt dat in de afgelopen jaren meer en betere gegevens ter beschikking zijn gekomen, waardoor in beginsel betere ramingen kunnen worden opgesteld. De exercitie biedt de mogelijkheid om de meest actuele gegevens toe te passen met betrekking tot de deelgebieden productie, consumptie, confiscaties en dergelijke. In dit rapport gaan we daarom niet louter in op de productie van nederwiet maar presenteren we kwantitatieve schattingen van de belangrijkste stromen softdrugs naar, in, door en vanuit ons land.

Het belang van de onderhavige studie is onder meer gelegen in de discussie over het specifieke beleid dat in Nederland geldt ten aanzien van softdrugs. Dit beleid wordt gekenmerkt door het tolereren van de consumptie, het bezit van kleine

hoeveelheden, de teelt voor eigen gebruik en de verkoop (binnen formele kaders) van cannabis. Vooral vanuit het buitenland wordt met enige regelmaat kritisch gereageerd op dit beleid, dat zou leiden tot meer drugsgebruik. Critici zouden een extra argument tegen het beleid in handen hebben als zou blijken dat Nederland grote hoeveelheden cannabis produceert voor de export. Maar ook voor de binnenlandse discussie is inzicht in de cannabismarkt van belang, bijvoorbeeld voor het standpunt inzake de bevoorrading van coffeeshops. De discussie over een mogelijke oplossing van de ‘achterdeurproblematiek’ door het reguleren van de hennepeteelt is gebaat bij een adequaat inzicht in de aard en omvang van de nederwietproductie.

Het illegale karakter van de cannabismarkt bemoeilijkt de registratie van belangrijke kenmerken en maakt het nodig om te werken met afgeleide indicaties. Daarom dient prudent te worden omgegaan met de analyseresultaten.

1.2. Leeswijzer

In dit rapport wordt niet alleen gekeken naar de hennepeteelt, maar wordt de Nederlandse cannabismarkt in al zijn facetten belicht. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de opzet van de studie, waaronder de onderzoeksvragen. De hoofdvragen worden ieder in een afzonderlijk hoofdstuk beantwoord.

Het derde hoofdstuk gaat over de productie van nederwiet. Aan de orde komen onder andere de ontmanteling van hennepkwekerijen door de politie, de energiefraude die door veel hennep telers wordt gepleegd, de grootte en de locaties van hennepkwekerijen in ons land en de gemiddelde opbrengst per hennepplant. Hoofdstuk vier behandelt diverse aspecten van de consumptie, zoals het aantal gebruikers, het consumptiepatroon en de verkooppunten van cannabis. Vervolgens wordt in het vijfde en het zesde hoofdstuk uitgebreid stilgestaan bij de import, doorvoer en export van softdrugs. Een en ander is van belang om de schatting van de nederwietproductie in de juiste context te plaatsen. Daarmee wordt de plausibiliteit van de aannames en schattingen inzichtelijk. In het zevende en laatste hoofdstuk worden de verschillende elementen met elkaar in verband gebracht en worden conclusies geformuleerd.

De lezer dient erop bedacht te zijn dat een deel van de uitkomsten die in de loop van het verhaal worden gepresenteerd verderop weer ter discussie worden gesteld. Omwille van de leesbaarheid van dit rapport gebeurt dat niet steeds meteen. Pas in het laatste hoofdstuk worden de eindconclusies geformuleerd.

2. Onderzoeksopzet

2.1. Inleiding

Hoewel de aanleiding voor deze studie is gelegen in verwarring omtrent de hoeveelheid nederwiet die in ons land wordt geproduceerd, heeft het onderzoek een breder bereik, namelijk dat van de gehele Nederlandse cannabismarkt. Deze insteek is gekozen omdat de plausibiliteit van schattingen van bepaalde aspecten van de markt het best kan worden gezien door die te vergelijken met informatie over gerelateerde aspecten. Het doel van de exercitie is het genereren van inzicht in de belangrijkste kwantitatieve aspecten van de markt voor cannabis in ons land.

Dit hoofdstuk gaat over de opzet van deze studie. Paragraaf 2.2 gaat over de belangrijkste termen die we hanteren als we het hebben over de cannabismarkt. Vervolgens komen de onderzoeksvragen aan de orde in paragraaf 2.3. In de vierde en laatste paragraaf van dit hoofdstuk gaan we in op de werkwijze die we toepassen om antwoorden te krijgen op de geformuleerde onderzoeksvragen.

2.2. Begripsafbakening

Hasjiesj en marihuana worden gemaakt van de hennepplant, met als geslachtsnaam cannabis. De hennepplant is gewoonlijk eenslachtig; de plant is dus of mannelijk of vrouwelijk. De belangrijkste psychoactieve stof is tetrahydrocannabinol (THC). De hoogste THC-gehalten worden aangetroffen in onbevuchte vrouwelijke bloemknoppen. Bijgevolg worden vooral vrouwelijke planten gebruikt voor de productie van marihuana en hasjiesj (Niesink e.a., 2002, p. 9-12).

Een vrouwelijke hennepplant kan drie tot vijf meter hoog worden. Bij de binnenkweek worden de planten evenwel geforceerd tot snelle bloei en wordt er vaak al geoogst terwijl de planten niet hoger zijn dan 60 à 100 cm. Ze zijn dan acht tot dertien weken oud.

Marihuana, wiet of cannabiskruid komt van de fijngeknipte of gehakte, gedroogde bloemtoppen, bladeren en eventueel stengels van de vrouwelijke hennepplant. In Nederland geproduceerde marihuana wordt veelal aangeduid als nederwiet.

Hasjiesj, ook aangeduid als cannabisbark of hasj wordt verkregen uit de bark van de bloemen en eventueel andere delen van de cannabisplant. Door de plantdelen te zeven of te centrifugeren en het restant samen te persen ontstaan blokken hasjiesj. Als de productie in Nederland plaatsvindt, wordt gesproken van nederhasj.

Hasjolie wordt eveneens gemaakt uit de bark van de hennepplant. De olie wordt verkregen door het oplossen van plantdelen en de oplossing te filteren en in te dampen. De kleverige substantie die overblijft heeft meestal een veel hoger THC-gehalte dan hasjiesj of marihuana en is daarom opgenomen in de Opiumwet als een harddrug (lijst I). Hasjolie wordt in ons land zelden aangetroffen. Om deze redenen laten we deze cannabisvariant in deze studie buiten beschouwing.

In Nederland wordt zowel hasjiesj als marihuana geconsumeerd door de stoffen te vermengen met shagtabak en in een zelfgemaakte sigaret te roken. Zo'n sigaret wordt aangeduid als joint (vroeger als stickie). Beide cannabisvarianten

kunnen ook puur, dus zonder tabak, worden gerookt. Voor hasjiesj wordt in zo'n geval gewoonlijk een pijp met kleine kop of een waterpijp gehanteerd.

Als we in dit rapport praten over softdrugs of cannabis bedoelen we de varianten buitenlandse hasjiesj, buitenlandse marihuana, Nederlandse hasjiesj (nederhasj) en Nederlandse marihuana (nederwiet). Met de term 'Nederlandse cannabismarkt' duiden we op de invoer, de productie, de consumptie en de uit- of doorvoer van softdrugs binnen dan wel via ons land. De betrokkenheid van Nederlanders bij de productie of de smokkel van cannabis die zich geheel buiten de landsgrenzen afspeelt, is hier niet aan de orde.

De termen hennepkwekerij, hennepplantage en (wiet-)teeltplaats zien we als synoniemen. We hanteren geen ondergrens voor het aantal planten, dus een locatie met één hennepplant beschouwen we als een kwekerij. Kwekerijen die specifiek zijn ingericht voor het produceren van stekjes (uit zaad of door het stekken van 'moederplanten') en dus niet primair zijn bedoeld voor de wietproductie zullen we als zodanig omschrijven.

Een van de factoren die inzicht verschaft in de smokkel van verdovende middelen is de analyse van herkomst en bestemming van onderschepte partijen. De termen 'herkomst' en 'bestemming' worden in politiekringen zowel gebruikt om het vermoedelijke productieland en het geplande consumptieland aan te geven als ter duiding van respectievelijk het laatste land waar de drugs zich bevonden voordat de inbeslagneming plaatsvond en het eerstvolgende land waar de drugs naar toe zouden gaan als ze niet waren onderschept. In deze analyse wordt vooral gelet op de tweede interpretatie. Om het onderscheid aan te geven wordt het productieland aangeduid als het oorspronkelijke herkomstland of als het land van oorsprong of origine. Het geplande consumptieland wordt aangeduid als de eindbestemming.

2.3. Onderzoeksvragen

Het doel van deze studie is het geven van inzicht in de omvang van de markt voor cannabis in ons land. Het gaat hierbij om de volgende kenmerken van de cannabismarkt: de productie en de export van nederwiet, de import en de doorvoer van buitenlandse marihuana en hasjiesj en de consumptie van softdrugs. In onderlinge samenhang geven deze kenmerken een beeld van de belangrijkste kwantitatieve aspecten van de Nederlandse cannabismarkt. Voor sommige aspecten worden vergelijkingen gemaakt met andere landen in Europa of met de situatie in het hele continent. We verwachten door dit internationale perspectief meer zicht te krijgen op de plausibiliteit van de schattingen van de nationale cannabismarkt. De volgende onderzoeksvragen komen aan de orde:

1. Hoeveel cannabis wordt in Nederland geproduceerd?
  - a. Hoeveel hennepplanten staan er in een kwekerij?
  - b. Hoeveel nederwiet wordt er per hennepplant geoogst?
  - c. Hoeveel oogsten realiseert een hennepkwekerij per jaar?
  - d. Hoeveel hennepkwekerijen worden door de politie ontmanteld?
  - e. Hoeveel hennepkwekerijen worden door energiebedrijven ontdekt?
  - f. Hoeveel elektriciteit wordt door hennepkwekers gebruikt?
  - g. Hoeveel elektriciteit is nodig voor het produceren van een gram nederwiet?

- h. Hoe is de spreiding van de hennepteelt?
- 2. Hoeveel cannabis wordt in Nederland geconsumeerd ?
  - a. Hoeveel personen gebruiken eenmaal of vaker per jaar cannabis?
  - b. Wat is de frequentie van de consumptie?
  - c. Hoeveel cannabis wordt geconsumeerd bij een gebruiksmoment?
  - d. Welk deel van de cannabisconsumptie betreft nederwiet?
  - e. Hoeveel coffeeshops zijn er in ons land?
  - f. Wat is de omzet per coffeeshop?
  - g. Hoeveel van de omzet betreft nederwiet?
  - h. Welk deel van de hier te lande geconsumeerde cannabis wordt aangeschaft in een coffeeshop?
- 3. Hoeveel cannabis wordt aangevoerd?
  - a. Waar komt de cannabis vandaan die in Europa wordt geconsumeerd?
  - b. Hoeveel cannabis wordt er geproduceerd die bestemd is voor consumptie in Europa?
  - c. Hoeveel cannabis wordt door de Europese opsporingsinstanties in beslag genomen?
  - d. Wat is de verhouding tussen de diverse cannabisvarianten die in Europa worden onderschept?
  - e. Hoeveel van de elders onderschepte cannabis was onderweg naar Nederland?
- 4. Hoeveel cannabis wordt doorgevoerd of geëxporteerd?
  - a. Hoeveel cannabis wordt in het buitenland onderschept die afkomstig is uit Nederland?
  - b. Wat is de verhouding tussen de diverse cannabisvarianten die in het buitenland worden onderschept en die uit ons land afkomstig zijn?
  - c. Welk aandeel heeft nederwiet in de cannabismarkt van buurlanden?

2.4. Werkwijze

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is een groot aantal publicaties geraadpleegd (zie literatuurlijst). Naast wetenschappelijke studies zijn ook rapporten van binnen- en buitenlandse opsporingsdiensten bestudeerd. Op beperkte schaal is gebruik gemaakt van de publieke media (met name krantenberichten). Voorts zijn statistische gegevens verzameld en geanalyseerd, onder andere over hoeveelheden geconfisqueerde cannabis, energiediefstallen in verband met hennepteelt, aantallen coffeeshops en meldingen van drugshandel bij de stichting Meld Misdaad Anoniem. Ten behoeve van de onderhavige exercitie zijn ook gesprekken gevoerd, onder andere met leden van het Nationaal Netwerk Drugsexpertise¹ en het Platform Energiediefstal² en met onderzoekers die actief zijn in de cannabissector.

Het schatten van de hoeveelheden cannabis die Nederland binnenkomen, hier geproduceerd en geconsumeerd worden dan wel ons land verlaten, is geen sinecure. De complexiteit van de materie hangt samen met het illegale karakter van productie

¹ Het Nationaal Netwerk Drugsexpertise NND is een samenwerkingsverband van drugsdeskundigen binnen de Nederlandse politie en haar partners. Het NND staat onder auspiciën van de Raad van Hoofdd commissarissen.

² In het Platform Energiediefstal zitten vertegenwoordigers van vrijwel alle elektriciteitsleveranciers die actief zijn in Nederland. Het platform staat onder auspiciën van EnergieNed.

en smokkel van drugs, inclusief softdrugs. De dreiging van vervolging leidt ertoe dat veel actoren die zich bewegen op wat wij aanduiden als de cannabismarkt niet bereid zijn om het achterste van hun tong te laten zien. En registraties van aspecten als herkomst, hoeveelheid, prijs en kwaliteit van verhandelde cannabis zijn niet geheel betrouwbaar of ontbreken.

Als we zicht willen krijgen op de cannabismarkt zijn we gedwongen veelvuldig te werken met indirecte indicatoren die bovendien elk slechts duiden op bepaalde specifieke aspecten. Zo wordt informatie omtrent de herkomst van cannabis voornamelijk afgeleid uit hetgeen bekend is omtrent de origine van in beslag genomen partijen. Informatie over de hoeveelheid energie die nodig is voor de productie van een gram cannabis is grotendeels afkomstig van elektriciteitsleveranciers. En over het consumptiepatroon van cannabisgebruikers komen we het meest te weten door enquêtes onder consumenten. Iedere bron heeft zo zijn eigenaardigheden wat betreft betrouwbaarheid en validiteit. Deze aspecten worden daarom kritisch bezien.

Over een aantal aspecten van de cannabismarkt die in deze studie de revue passeren zijn slechts weinig gegevens beschikbaar. Bovendien zijn de beschikbare data vaak incompleet en is de representativiteit soms twijfelachtig. Daarom wordt zoveel mogelijk het principe van triangulatie toegepast. Dit houdt in dat de uitkomst van een bepaalde berekening waar mogelijk wordt getoetst aan het resultaat van andere benaderingen. In de meeste gevallen betreft het overigens geen 'harde' statistische toetsing maar slechts een plausibiliteitscontrole.

3. De productie van nederwiet

3.1. Inleiding

De teelt van hennepplanten ten behoeve van de marihuanaproductie in Nederland is bepaald niet nieuw. Wel zijn er sterke indicaties dat het verschijnsel pas in het vorige decennium een grote vlucht heeft genomen. De econoom Jansen (1996, tabel 1) constateerde dat het gemiddelde aantal soorten nederwiet dat in coffeeshops wordt aangeboden, tussen 1991 en 1995 geleidelijk toenam van 1,2 tot 6,6. In dezelfde periode nam het aantal coffeeshops waar nederhasj te koop was eveneens sterk toe. Een en ander duidt op een stijging van de nederwietteelt in ons land.

Teneinde de omvang van de cannabisproductie te kunnen schatten moeten we een aantal factoren in kaart brengen. Het betreft in de eerste plaats het aantal teeltplaatsen. Vervolgens dienen we te weten hoeveel hennepplanten er gemiddeld in een kwekerij staan en wat de wietopbrengst per plant is. Ten slotte is het aantal oogsten per jaar van belang. In dit hoofdstuk wordt geschat hoeveel nederwiet in ons land wordt geproduceerd door na te gaan hoeveel nederwiet er gewoonlijk per plant wordt geoogst, hoeveel oogsten een kwekerij jaarlijks realiseert, hoeveel hennepplanten er gemiddeld in een teeltplaats staan en hoeveel kwekerijen er in bedrijf zijn. Door de uitkomsten te vermenigvuldigen krijgen we een raming van de nationale nederwietproductie.

Om te komen tot een actuele schatting van de totale cannabisproductie in ons land zijn dus eerst en vooral gegevens nodig over het totaal aantal nederwietkwekerijen. Helaas ontbreekt het hieraan. Schattingen in de media over het totaal aantal hennepkwekerijen in ons land lopen uiteen van vijf- tot honderdvijftigduizend (Van Ruiten, 2005; Bergman, 2005). Jansen (1993) schatte in 1993 de nationale nederwietproductie op zo'n 40 ton. Drie jaar later kwam hij uit op meer dan 50 ton (Jansen, 1996). In 1995 kwamen Boekhoorn e.a. (1995, p. 29) tot een schatting van 50.000 huistelers en 80 professionele middelgrote en grote telers. Van de huistelers zou 90% alleen produceren voor eigen gebruik en een beperkte vriendenkring (gemiddeld een halve kilo per jaar). De rest van de huistelers zou een gemiddelde opbrengst realiseren van vijf kg per jaar, terwijl de middel- en groottelers jaarlijks tussen 200 en 450 kg nederwiet zouden omzetten. De productie van alle kwekers samen zou liggen tussen 36 en 84 ton per jaar. Een publicatie van de criminoloog Bovenkerk (2001, p. 223) refereert aan een Nederlandse productie van 250 ton per jaar, maar die zou ook best hoger en zelfs veel hoger kunnen zijn. Een schatting van Korf (2003, p. 261) komt uit op circa vijfduizend kwekerijen - met gemiddeld honderd planten - die samen jaarlijks 38 ton nederwiet zouden produceren.

Ter vergelijking de volgende schattingen van Nederlandse wetenschappers, in chronologische volgorde:

Jansen (1993)	40 ton
Boekhoorn e.a. (1995)	36-84 ton
Jansen (1996)	minimaal 50 ton
Bovenkerk & Hogewind (2001)	minimaal 250 ton
Korf (2003)	38 ton

Het meest opvallend in deze reeks schattingen is de uitschieter van Bovenkerk en Hogewind. De overige vallen binnen de marge die door Boekhoorn e.a. in 1995 is gesteld. Het feit dat de eerste en de laatste schatting dicht bij elkaar liggen terwijl er een periode van bijna tien jaar tussen zit, kan betekenen dat de productie in de loop van de tijd nauwelijks is veranderd. Maar uit cijfers over de aantallen door de politie ontdekte hennepkwekerijen komt een ander beeld naar voren (zie paragraaf 3.2)

In ons land wordt zowel binnen- als buitenshuis hennep geteeld. In de eerste helft van de jaren '90 werd zo'n 10% van de hennepkwekerijen in de buitenlucht aangetroffen (Bloemendaal, 1996, p. 25). Dergelijke kwekerijen kunnen zeer omvangrijk zijn; in 1996 werd in de buurt van Venlo een kwekerij met circa 600.000 hennepplanten aangetroffen. Vanwege het koele klimaat kan er evenwel slechts eenmaal per jaar worden geoogst. De opbrengst per plant kan in beginsel groter zijn dan bij binnenteelt, omdat het langer duurt voordat de bloemtoppen worden geoogst. Hier staat tegenover dat het koele klimaat ertoe leidt dat het THC-gehalte bij buitenteelt substantieel lager ligt dan bij binnenteelt. In ons land wordt een duidelijke stijging geconstateerd in het THC-gehalte van nederwiet (Trimbos-instituut, 2005, p. 49). Deze trend doet vermoeden dat nederwiet steeds vaker binnen wordt geproduceerd. Leden van het Nationaal Netwerk Drugsexpertise bevestigen dat de politie weliswaar zo nu en dan kwekerijen in de buitenlucht aantreft, maar dat het dan veelal gaat om kleine aantallen planten ('balkonkwekerijen'). Gezien het relatief lage THC-gehalte is het aannemelijk dat het bij deze kwekerijtjes voornamelijk gaat om productie voor eigen gebruik. Om deze redenen laten wij het aandeel van de buitenteelt bij de schatting van de nationale nederwietproductie buiten beschouwing.

De kwestie van het aantal hennepkwekerijen wordt vanuit twee invalshoeken belicht. Allereerst gaan we in op het aantal teeltplaatsen dat door de politie wordt ontmanteld. Vervolgens kijken we naar meldingen van elektriciteitsbedrijven over energiefraude in relatie tot de hennep-teelt. Gegevens over dergelijke fraudes in het jaar 2004 zijn desgevraagd welwillend beschikbaar gesteld door de leden (energiebedrijven) van het Platform Energiediefstal. Omdat we ook indicaties van de politie hebben omtrent het percentage kwekers dat illegaal stroom aftapt, zijn we in staat om een schatting te maken van het totaal aantal hennepplantages. Ten slotte kijken we naar de geografische spreiding van de hennep-teelt.

3.2. De cannabisopbrengst per plant

Niet alleen in Nederland maar ook elders is in de loop van de jaren negentig sprake van forse veranderingen in de cannabismarkt. Twee verschuivingen treden op de voorgrond. Allereerst een geleidelijke verplaatsing van de cannabisproductie naar technologisch geavanceerde landen. Ten tweede de professionalisering van de productie door gebruikmaking van moderne teelttechnieken, waaronder vermeerdering door klonen. Hierdoor is in westerse landen een cannabisproduct op de markt gekomen dat met succes de concurrentie aankan met traditionele cannabisvarianten (Szendrei, 1997, p. 2).

Op basis van mediaberichten en gesprekken met leden van het NND hebben wij de indruk dat het onderscheid tussen de kleine hobbyteler en de grote professionele teler in de tweede helft van de jaren negentig geleidelijk aan is verdwenen. Kwekerijen met minder dan tien of meer dan tienduizend planten worden tegen-

woordig nog maar weinig aangetroffen.³ Tegelijkertijd zijn huistelers professioneler gaan werken, met assimilatielampen, geautomatiseerde toevoer van water en voedingsstoffen, gebruik van insecticiden, airconditioning met koolstoffilters et cetera. Het effect is een hoogwaardig cannabisproduct van nagenoeg constante kwaliteit. De hobbyteler met vijf à tien planten voor eigen gebruik, die in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk nog veelvuldig wordt aangetroffen, lijkt hier nagenoeg verdwenen. Dit komt niet alleen naar voren uit politiegegevens maar kan tevens worden afgeleid uit gegevens over de wijze waarop jongeren aan cannabis komen. Uit een onderzoek van De Zwart, Monshouwer en Smit (2000) onder scholieren bleek dat slechts 2% eigen kweek als bron aangaf. Abraham e.a. (2002, p. 230) kwam voor de 12- tot 17-jarigen uit op 3% en voor cannabisgebruikers van 18 jaar en ouder op 4%.

Door professionalisering is de gemiddelde nederwietopbrengst per hennepplant waarschijnlijk omhooggegaan. Bovendien is mede door veredeling het THC-gehalte van nederwiet toegenomen. Dit komt tot uiting in de resultaten van studies naar het gehalte werkzame stof van in Nederland verkrijgbare cannabis. Voor nederwiet geldt dat het THC-gehalte in de loop der jaren is gestegen van 7,5% in 1991 tot 11% in 2000/2001 (Korf, Biemond & Jellema, 1994, p. 11; NDM, 2001, tabel 2.14).⁴ Uit het meest recente onderzoek van het Trimbos Instituut blijkt dat het THC-gehalte de afgelopen tijd nog verder is toegenomen, namelijk tot gemiddeld 15% (Niesink e.a., 2002, p. 27).

Boekhoorn e.a. gingen in 1995 uit van een gemiddelde opbrengst van 10 tot 15 gram per plant. Britse onderzoekers vonden in 1998 15 gram als gemiddelde (Atha, Blanchard & Davis, 1999). In de Nederlandse media wordt veelal gesproken over 20 gram per plant (onder andere De Lange, 1997; Kranenberg, 2000; Wildenburg, 2000), hoewel ook lagere en hogere gemiddelde opbrengsten worden genoemd (bijv. Smit, 1999: 10 gram; Gerritsen, 1998: 15 gram; Lazaroms, 1996: 50 gram). Een rapport van het Gerechtelijk Laboratorium uit 1995 komt uit op 22 gram per plant (Huizer & Poortman-van der Meer, 1995). Dit cijfer wordt ook in de jurisprudentie geregeld aangehouden bij ontnemingszaken (BOOM, 2004, p. 43 e.v.). Korf (2002, p. 261) gaat uit van 25 gram. Waarschijnlijk zijn zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de Nederlandse cannabisproductie in de loop van het vorige decennium significant gestegen.

Het Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (BOOM) heeft in 2003/2004 in samenwerking met het Nederlands Forensisch Instituut, de KLPD-dienst Nationale Recherche Informatie, het Nationaal Netwerk Drugsexpertise, het Financieel Expertisepunt Politie, de Universiteit Wageningen en een tiental regionale politiekorpsen een project uitgevoerd om te komen tot een actuele norm voor de opbrengst van hennepkwekerijen. De resultaten geven aan dat een doorsnee hennepkwekerij binnenshuis een beplant oppervlak telt van ruim 16 m² met 15,3 planten per m². Daarboven hangen assimilatielampen met een vermogen van 510 watt. De hoogst mogelijke opbrengst is 33,7 gram per plant in het laatste bloei-stadium, omschreven als 'volgroeide knop, veel hars, oogststadium' (Toonen en Thissen, 2004, p. 10). De opbrengst is veel meer dan uit eerdere studies naar voren

³ Het is denkbaar dat er nog wel van dergelijke kleine kwekerijen worden ontdekt door de politie, maar dat die minder geneigd is om erover te rapporteren. Ook in de periode 1991-1994 had slechts een op de tien ontdekte kwekerijen minder dan 50 planten (Bloemendaal, 1996, p. 49). Volgens leden van het Nationaal Netwerk Drugsexpertise worden kleine kwekerijen bij ontdekking wel ontmanteld, zelfs als het gaat om minder dan 5 planten.

⁴ Het cijfer van Korf, Biemond & Jellema heeft betrekking op 60 monsters die in Amsterdam waren aangeschaft. In drie gevallen betrof het Colombiaanse marihuana en van drie monsters was onbekend waar ze vandaan kwamen.

komt; zelfs ruim de helft meer dan de in de rechtspraak nog altijd gangbare norm (gebaseerd op Huizer & Poortman-van der Meer, 1995) van 22 gram. Er is reden om aan te nemen dat de maximale opbrengst in de praktijk lang niet altijd wordt gehaald. Een volledig uitgegroeide plant veroorzaakt namelijk een zeer sterke geur, hetgeen de pakkans vergroot. Voorts hebben hennepkwekers te maken met tegenslagen in de vorm van ongedierte of problemen met de toevoer van water en voedingsmiddelen. Daarom gaan wij in deze studie uit van de opbrengst in het voorlaatste ontwikkelingsstadium, dat door de onderzoekers wordt omschreven als 'volgroeide bloem' (Toonen & Thissen, 2005, p. 7). De opbrengst per plant is dan 29,4 gram (op cit., tabel 3). Dit gegeven nemen we als uitgangspunt voor verdere berekeningen.

3.3. *Het aantal oogsten per jaar*

De drugsexpert Weeda stelde in 1995 dat de totale groei- en bloeicyclus bij binnenteelt gewoonlijk circa drie maanden bedraagt. Bij berekeningen van de jaaropbrengst van een kwekerij wordt dan ook uitgegaan van vier oogsten per jaar. Korf (2003, p. 261) lijkt het realistischer om te rekenen met drie geslaagde oogsten. Er zijn evenwel aanwijzingen dat tegenwoordig veelvuldig met kortere kweekcycli wordt gewerkt. Zo zijn op Internet kweekschema's aangetroffen waaruit naar voren komt dat al na een week of negen kan worden geoogst. Uit een andere document valt af te leiden dat de gemiddelde bloeitijd bij binnenteelt 8,3 weken bedraagt. Hierbij moet circa een week groeitijd van de stekjes (totdat ze beginnen te bloeien) worden opgeteld (Weustenraad, 2005, p. 15). Rekening houdend met de tijd die nodig is voor het oogsten, opruimen en planten van nieuwe stekken, is een gemiddelde kweekcyclus van tien weken aannemelijk. Op jaarbasis komen we dan uit op maximaal vijf oogsten. We moeten er evenwel rekening mee houden dat door plantenziektes, insectenplagen en ander onheil niet alle oogsten succesvol zullen zijn. Bovendien worden elk jaar heel wat kwekerijen door de politie ontmanteld (zie volgende paragraaf). Daarom rekenen we met minimaal drie en maximaal vier oogsten per jaar.

3.4. *Door de politie ontdekte hennepkwekerijen*

Sinds het begin van de jaren negentig is het aantal nederwietkwekerijen dat door de politie wordt ontdekt zeer sterk gegroeid. Ging het in het begin van dat decennium nog om minder dan honderd per jaar; in het laatste jaar voor de eeuwwisseling werden meer dan duizend en in 2001 ruim tweeduizend kwekerijen opgespoord. In de twee volgende jaren lag het aantal gemelde ontmantelingen tussen 1500 en 1900. In 2004 ontdekte de politie meer kwekerijen dan ooit tevoren: ruim drieduizend.⁵

De stijging mede is waarschijnlijk mede teweeggebracht door een intensivering van de opsporing van hennepkwekerijen. Uitlatingen van leden van het Nationaal Netwerk Drugsexpertise suggereren dat het tegengaan van de wietteelt de laatste jaren een hogere prioriteit heeft gekregen. Hiermee zou een deel van het veiligheidsprogramma van de ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in de praktijk zijn gebracht (Ministeries van Justitie en van

---

⁵ Papenhove e.a. (2005, p. 16) vermeldt een aantal van 2.261 ontmantelingen in 2004. Dit totaal is gebaseerd op de opgaven van acht regionale politiekorpsen. Wij hebben dit cijfer aangevuld met gegevens van drie korpsen die hieromtrent niet tijdig een opgave aan het KLPD hadden gedaan.

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2002, p. 61). Cijfers over strafzaken die bij het parket zijn ingeschreven bevestigen deze trend. Tussen 2000 en 2004 verdubbelde het aantal strafzaken in relatie tot softdrugs van 4.590 naar 9.296 (OM, 2005).⁶

De gesignaleerde toename kan deels worden toegeschreven aan de mogelijkheid en bereidheid van regionale politiekorpsen om aan het KLPD te rapporteren over aantallen ontmantelde nederwietkwekerijen en vernietigde hennepplanten. De wisselende respons van het ene jaar op het andere noopt ons tot het corrigeren van de gerapporteerde aantallen ontdekte kwekerijen, teneinde te komen tot meer betrouwbare nationale cijfers. Dit doen we door eerst het gemiddeld aantal kwekerijen per responderend regiokorps te vermenigvuldigen met het totaal aantal regio's (25). Om het effect van de wisselende respons zo goed mogelijk te neutraliseren berekenen we een voortschrijdend gemiddelde over de afgelopen vier jaar. Als we op deze wijze corrigeren voor onderrapportage komt het cijfer voor in 2004 ontmantelde kwekerijen uit op ruim 5.400. Ten opzichte van de situatie in 2000 is dit een verdrievoudiging en ten opzichte van 1996 zelfs een verachtvoudiging.

Het aantal hennepplanten dat wordt opgespoord is in de loop der jaren eveneens toegenomen, zij het minder sterk dan het aantal kwekerijen. De trend in de nederwietproductie toont een duidelijke tendens naar kleinere teeltplaatsen. De gemiddelde omvang, die in de eerste helft van het vorige decennium veelal boven de 1000 planten uitkwam, ligt tegenwoordig rond 500 planten (tabel 1).⁷ Het aantal hennepplanten dat jaarlijks van overheidswege wordt vernietigd is sinds het midden van de jaren negentig duidelijk toegenomen. Deze trend is ook zichtbaar na correctie voor onderrapportage, hoewel niet zo duidelijk als in de cijfers over de gerapporteerde aantallen hennepplanten die de politie verdelgde.⁸ Met name de laatste jaren valt een sterke stijging waar te nemen. Ofschoon deze tendens deels toegeschreven kan worden aan een intensivering van de opsporing vormt de ontwikkeling een indicatie dat de hennepsteelt in ons land daadwerkelijk bloeit als nooit tevoren. Overigens gaat het bij de gepresenteerde cijfers om alle teeltplaatsen, dus inclusief de locaties waar stekjes vanuit zaad worden opgekweekt. Dergelijke teeltplaatsen bevatten gewoonlijk veel meer plantjes per vierkante meter dan de overige hennepkwekerijen; er zijn voorbeelden bekend van plekken waar vele tienduizenden stekjes werden aangetroffen.⁹ In het wetenschappelijk onderzoek naar de opbrengst per hennepplant zijn dergelijke kwekerijen buiten beschouwing gebleven aangezien er geen sprake is van bloeiende planten (Toonen en Thissen, 2004). Dit verklaart voor een belangrijk

---

⁶ Deze cijfers hebben niet alleen betrekking op de productie maar ook de handel in cannabis. Mede in het licht van de daling van de geconfisqueerde hoeveelheden cannabis in ons land (zie par. 5.5) is het aannemelijk dat de stijging voornamelijk moet worden toegeschreven aan een intensivering van opsporing en vervolging van de hennepsteelt.

⁷ Bij deze berekening zijn twee mega-kwekerijen met elk meer dan een half miljoen planten buiten beschouwing gelaten (zie volgende noot). Voorts is een correctie toegepast voor partiële non-respons. Sommige korpsen rapporteren namelijk wel het aantal ontmantelde kwekerijen maar niet het aantal aangetroffen hennepplanten, terwijl sommige andere het omgekeerde doen. Het voortschrijdend gemiddelde is berekend over vier jaar.

⁸ In 1996 werden 1,2 miljoen hennepplanten vernietigd. Dit cijfer is evenwel sterk bepaald door de ontdekking van een uitzonderlijk grote kwekerij in de buurt van Venlo waar circa 600.000 planten stonden. In 1999 is in Zoeterwoude zelfs een teeltplaats met ongeveer één miljoen planten (stekjes) aangetroffen (Jespers, 2003). Deze ontmantelingen zijn destijds niet gerapporteerd aan het KLPD. Bij de berekening van de gemiddelde omvang van hennepkwekerijen zijn deze twee buiten beschouwing gelaten.

⁹ Illustratief is een kwekerij in een kas in Honselersdijk waar in oktober 2005 tienduizend 'moederplanten' en tweehonderdduizend stekjes van hennepplanten werden aangetroffen (Van Dien, 2005).

deel waarom de doorsnee omvang in dat onderzoek veel lager uitvalt dan uit de politiegegevens naar voren komt (resp. 259 en 515 planten in 2004).¹⁰

Tabel 1. Ontmantelde hennepkwekerijen, vernietigde planten en gemiddelde kwekerijomvang; gerapporteerd en geraamd met correctie voor non-respons

Jaar	Ontmantelde kwekerijen, gerapporteerd	Ontmantelde kwekerijen na correctie voor non-respons	Vernietigde hennepplanten, gerapporteerd	Vernietigde hennepplanten, na correctie voor non-respons	Voortschrijdend gemiddelde omvang, zonder correctie voor non-respons	Voortschrijdend gemiddelde omvang, na correctie voor non-respons
1996	342	658	629.717	1.338.842	1.841	1.037
1997	520	1.035	553.135	844.992	1.453	992
1998	616	998	353.178	640.382	978	939
1999	1.091	939	582.588	1.690.351	867	820
2000	1.372	1.398	704.331	780.236	671	686
2001	2.012	2.282	884.609	962.539	515	578
2002	1.574	2.216	900.381	1.057.145	515	488
2003	1.867	3.216	1.111.855	1.587.894	530	508
2004	3.014	5.434	1.369.844	1.751.662	515	473

Het is aannemelijk dat het aantal kwekerijen dat in een politieregio wordt ontmanteld mede afhankelijk is van de opsporingsintensiteit. Er bestaan weinig inzicht in de kans dat een hennepkwekerij wordt ontdekt door de politie. Navraag bij een aantal politiekorpsen leert dat in sommige regio's prioriteit wordt gegeven aan de meer bedrijfsmatige kweek. De teelt voor eigen gebruik (met maximaal vijf planten) wordt daar bewust niet aangepakt. De vraag rijst dan welke indicaties de politie heeft omtrent de omvang voordat de locatie van een kwekerij is bezocht. Sommige teeltplaatsen worden ontdekt nadat de politie een pand is binnengetrepen naar aanleiding van een melding van wateroverlast, brand of inbraak. Bij een kwekerij met veel lampen is het risico op dergelijk onheil groter dan bij een kwekerij zonder lampen of met een enkele assimilatielamp. Dit beïnvloedt de ontdekkingskans. In de praktijk spelen meldingen van de stichting Meld Misdaad Anoniem een belangrijke rol bij het optreden tegen kwekerijen. Jaarlijks komen bij de stichting ettelijke duizenden telefonische signalen

¹⁰ Een andere verklarende factor is dat Toonen en Thissen niet uitgaan van het rekenkundig gemiddelde, omdat dit sterk wordt beïnvloed door zogeheten uitbijters (extreme cijfers). Hierdoor komt het rekenkundig gemiddelde uit op 591, dus nog hoger dan bij de politie. In plaats daarvan hanteren de onderzoekers de mediaan; de omvang waarvoor geldt dat de helft van de kwekerijen eronder en de andere helft erboven uitkomt. De mediaan uit het onderzoek van Toonen en Thissen kan nog te hoog zijn, doordat er is gewerkt met een minimumomvang voor een kwekerij van twaalf planten. Dit aantal planten moest worden gedroogd, geknipt en gewogen om zicht te krijgen op de opbrengst per teeltplaats. Omdat de regionale politiekorpsen niet per kwekerij afzonderlijk aan het KLPD rapporteren, is het helaas niet mogelijk om op basis van die gegevens de mediaan te berekenen. Eén korps heeft wel over 2003 en 2004 gegevens verstrekt over de aantallen planten per ontmantelde kwekerij. De mediaan bedroeg 323, hetgeen in de buurt ligt van die welke door Toonen en Thissen is berekend (n = 152). Kwekerijen met minder dan twaalf planten kwamen nauwelijks voor. Wel waren er enkele waar kort tevoren was geoogst, zodat er geen enkele hennepplant meer werd aangetroffen; alleen wat plantresten.

binnen die betrekking hebben op 'drugshandel'. Die worden doorgespeeld naar het korps van de regio waarop de melding betrekking heeft (zie paragraaf 3.6). Het is niet ongebruikelijk dat de politie naar aanleiding van een dergelijk signaal een zogeheten warmtebeeld van de locatie maakt met behulp van een infraroodcamera. Een kwekerij zonder assimilatielampen of met slechts één zo'n lamp wordt op deze wijze niet ontdekt.¹¹ Hierdoor zou het aantal kwekerijen worden onderschat en de gemiddelde omvang worden overschat.

3.5. *Het elektriciteitsverbruik van hennepkwekerijen*

Voor de binnenteelt van hennep worden assimilatielampen gebruikt. Deze verbruiken veel energie en leidt tot hoge onkosten. Bovendien kan het hoge verbruik wel eens opvallen, waardoor de pakkans groter wordt. Daarom gaat een deel van de telers over tot het aftappen van elektriciteit voor de meter. In 2004 werden 4.210 gevallen van energiefraude ontdekt.¹² Door EnergieNed wordt geschat dat stroomdiefstal plaatsvindt met een totale omvang van 1 miljard kilowattuur (kWh) per jaar (minister van Economische Zaken, 2005). Dit is een ruwe schatting, afgeleid van gegevens over geproduceerde hoeveelheid elektriciteit en (een theoretische raming van) de omvang van netverliezen en in rekening gebrachte hoeveelheden. Van de elektriciteitsdiefstal wordt 90% toegerekend aan de hennepenteelt (Platform Energiediefstal, 2005). Dit is een hoog percentage. Het is bekend dat er ook energie verloren gaat tijdens de distributie. Het verlies wordt deels veroorzaakt door technische oorzaken die inherent zijn aan het systeem, zoals de opwarming van hoogspanningskabels tijdens het transport. Er zijn ook vermijdbare oorzaken, zoals niet (goed) werkende elektriciteitsmeters en energiefraude. Uit internationale gegevens komt naar voren dat het totale distributieverlies gewoonlijk ligt op zo'n 7% (Philips, 2000; USCCTP, 2003, p. 34, EIA, 2005, tables S5 & 6.3). Naar verluidt zou het netverlies in ons land op zo'n 4% liggen, waarvan een kwart door fraude. De gestolen elektriciteit, 1 miljard kWh, vormt 1% van de jaarlijks in Nederland afgenomen hoeveelheid stroom (verg. EIA, 2005, tabel 6.2). Hoe nauwkeurig het totale netverlies is bepaald en hoe het deel dat wordt toegeschreven aan de illegale stroomaftap is helaas niet bekend.¹³

Het is zeer wel denkbaar dat minder dan 90% van de geconstateerde energiefraude is gerelateerd aan de hennepenteelt. Een van de argumenten hiervoor is dat de

---

¹¹ Overigens is een warmtebeeld niet noodzakelijk. De op straat opgevangen geur van (een of meer) bloeiende hennepplanten kan voldoende aanleiding vormen om een huiszoeking te verrichten.

¹² Dit cijfer is tot stand gekomen door optelling van alle meldingen van energiebedrijven over stroomdiefstallen waarbij een correctie is toegepast op evidente dubbeltellingen. Dubbeltelling kan plaatsvinden indien dezelfde postcode meer dan eens voorkomt met dezelfde schade (uitgedrukt in kilowattuur of in geld). We hebben niet gecorrigeerd voor meldingen met dezelfde postcode maar met verschillende schade omdat het goed mogelijk is dat in één postcodegebied meerdere kwekerijen zijn aangetroffen. Aangezien er soms wordt onderhandeld over het schadebedrag, kunnen uiteenlopende schades betrekking hebben op dezelfde kwekerij. In zo'n situatie hebben wij ook nog gekeken naar de registratiedata van de meldingen. Als hooguit enkele weken na elkaar liggen, hebben wij geconcludeerd dat het om dezelfde stroomdiefstal handelt. Omdat ter bescherming van de privacy van betrokkenen niet hun namen en adressen beschikbaar zijn gesteld, konden wij niet alle meldingen corrigeren voor dubbeltellingen.

¹³ Een reden om te twijfelen aan de juistheid van de raming is de omstandigheid dat energiebedrijven door de toezichthouder DTe (Dienst uitvoering en Toezicht energie) mede worden 'afgerekend' op distributieverliezen. Narmate een groter deel van de netverliezen worden toegeschreven aan fraude lijkt de distributie efficiënter. Energiebedrijven hebben er dus een zeker belang bij de omvang van energiefraude hoog in te schatten.

pakkans bij energiediefstal door henneptelers vermoedelijk hoger ligt dan het gemiddelde doordat de politie niet actief speurt naar energiefraudeurs in het algemeen maar wel specifiek naar hennepkwekerijen. Deze zijn ook gemakkelijker op te sporen vanwege de (stank-)overlast die ze bezorgen. Daarom kan de genoemde 90% als bovengrens worden gezien.

Toonen en Thissen (2005) hebben vastgesteld dat de voor hennepteelt benodigde assimilatielampen gewoonlijk een vermogen hebben van 510 watt per m². Volgens het Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (Weustenraad 2005, p. 39) branden ze per plantcyclus circa 800 uur. Hierbij dient het stroomverbruik van voorschakelapparatuur te worden opgeteld. Dit zou liggen tussen minimaal 10% van het lampvermogen en maximaal 100 watt per m². In het eerste geval wordt het totale stroomverbruik per m² 510 + 51 = 561 watt. Per plantcyclus van 800 uur is dan 449 kWh per m² nodig. Bij 15,3 planten per m² komt dit overeen met 29,3 kWh per geoogste plant en 1,0 kWh per geproduceerde gram nederwiet. Als rekening wordt gehouden met een vermogen voor voorschakelapparatuur van 100 watt en 510 watt per vierkante meter voor de lampen, komen we uit op 610 W per vierkante meter, ofwel 31,9 kWh per plant en 1,1 kWh per gram nederwiet.

Van vier energieleveranciers hebben we gegevens gekregen over het opgestelde vermogen bij een aantal ontdekte kwekerijen (n=157). Analyse van deze data leidt tot de conclusie dat in een hennepkwekerij gemiddeld 20,2 kilowatt aan elektrische apparatuur opgesteld staat. De mediaan komt uit op 15,6 kW. Dit is meer dan we hadden verwacht op grond van de uitkomsten van het onderzoek van het BOOM (Weustenraad, 2005, p. 40). Die exercitie kwam namelijk (deels gebaseerd op data van Toonen en Thissen) uit op een vermogen voor lampen en overige apparatuur van minimaal 561 W en maximaal 610 W per vierkante meter. Bij 16 m² beplante oppervlakte betekent dit een opgesteld vermogen van 9,0 à 9,8 kW, dus substantieel minder dan de energieleveranciers constateerden. Een mogelijke verklaring voor het verschil is dat politiekorpsen energiebedrijven niet inlichten bij de ontdekking van kwekerijen waarbij de elektriciteit legaal wordt gebruikt. Dit zal bij grote kwekerijen waarschijnlijk veel minder vaak voorkomen dan bij kleinere omdat excessief verbruik bij grote kwekerijen snel opvalt en bovendien veel geld kost. Hierdoor kan bij de data van de energiebedrijven gemakkelijk een overschatting van het gewoonlijk opgestelde vermogen ontstaan.

Op basis van de hierboven berekende data kunnen we het jaarlijkse stroomverbruik van een doorsnee kwekerij (met 259 planten op 16 m²) berekenen. Bij vier à vijf plantcycli kan het stroomverbruik bij een modale kwekerij worden geraamd tussen 28,7 en 35,1 mWh per jaar.¹⁴

Uit gegevens van de energiebedrijven kunnen we berekenen dat de omvang van de energiediefstal gemiddeld 32,9 mWh per ontdekte kwekerij bedraagt (n=4.010).¹⁵ Het gaat hierbij om de alsnog in rekening gebrachte stroom. De stroomleveranciers factureren zelden het verbruik over een heel jaar. De gemiddelde periode waarover de energiebedrijven de door een ontdekte hennepkwekerij verbruikte elektriciteit alsnog in rekening brengen, is 14,2 weken.¹⁶ De mediane omvang van de

¹⁴ De berekening van het minimum is: 561 W (vermogen per m²) x 16 (beplante oppervlakte in m²) x 800 uur (brandtijd per plantcyclus) x 4 (cycli per jaar) = 28,7 mWh. We gaan uit van 4 oogsten doch tegelijk van 4,5 plantcycli per jaar. Op deze manier houden rekening met mislukte oogsten en door de politie vernietigde planten. Het maximum is dan 610 W x 16 x 800 uur x 4,5 = 35,1 mWh.

¹⁵ Dit cijfer is berekend exclusief de gerapporteerde meldingen waarin geen sprake was van stroomdiefstal maar van andersoortige incidenten, bijvoorbeeld diefstal van gas.

¹⁶ Dit gegeven is helaas slechts van enkele tientallen ontdekte kwekerijen bekend.

stroomdiefstal komt substantieel lager uit dan het gemiddelde, namelijk op 15,6 mWh. Het grote verschil tussen gemiddelde en mediaan duidt op een scheve verdeling, waarbij een klein aantal kwekerijen verantwoordelijk is voor een onevenredig groot aandeel in de energiediefstal. Dit kunnen grote kwekerijen zijn, maar het is ook mogelijk dat het gaat om productieplaatsen waarvoor het elektriciteitsverbruik over een (veel) langere periode dan gemiddeld in rekening is gebracht.

Als we de hoeveelheden alsnog gefactureerde elektriciteit van alle 4.010 door energiebedrijven ontdekte en gerapporteerde gevallen van stroomdiefstal in verband met hennepsteelt optellen (en daarbij de mediaan aanhouden voor kwekerijen waarbij het betreffende gegeven ontbreekt), komen we uit op 65.600 megawattuur (mWh). Als we dit gegeven combineren met de periode waarop de energiefraude betrekking had, komen we tot een geschat stroomverbruik per kwekerij van 1,1 mWh per week en 50 à 55 mWh per jaar¹⁷. Deze uitkomst ligt duidelijk hoger dan hierboven gepresenteerde de raming van het jaarverbruik (28,7 – 35,1 mWh). Het vormt een aanwijzing dat een kwekerij waar illegaal stroom wordt gebruikt groter is of meer stroom per vierkante meter verbruikt dan uit de studies van Toonen & Thissen en BOOM naar voren komt. Het is logisch dat de kans op energiefraude toeneemt naarmate een kwekerij groter is en (dus) meer elektriciteit verbruikt. De gegevens van de energiebedrijven zijn dan niet representatief voor alle kwekerijen hetgeen leidt tot een overschatting van het stroomverbruik van teeltplaatsen. Op dit punt komen we verderop in deze paragraaf terug.

De gegevens over het alsnog in rekening gebrachte elektriciteitsverbruik van ontdekte kwekerijen kunnen we gebruiken voor een schatting van het jaarlijkse illegale stroomverbruik. De uitkomst is 200.500 à 220.550 mWh (4010 x 50 à 55 mWh), ofwel 22-25% van de 900.000 mWh die volgens EnergieNed jaarlijks zonder betaling wordt verbruikt voor de nederwietproductie. Dit percentage strookt aardig met de schatting door het Platform Energiediefstal van EnergieNed van de pakkans voor (stroomaftappende) wiettelers: 25-30%. Als we met deze percentages gaan rekenen, komt de (afgeronde) schatting voor het aantal kwekerijen in ons land uit tussen 13.400 (bij 30% pakkans) en 18.200 (bij 22% pakkans). Omdat niet duidelijk waarop het platform zijn schatting van de pakkans heeft gebaseerd, houden we ook nog de mogelijkheid open dat de pakkans tegenwoordig op jaarbasis (dus niet per plantcyclus) rond de 50% ligt. Het aantal kwekerijen waar elektriciteit illegaal wordt afgetapt wordt dan het dubbele van het gemelde aantal: ruim 8.000.

Bij deze schatting is geen rekening gehouden met hennepkwekers die legaal stroom gebruiken. Volgens het Platform Energiediefstal betreft dit circa 10% van het totaal. Uit reacties op een enquête van het Parket-Generaal (2004) onder regionale politiekorpsen komt evenwel een ander beeld naar voren: zie tabel 2. De cijfers hebben betrekking op 2002 en de eerste helft van 2003.¹⁸ Als we het gemiddeld percentage stroomaftappende kwekerijen berekenen over de beschikbare cijfers, komt dit uit op 61,1%. Indien we de gegevens van de drie korpsen die een schatting hebben gegeven in de beschouwing betrekken, verandert de uitkomst nauwelijks; 61,7%.

---

¹⁷ De marge ontstaat door onzekerheid omtrent het aantal weken per jaar dat de lampen branden. Wij gaan uit van 45 à 50 weken.

¹⁸ Er is geen reden om aan te nemen dat het gemiddelde percentage energiefraudeurs sindsdien wezenlijk veranderd is.

Tabel 2. Door de politie geconstateerde energiediefstallen door hennepkwekerijen

Regiokorps	Aantal ontdekte kwekerijen	Bij kwekerijen geconstateerde energiediefstallen	% kwekerijen dat illegaal stroom aftapt
Groningen	62	28	45,2
Drenthe	87	50	57,5
IJsselland	172	102	59,3
Twente	Onbekend	Onbekend	Circa 70
Gelderland Midden	136	83	61,0
Noord Holland Noord	118	76	64,4
Zeeland	123	Circa 60	Circa 49
Limburg Noord ¹⁹	85	54	79,4
Limburg Zuid	814	Onbekend	Circa 70

Het feit dat de politie een ander beeld heeft van stroomdiefstal door hennep telers dan de energiebedrijven laat zich gemakkelijk verklaren. Een elektriciteitsleverancier wordt namelijk vaak pas op de hoogte gesteld van de ontdekking van een hennepkwekerij indien de politie ter plekke is gestoten op aanwijzingen voor stroomdiefstal.²⁰ Daarom achten wij het percentage dat is afgeleid van de enquêteresultaten onder politiekorpsen plausibeler dan het door EnergieNed gepresenteerde cijfer. Als we de schattingen over aantallen teeltplaatsen corrigeren op basis van het (landelijk gemiddelde) percentage energiefraudeurs onder de telers (61 à 62%) komen we hoger uit dan hiervoor, namelijk tussen 13.000 en 32.800 hennepkwekerijen.²¹

De groep wiettelers die betalen voor gebruikte energie omvat vermoedelijk vooral kleine telers, omdat het hoge energieverbruik van grote kwekerijen gemakkelijk opvalt en de pakkans diensgevolge wordt vergroot. In 1995 kwamen Boekhoorn e.a. tot een schatting van 50.000 huistelers, waarvan 90% alleen zou telen voor eigen gebruik en eventueel een beperkte vriendenkring. Gezien de professionalisering die zich de afgelopen tien jaar in de cannabisbranche heeft voltrokken is het de vraag of er nog steeds zulke grote aantallen kleine kwekers zijn. Er is wel reden om te veronderstellen dat kwekerijen waar niet wordt gefraudeerd met elektriciteit een kleinere doorsnee omvang hebben. Overigens zullen het niet alleen teeltplaatsen zijn waar louter voor eigen gebruik hennepplanten verzorgd worden. De doorsnee omvang zal dan ook niet het gedoogde aantal van vijf planten bedragen maar eerder tussen 20 en 30 planten liggen. Als we uitgaan van dezelfde ontdekkingskans als voor hennepplantages waar met elektriciteit wordt geknoeid, ligt het aantal van deze kleine kwekerijen tussen 5.000 en 11.600. Omdat de pakkans in werkelijkheid vermoedelijk veel lager ligt dan bij de energiefraudeurs, gaan wij uit van het dubbele aantal: 10.000 à 23.200. Het totaal aantal kwekerijen in ons land komt hiermee uit tussen 18.000 en 41.400.

¹⁹ Bij de cijfers van Limburg Noord wordt opgemerkt dat in 20% van de gevallen niet bekend is of sprake was van energiediefstal. Daarom is het percentage fraudeurs berekend over $(0,8 \times 85 =)$ 68 kwekerijen.

²⁰ Overigens zijn er korpsen die standaard de stroomleverancier verwittigen voordat een pand wordt betreden waarvan wordt vermoed dat er zich een kwekerij bevindt.

²¹ Dit is als volgt berekend. Met energie frauderende hennepkwekers: 4.010 met een pakkans van 22% leidt tot een schatting van 18.227 kwekerijen. Als dit 61,1% is van het aantal kwekerijen, komt het totaal uit op 29.832; afgerond 29.800. Bij een pakkans van 50% wordt het aantal stroomaftappende kwekers 8.020. Als dit 61,7% is van het totaal, wordt dat 12.998, afgerond 13.000.

3.6. De spreiding van hennepkwekerijen

In sommige delen van het land ontmantelt de politie veel meer hennepkwekerijen dan in andere. Dit kan betekenen dat er in die delen van het land meer aan hennep-teelt wordt gedaan. Het is evenwel ook zeer wel denkbaar dat er niet overal even intensief wordt gespeurd naar kwekerijen. Daarom kijken we hieronder ook naar andere indicatoren. In totaal hebben we zes indicatoren gevonden die mogelijk iets zeggen over de omvang van de hennep-teelt in een regio. Dit betreft:

- a) Door de politie ontmantelde hennepkwekerijen.
- b) Door de politie vernietigde hennepplanten.
- c) Growshops.
- d) Coffeeshops.
- e) Meldingen van 'drugshandel' bij de stichting Meld Misdaad Anoniem
- f) Door energieleveranciers geregistreerde elektriciteitsdiefstallen.

Ontmantelde hennepkwekerijen

De meest voor de hand liggende indicator voor de spreiding van de nederwiet-productie is het aantal hennepkwekerijen dat door de politie wordt ontdekt en ontmanteld. Er kunnen evenwel regionale verschillen zijn in de prioriteit die wordt gegeven aan de bestrijding van de wietteelt. Hierdoor levert het aantal ontmantelingen wellicht een vertekend beeld op. Een andere complicerende factor hierbij is dat niet alle regionale korpsen deze gegevens rapporteren aan het Korps landelijke politiediensten (KLPD). In de periode 1999-2004 ontbraken de gegevens van gemiddeld 8 van de 25 regiokorpsen. Van twee korpsen, Gelderland Midden en Kennemerland, is in deze periode geen enkele opgave ontvangen. Om rekening te houden met ontbrekende data en fluctuaties van jaar op jaar kijken we naar het gemiddelde aantal ontmantelingen per jaar.

Vernietigde hennepplanten

Het is denkbaar dat in bepaalde delen van het land grotere kwekerijen voorkomen dan elders, bijvoorbeeld omdat daar kassen, schuren of loodsen worden gebruikt in plaats van woonhuizen. Daarom is het aantal verdelgde hennepplanten in beginsel een bruikbare indicatie voor de omvang van de hennep-teelt. Omdat grote hennepkwekerijen zeldzamer zijn dan kleinere, moet bij de berekening van gemiddelden rekening worden gehouden met uitschieters. Dit kan door uit te gaan van gegevens over een wat langere periode. Regionale politiekorpsen rapporteren beter over aantallen vernietigde hennepplanten aan het KLPD dan over ontdekte en ontmantelde hennepkwekerijen. In de periode 1999-2004 ontbraken gegevens over aantallen planten van gemiddeld 4 van de 25 regionale korpsen. Ook bij deze cijfers kijken we naar de jaargemiddelden. Overigens geldt ook bij deze indicator dat regionale verschillen in de opsporingsintensiteit kunnen leiden tot vertekening van de verdeling over het land.

Growshops

Hennep-telers kopen de inrichting van hun kwekerij gewoonlijk bij een zogeheten growshop. De geografische spreiding van de winkels geeft wellicht een indicatie van de concentratie van hennepkwekerijen in bepaalde regio's. De namen en adressen van veel van deze legale winkels staan vermeld op Internet, op de pagina 'growshop.nl'. Voor deze analyse hebben we de situatie bekeken in april 2005.

Coffeeshops

Omdat het eveneens denkbaar is dat er een concentratie bestaat van hennepkwekerijen en coffeeshops, hebben we de verdeling over het land van coffeeshops bekeken. Hiervoor zijn de gegevens gebruikt die betrekking hebben op de situatie in 2003 (Pardoel e.a., 2004). De achterliggende gedachte bij deze deelanalyse is dat coffeeshops vooral vanuit de directe omgeving worden bevoorraad, onder andere om het risico op onderschepping van nederwiet tijdens het transport naar 'de achterdeur' te verkleinen.

Meldingen van 'drugshandel' bij de stichting Meld Misdaad Anoniem

De stichting Meld Misdaad Anoniem is in 2002 in een beperkt aantal politieregio's met zijn activiteiten begonnen. In januari 2003 is het actieterrein uitgebreid tot het hele land. Voor de onderhavige analyse zijn de gegevens over 2003 en 2004 opgeteld.²² Volgens een woordvoerder van de stichting handelt het bij zeker driekwart van de meldingen om hennepsteelt. Helaas is het tot nu toe niet mogelijk om deze gevallen te onderscheiden van andere vormen van drugscriminaliteit.

Geregistreerde stroomdiefstallen

Op ons verzoek heeft hebben de leden van het Platform Energiediefstal opgaven gedaan van de in 2004 ontdekte gevallen van energiediefstal. Volgens het platform gaat het in circa 90% van de gevallen om stroomdiefstal voor de hennepsteelt.

Resultaten

In tabel 3 zijn de gegevens over de zes indicatoren vermeld van alle regio's. De data van de hoogst scorende regio's zijn vet weergegeven. Wat betreft ontmantelde hennepkwekerijen staan de politieregio's Limburg-Zuid, Haaglanden en Rotterdam-Rijnmond ruim bovenaan de ranglijst. Minder, maar nog altijd veel kwekerijen worden jaarlijks ontmanteld in Amsterdam-Amstelland, Gelderland-Zuid en IJsselland. Als het gaat om de aantallen hennepplanten die jaarlijks worden vernietigd wordt de ranglijst onbetwist aangevoerd door Haaglanden. Op ruime afstand volgen de regio's Gelderland-Zuid, Amsterdam-Amstelland, Utrecht en Brabant Zuid-Oost. Het grootste aantallen growshops worden aangetroffen in Midden- en West-Brabant, gevolgd door Limburg-Zuid en Rotterdam-Rijnmond. De subtop van de ranglijst wordt gevormd door Amsterdam-Amstelland, Haaglanden en Utrecht. Deze bevindingen stroken met die van Snippe e.a., (2004, p. fig. 3.2). De top-vijf van politieregio's met veel coffeeshops bestaat uit Amsterdam-Amstelland, Rotterdam-Rijnmond, Haaglanden, Utrecht en Midden en West Brabant. Meldingen van drugshandel hebben vooral betrekking op de regio's Haaglanden, Rotterdam-Rijnmond, Midden en West Brabant, Amsterdam-Amstelland en Utrecht. De meeste energiediefstallen kwamen aan het licht in de regio Rotterdam-Rijnmond, gevolgd door Midden- en West-Brabant, Utrecht, Haaglanden en Limburg-Zuid.

---

²² Een aantal meldingen is doorgegeven aan een landelijke instantie en daarom buiten beschouwing gelaten. Vermoedelijk gaat het in deze gevallen niet om hennepkwekerijen maar om andere vormen van drugscriminaliteit.

Tabel 3. Indicaties voor de geografische spreiding van de hennepsteelt

Politieregio	Ontman- telde kwekerijen	Vernietigde planten	Grow- shops	Coffee- shops	Meldingen bij Meld Misdaad Anoniem	Stroom- diefstallen	Rangscore na combi- natie van indicatoren
Groningen	94	50.042	10	20	139	74	11
Friesland	46	23.943	2	25	99	55	20
Drenthe	66	21.265	7	9	82	32	23
IJsselland	127	49.540	10	12	280	175	9
Twente	89	27.762	4	18	251	82	15
Noord- en Oost- Gelderland	51	26.270	6	13	138	122	17
Gelderland							
Midden		29.038	12	20	191	146	10
Gelderland Zuid	130	80.902	9	22	185	195	8
Utrecht	121	63.331	16	37	629	385	5
Noord Holland				14			
Noord	41	28.738	9		212	154	13
Zaanstreek- Waterland	9	13.155	5	6	89	45	25
Kennemerland		40.882	7	25	155	109	12
Amsterdam- Amstelland	150	74.959	21	258	631	198	2
Gooi en							
Vechtstreek	17	14.869	3	9	108	58	24
Haaglanden	278	145.380	16	48	855	337	1
Hollands Midden	74	31.349	3	20	175	94	16
Rotterdam- Rijnmond	242	48.081	25	74	855	497	6
Zuid-Holland Zuid	47	46.571	6	14	83	47	19
Zeeland	71	21.866	10	10	61	39	21
Midden- en West- Brabant	95	51.639	35	34	851	404	3
Brabant Noord	10	11.641	9	8	238	179	18
Brabant Zuid-Oost	114	59.770	15	16	341	254	7
Limburg-Noord	84	47.728	8	11	190	73	14
Limburg-Zuid	459	54.943	26	27	528	334	4
Flevoland	35	14.537	7	2	137	109	22

In de top van de zes rangordeningen komen we veelvuldig dezelfde namen van regio's tegen. De verschillende indicatoren lijken te duiden op eenzelfde geografische spreiding. Hierbij moeten we een slag om de arm houden omdat we van een aantal datareeksen weten dan wel vermoeden dat ze onderling niet onafhankelijk zijn.²³ Als we de rangscores over de zes indicatoren niettemin combineren ontstaat het volgende beeld.²⁴ Haaglanden en Amsterdam-Amstelland bezetten de eerste twee plaatsen van de ranglijst, gevolgd door Midden- en West-Brabant, Limburg-Zuid, Utrecht, Rotterdam-Rijnmond en Brabant Zuid-Oost. De laagste scores worden behaald door Zaanstreek-Waterland, Gooi en Vechtstreek, Drenthe, Flevoland, Zeeland en Friesland. De gecombineerde indicatoren duiden op een geografische concentratie van de hennepsteelt, primair in de sterk verstedelijkte regio's in het westen en secundair in het zuiden van het land.

Mede gezien de concentratie in het westen is het interessant om te weten wat het effect is van verstedelijking op hennepsteelt. Om dit aspect te kunnen analyseren hebben we de gegevens over stroomdiefstallen in 2004 afgezet tegen de urbanisatiegraad van de woongemeente van frauderende klanten. Hierbij hebben we rekening gehouden met het aantal inwoners dat iedere categorie telt. De uitkomst laat zien dat het aantal energiediefstallen hoger is naarmate een gemeente meer verstedelijkt is (tabel 4). In de niet-stedelijke gemeenten worden 99 incidenten per miljoen inwoners gemeld, tegenover meer dan 300 in de matig of (zeer) sterk geurbaniseerde gemeenten. Overigens is het denkbaar dat het patroon deels wordt veroorzaakt doordat de pakkans in meer verstedelijkte gemeenten groter is. De kans op ontdekking zou hoger kunnen liggen doordat een kwekerij in een stad meer (met name stank-)overlast bezorgt dan op het platteland.

Tabel 4. Energiediefstallen naar urbanisatiegraad gemeente

Urbanisatiegraad gemeente	In 2004 ontdekte energiediefstallen	Populatie op 1-1-2004 ²⁵	Energiediefstallen per miljoen inwoners
Zeer sterk stedelijk	1.156	3.104.110	372
Sterk stedelijk	1.252	3.658.490	342
Matig stedelijk	901	2.898.190	311
Weinig stedelijk	552	3.203.130	172
Niet stedelijk	337	3.394.110	99
Onbekend ²⁶	12		
Totaal	4.210	16.258.030	259

²³ De gegevens over ontmantelde kwekerijen en vernietigde hennepplanten komen van regionale politiekorpsen. De twee datareeksen zijn zeker niet onafhankelijk van elkaar omdat bij ontmanteling een kwekerij vrijwel altijd hennepplanten ter vernietiging worden afgevoerd. Niet zelden is de ontdekking van een teeltplaats door de politie een gevolg van een melding bij de stichting Meld Misdaad Anoniem. En bij de cijfers over stroomdiefstallen moet worden bedacht dat het energiebedrijf veelal door de politie wordt ingeseind nadat een kwekerij is gevonden. Alleen de regionale aantallen grow- en coffeeshops zijn geheel onafhankelijk van elkaar en van de andere datareeksen. Het feit dat die rangordeningen grote gelijkenis vertonen met de overige geeft aan dat er geen sprake is van grote regionale verschillen in de opsporingsintensiteit inzake hennepsteelt.

²⁴ Ten behoeve van deze exercitie hebben we voor de regio's Kennemerland en Gelderland Zuid het gemiddelde ingevuld van het aantal ontmantelde kwekerijen per regio.

²⁵ Bron populatiecijfers: CBS Statline, 2005.

²⁶ In deze gevallen had de frauderende klant van het energiebedrijf een buitenlands adres hoewel de hennepkwekerij in Nederland was aangetroffen.

3.7. Voorlopige conclusies over de productie van nederwiet

Er wordt in ons land op grote schaal nederwiet geproduceerd, zoveel is wel duidelijk. De meeste hennepkwekerijen bevinden zich in de grote steden in het westen van het land en in de zuidelijke regio's. Wat betreft de opbrengst per hennepplant heeft het onderzoek van Toonen en Thissen (2004) enige helderheid verschaft. De resultaten geven aan dat per volgroeide plant gewoonlijk geen 22 gram wordt geoogst, zoals in de rechtspraak nog altijd wordt aangenomen, en ook geen 25 gram, zoals in het rapport 'De Nederlandse drugsmarkt' is beweerd, maar 29,4 gram (en onder ideale omstandigheden zelfs 33,7 gram; zie par. 3.2). Redelijk inzichtelijk is verder dat het aantal plantcycli per jaar bij binnenteelt tegenwoordig maximaal vijf bedraagt maar dat de doorsnee teler zich tevreden zal moeten stellen met drie of vier geslaagde oogsten (par. 3.3).

Minder inzicht hebben we verkregen in de omvang van kwekerijen. De onduidelijkheid wordt veroorzaakt door een combinatie van twee factoren; enerzijds de scheve verdeling van kwekerijen (er zijn heel veel kleinere en zeer weinig extreem grote) en anderzijds het verschijnsel (hele grote) stekjeskwekerijen. De scheefheid van de verdeling leidt ertoe dat de gemiddelde omvang veel hoger uitvalt dan de mediane omvang. Het fenomeen stekjeskwekerijen leidt tot hoofdbrekens omdat de betreffende hennepplanten in zo'n kwekerij niet tot bloei worden gebracht. Daarom rekenen wij veiligheidshalve met de mediaan die door Toonen en Thissen is gevonden.²⁷

Als we uitgaan van een opbrengst per hennepplant van 29,4 gram, met drie à vier oogsten per jaar en 259 planten per kwekerij, zou een doorsnee hennepkwekerij jaarlijks 22,8 à 30,5 kilogram cannabis opleveren. Hierbij gaat het om binnenkwekerijen waar met assimilatielampen wordt gewerkt en illegaal stroom wordt afgetapt. Wat betreft het aantal van dergelijke kwekerijen bieden gegevens over door energiebedrijven ontdekte fraude onder hennep telers enig houvast. Door deze data te combineren met de (geschatte) pakkans, kunnen we het totaal aantal teeltplaatsen inschatten. We komen uit tussen 13.000 en 32.800 kwekerijen die op enig moment in ons land operationeel zijn (par. 3.5). De kwekerijen waar illegaal stroom wordt afgetapt zijn waarschijnlijk veel groter dan de teeltplaatsen waar legaal energie wordt gebruikt. We nemen aan dat in laatstgenoemde categorie de doorsnee omvang 20 à 30 planten bedraagt. De wietopbrengst wordt dan 1,8-3,5 kg per jaar. Op basis van cijfers over het percentage frauderende kwekers hebben we tentatief geschat hoeveel kleine teeltplaatsen er zijn (tussen 10.000 en 23.600). Door de aantallen wel en niet frauderende hennep telers in verband te brengen met de jaaropbrengst per kwekerij komen we uit op een (afgeronde) schatting van de nationale productie: tussen 200 en 640 ton. Hiervan komt circa 10% voor rekening van de kleine telers. In hoofdstuk 7 komen we terug op de plausibiliteit van de productieraming.

Analyse van gegevens over de geografische spreiding van ontmantelde kwekerijen, stroomdiefstallen, meldingen van drugshandel en grow- en coffeeshops leiden tot de conclusie dat de hennep teelt niet gelijkmatig over het land is verdeeld maar is geconcentreerd in de verstedelijkte gemeenten in het westen en het zuiden. Op het platteland bevinden zich weinig kwekerijen (althans in verhouding tot het aantal mensen dat er woont).

---

²⁷ Overigens is het denkbaar dat ook die mediaan nog te hoog uitvalt doordat kwekerijen met minder dan twaalf planten buiten het onderzoek zijn gebleven.

4. De consumptie van cannabis

4.1. Inleiding

Cannabis is wereldwijd de meest gebruikte illegale drugsoort. Dit geldt ook in Europa. De ervaringsgraad ('life time prevalence') in EU-lidstaten varieert van 3,5% (Malta) tot meer dan 30% (Denemarken en het Verenigd Koninkrijk). In veel lidstaten ligt het 'ooit'-gebruik rond de 20%. Dit geldt ook voor Nederland. Een op de vijf volwassen Nederlanders (15-64 jaar) heeft tenminste eenmaal in zijn of haar leven cannabis gebruikt (EMCDDA, 2005 p. 36).

Door te kijken naar het aantal gebruikers (par. 4.2) en het consumptiepatroon (par. 4.3) kunnen we inschatten hoeveel cannabis jaarlijks in ons land wordt genuttigd. De uitkomst vormt een indicatie van de vraagkant van de Nederlandse cannabismarkt. Omdat er niet veel bekend is over het consumptiepatroon van gebruikers kijken we niet alleen naar Nederlandse onderzoeksresultaten maar ook naar de uitkomsten van studies in buurlanden. Van belang is verder wat voor soorten cannabis worden geconsumeerd. Het maakt voor de doelstellingen in ons onderzoek wel wat uit of voornamelijk nederwiet wordt gebruikt of toch meer buitenlandse cannabisvariëteiten. In paragraaf 4.4 wordt hierop ingegaan.

Nog een ander facet van de vraagkant betreft de verkooppunten. In dit hoofdstuk (par. 4.5) wordt nagegaan hoeveel coffeeshops en niet-gedoogde verkooppunten er in ons land zijn en hoeveel cannabis die omzetten. Door onderscheid te maken tussen de verkoop aan Nederlanders en aan buitenlanders proberen we zicht te krijgen op de nationale consumptie.

4.2. De prevalentie

De jaarprevalentie in ons land bedroeg in 2001 6,1% van de volwassen bevolking (EMCDDA, 2005b). Vergeleken met andere EU-lidstaten zit ons land iets boven het gemiddelde wat betreft het percentage recente cannabisgebruikers (zie grafiek 8). Als we het prevalentiecijfer omrekenen naar een absoluut cijfer voor het aantal recente gebruikers komen we uit op zo'n 680.000 personen die tenminste eenmaal in de afgelopen twaalf maanden cannabis hebben gebruikt. Het aantal individuen dat in de afgelopen maand heeft gebruikt (de actuele gebruikers) komt uit op circa 411.000.

Bij de prevalentiecijfers van het EMCDDA kan verder worden opgemerkt dat het instituut alleen gebruikers van 15 tot 65 jaar telt, terwijl cannabis ook door jongeren tot 15 jaar wordt geconsumeerd. Tien procent van de cannabisgebruikers is voor de vijftiende verjaardag met de consumptie begonnen (Kaal, 2001, figure 1). In 2001 had 2,2% van de 12 tot 15-jarigen in de maand voor het interview cannabis gebruikt (NDM, 2005, figuur 2.1). Het gaat om ruim dertienduizend jongeren. Het totaal aantal actuele gebruikers komt hiermee uit op zo'n 425 duizend. De bovenste leeftijdsgrens die het Europees drugsagentschap aanhoudt is wel reëel. De maandprevalentie voor de leeftijdsgroep van zestig jaar en ouder bedraagt 0,0% (n=2.885; Abraham e.a., 2002, table 2.2).

Bij de uitkomsten van bevolkingsonderzoeken als het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) plaatst Korf (2002, p. 255) de kanttekening dat de non-respons onder 'deviante' bevolkingsgroepen zoals dak- en thuislozen, die relatief vaak drugs

gebruiken, veel groter is dan gemiddeld. De selectieve non-respons zou leiden tot een onderschatting van het aantal gebruikers met 100.000 tot 150.000 personen; 24-36% van het gevonden aantal. Uit de resultaten van de non-responsstudie die bij het NPO is uitgevoerd echter dat non-respondenten juist iets lager scoren ten aanzien van het 'ooit'-gebruik van cannabis, terwijl geen verschil werd gevonden bij de jaar-prevalentie (Abraham e.a., 2002, table 3.7). Nu is het aannemelijk dat 'deviante' groepen ook bij non-responsstudies ondervertegenwoordigd zijn. Maar om hoeveel mensen gaat het dan? Indicaties hierover zijn het aantal personen dat gebruik maakt van de verslavingszorg en het aantal dak- en thuislozen in ons land. In het Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem stonden in 2004 bijna 30.000 drugsverslaafden geregistreerd, waarvan 5.456 met cannabis als primaire problematiek (Ouweland e.a., 2005, tabel 5). Bij het laatste cijfer tekenen we aan dat veel verslaafden aan opiaten en cocaïne tegelijk stevige cannabisgebruikers zijn. Het aantal dak- en thuislozen in Nederland wordt geschat op 20.000 à 25.000 (NRC, 2006). Nu hebben veel drugsverslaafden wel een dak boven hun hoofd en zijn niet alle dak- en thuislozen aan drugs verslaafd. In het licht van de vermelde aantallen lijkt ons onwaarschijnlijk dat 100.000 à 150.000 cannabisgebruikers buiten beeld blijven in het NPO. Daarom concluderen we dat de onderschatting vermoedelijk 10-15% bedraagt, zodat het aantal actuele cannabisgebruikers in ons land grofweg ligt tussen 450.000 en 475.000.

4.3. Het gebruikspatroon

Voor wat betreft het gebruikspatroon in ons land kunnen we refereren aan de resultaten van het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) dat in 2001 werd gehouden. Aan degenen die toegaven in de maand voor het interview drugs te hebben gebruikt werd de vraag voorgelegd op hoeveel dagen men verdovende middelen had geconsumeerd. In 2001 consumeerde 41,5% van de actuele gebruikers 1-3 dagen per maand cannabis, 21,1% gebruikte 4-9 dagen, 13,8% 10-19 dagen en 23,6% 20 dagen of meer (EMCDDA, 2005, table GPS-7 part (ii)).²⁸ Op basis van deze gegevens kunnen we berekenen dat de gemiddelde gebruiker zo'n 111 dagen per jaar cannabis consumeert.²⁹ De plausibiliteit van deze uitkomst kunnen we nagaan door te kijken naar hetzelfde gegeven in andere landen. Volgens het Europees drugsagentschap EMCDDA ligt het gemiddeld aantal gebruiksdagen in andere EU-lidstaten tussen 102 (Italië) en 139 (Spanje).³⁰ Het Nederlandse cijfer ligt hier tussenin en is daarmee aannemelijk.

Hoeveel hasjiesj of marihuana men op zo'n gebruiksday tot zich neemt, blijkt niet uit de NPO-resultaten. Een andere studie bracht aan het licht dat recent

---

²⁸ In 1997 had 45,1% van de actuele consumenten in de voorgaande maand één tot vier dagen cannabis gebruikt, 13,8% vijf tot acht dagen, 8,8% negen tot veertien dagen, 6,6% vijftien tot twintig dagen en 25,6% meer dan twintig dagen (Kaal, 2000, p. 4). Omdat de antwoordmogelijkheden niet geheel overeenkomen met die van 2001 is een vergelijking slechts mogelijk ten aanzien van het hoogfrequente gebruik. In 2001 kwam het percentage dat 20 of meer dagen per maand softdrugs gebruikte wat lager uit dan in 1997 (23,6% versus 25,6%).

²⁹ De antwoorden zijn als volgt omgerekend: 1-3=2, 4-9=6, 10-19=9 en 20 of meer=25. Vanwege de scheefheid naar links van de verdeling is het verantwoord om cijfers naar beneden af te ronden.

³⁰ Alleen gegevens van Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Nederland, Portugal en Spanje zijn in de beschouwing betrokken (zie EMCDDA, 2005, table GPS-7 part (ii)). De gegevens van Letland zijn niet meegenomen omdat er te weinig respondenten waren (81) en het gebruikspatroon fors afwijkt van dat in de overige landen.

gebruikende jongeren ongeveer 2,2 joints per keer roken (De Zwart e.a., 2000). De hoeveelheid cannabis in een joint is natuurlijk variabel. Rigter & Van Laar (2002, p. 10) stellen dat één gram cannabis kan worden verdeeld over twee tot vijf joints. Met andere woorden, een joint kan tussen 0,2 en 0,5 gram cannabis bevatten. Helaas geven de onderzoekers niet aan wat de meest gebruikelijke hoeveelheid cannabis per joint is. Volgens King (2004, p. 21) bevat een 'reefer cigarette' tussen 0,10 en 0,26 gram cannabis; meestal gaat het om een hoeveelheid tussen 0,15 en 0,20 gram. Dit is minder dan Rigter & Van Laar aangeven. Een mogelijke verklaring voor het verschil is gelegen in de mate waarin de diverse cannabisvarianten worden geconsumeerd en de sterkte (in casu het THC-gehalte) ervan. Volgens diverse bronnen, waaronder Atha (2001, p. 15 en King, 2004, p. 47/48) wordt gemiddeld meer marihuana dan hasjiesj in een joint gestopt (resp. 0,20 versus 0,14 à 0,15 gram). Het is aannemelijk dat het verschil toegeschreven moet worden aan het relatief lage THC-gehalte in (buitenlandse) marihuana. Omdat nederwiet gewoonlijk een hoger THC-gehalte heeft dan buitenlands cannabiskruid (Niesink e.a., 2003, tabel III-6), is het aannemelijk dat er hier te lande minder van in een joint wordt gestopt (verg. Iversen, 2000).

Als we uitgaan van 0,15-0,20 gram per joint en dit gegeven combineren met de uitkomsten van De Zwart, komt de consumptie per gebruiksday uit tussen 0,33 en 0,44 gram. Als we deze cijfers toepassen op het aantal gebruiksdays, komen we op een gemiddelde consumptie die ligt tussen 37 en 49 gram per jaar. Uit een onderzoek van Cohen & Sas (1998) over de Amsterdamse situatie kan worden afgeleid dat een ervaren cannabisgebruiker zo'n 114 keer per jaar een halve gram hasj of marihuana consumeert, ofwel 57 gram per jaar. Korf (2002, p. 256) berekent op basis van de gemiddelde uitgaven van coffeeshopklanten een jaarverbruik van 76 gram. In buurlanden wordt een hogere cannabisconsumptie per gebruiker geconstateerd. Een Belgische studie refereert aan een wekelijks verbruik van 2,5 gram, dus 130 gram per jaar (Van Hyfte, 2003). In een Britse studie wordt uitgegaan van 78 keer een dagconsumptie van twee gram, hetgeen overeenkomt met 156 gram per jaar (Bramley-Harker, 2001, p. 35).

Dat het jaarverbruik in de buitenlandse studies fors hoger wordt geschat dan in de Nederlandse moet wellicht worden toegeschreven aan het relatief hoge THC-gehalte van nederwiet. In ons land is wellicht sprake van onderschatting van de gemiddelde consumptie door een relatief hoge non-respons van zware gebruikers bij algemene bevolkingsenquêtes (zie paragraaf 4.2). Voorzichtigheidshalve houden we de door ons berekende 37 gram aan als ondergrens en de Britse uitkomst van 156 gram als bovengrens voor de gemiddelde jaarconsumptie. De totale Nederlandse cannabisconsumptie komt bij een aantal van 450.000 à 475.000 actuele gebruikers uit tussen 17,6 ton en 75,5 ton.

4.4. De verhouding tussen cannabissoorten

De verhouding tussen het gebruik van buitenlandse marihuana, nederwiet, buitenlandse hasjiesj en nederhasj in ons land is niet precies bekend. Een studie uit de eerste helft van de jaren negentig concludeerde dat circa de helft van de cannabis die in ons land werd geconsumeerd bestond uit nederwiet (Boekhoorn e.a., 1995, p. 17). In de eerdergenoemde studie van Cohen & Sas gaf de helft van een groep ervaren cannabisgebruikers aan een voorkeur te hebben voor marihuana (vooral van Nederlandse origine; 41% van het totaal kiest voor nederwiet). Een kwart had liever

hasj (overwegend Marokkaanse) en de rest (20%) had geen of een andere voorkeur (Cohen & Sas, 1998, p. 41).³¹ Als de laatstgenoemde categorie evenredig wordt verdeeld over de andere, zou in ons land 55% van de geconsumeerde cannabis nederwiet betreffen, een derde deel hasjesj en rest buitenlandse marihuana.

Boekhout van Solinge (1998, p. 101) bevestigt dat medio jaren negentig al meer dan de helft van de binnenlandse consumptie gedekt door nederwiet. In een onderzoek dat in 2001 onder coffeeshopbezoekers in Amsterdam werd gehouden, is geconstateerd dat de verhouding tussen hasjesj en marihuana 1:2 bedraagt (Korf, Nabben & Benschop, 2002, aangehaald door Korf, 2003, p. 256). Uit een Tilburgse studie, uitgevoerd in 1999, komt een nog schevere verhouding naar voren: driekwart van de omzet van de plaatselijke coffeeshops zou nederwiet betreffen (Werkgroep de Achterdeur, 2000, bijlage 1, p. 11). Het is aannemelijk dat de populariteit van nederwiet in de loop van het vorige decennium is gegroeid als gevolg van de toename van zowel aanbod als kwaliteit (zie ook par. 3.2). Dit ging ten koste van zowel hasjesj als buitenlandse marihuana. Daarom rekenen wij met een verhouding tussen hasjesj en marihuana van 1:3 en veronderstellen we dat 85% à 95% van de hier geconsumeerde marihuana van eigen bodem komt. Van de totale softdrugsconsumptie zou dan 64-71% nederwiet zijn. Onze schatting is in lijn met die van Korf (2003, p. 256), die uitkomt op 65%. Ook de directeur van de stichting Drugtext, een internationaal informatiecentrum voor verdovende middelen in Amsterdam, raamt het aandeel van nederwiet op tweederde van het totaal (Schoof, 2003). Nederhasj speelt op de Nederlandse markt nauwelijks een rol van betekenis; naar schatting drie à vier procent van de hier te lande geconsumeerde cannabis betreft deze drugsvariant.

4.5. De verkooppunten

Softdrugs worden voornamelijk verkocht in coffeeshops. Toch is een bepaald niet de enige plek is om aan cannabis komen. Uit de resultaten van bevolkingsonderzoek blijkt dat iets minder dan de helft van de gebruikers (47%) in 2001 koos voor zo'n gedoogd verkooppunt. Bijna tweevijfde (37%) kwam via vrienden en kennissen aan softdrugs, terwijl de rest een alternatieve aanbieder had (12%) of zelf cannabis verbouwde (4%)(Abraham e.a., 2002, p. 231).

Sinds 1996 worden cannabisgebruikers jonger dan achttien jaar niet meer worden toegelaten tot coffeeshops. Dit beleid heeft ertoe geleid dat significant minder zestien- en zeventienjarige cannabisgebruikers hun drugs in een coffeeshop aanschaffen (45% in 1996 versus 26% in 1999; Korf e.a., 2001, p. 100). Tweederde van de jongeren schakelt oudere vrienden, kennissen en familieleden in om voor hen wiet en hasj te kopen. Een klein deel (8%) koopt cannabis bij andere – niet gedoogde - verkooppunten.

Een andere studie, op basis van gegevens uit het Nationaal Prevalentie Onderzoek (NPO) uit 2001, bevestigt in grote lijnen deze conclusies. Van de twaalf- tot en met zeventienjarige gebruikers schaft 37% de cannabis in een coffeeshop en 14% bij een ander verkooppunt. 46% verkrijgt de softdrugs van vrienden of familieleden (Abraham e.a., 2002, p. 231).

---

³¹ Nederhasj komt niet expliciet voor in de tabel die Cohen & Sas presenteren. Het is evenwel niet uitgesloten dat deze cannabisvariant verborgen zit in de categorie 'overige', die door 2% van de respondenten werd gekozen.

Een indicatie van de omzet van coffeeshops komt uit een Tilburgse studie, volgens welke (in 1999) door dertien shops samen 700 kg per jaar zou worden omgezet, waarvan driekwart nederwiet (Werkgroep de Achterdeur, 2000, bijlage 1, p. 11). Dit komt overeen met een jaaromzet van 53,8 kg. per coffeeshop, waarvan ruim 40 kg nederwiet. In een studie naar de cannabissector verwijzen Snippe e.a. (2004, p. 32) naar een onderzoek van Oude Wansink, waaruit zou blijken dat de gemiddelde omzet van Maastrichtse coffeeshops in 2001 uitkwam op 419.000 euro, exclusief de inkoopwaarde van de softdrugs. Bij een gemiddelde verkoopprijs van 6,59 euro (Niessink e.a, 2002) komt de jaaromzet overeen met 64 kilo per shop. Dit is in lijn met de Tilburgse bevindingen. De voorzitter van de Vereniging Officiële Coffeeshops Maastricht (VOCM), Marc Josemans, schat de omzet veel hoger in (De Graaf, 2005, p. 2). Hij denkt dat de zestien shops in zijn stad tegenwoordig gezamenlijk op jaarbasis zo'n vier ton softdrugs nodig hebben, ofwel 250 kilo per coffeeshop. Volgens hem komt 60-80% van de Maastrichtse coffeeshopbezoekers uit het buitenland. Dan blijft voor verkoop aan Nederlandse klanten dan 50 tot 100 kilo per coffeeshop over. De maximumschatting van Josemans komt veel hoger uit dan de overige drie bronnen. Omdat die drie zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, vinden wij aannemelijk dat we de uitkomsten ervan kunnen extrapoleren naar het hele land. Daarom laten we de schatting van Josemans verder buiten beschouwing.

Naast coffeeshops bestaan er honderden verkooppunten waar cannabis te koop is zonder dat het gaat om een gedoogde shop (Snippe e.a. 2005 p. 33). Het gaat hierbij om woningen (waaronder panden waar ook harddrugs verkrijgbaar zijn), straathandelaren, horeca-inrichtingen, winkels (waaronder afhaalshops), jongeren-centra en koeriersdiensten. Uit het Nationaal Prevalentie Onderzoek (Abraham, 2002) blijkt dat 12% van de gebruikers cannabis via deze kanalen aanschaft. Een recent onderzoek naar niet-gedoogde cannabisverkoop in tien gemeenten (Korf e.a., 2005, p. 67) maakt duidelijk dat de gebruikers die wel eens zelf cannabis kopen 72,5% van de geconsumeerde hoeveelheid softdrugs aanschafte in coffeeshops. Een minderheid van de ondervraagden (14%) zei niet zelf cannabis te kopen. Als gebruikers cannabis van anderen krijgen is die in eenderde van de gevallen door vrienden in coffeeshops aangeschaft (op. cit., p. 71). Als we ervan uitgaan dat de betreffende hoeveelheden gelijk zijn aan die welke door respondenten zelf in coffeeshops worden gekocht, zou 67% van de cannabis via dit kanaal worden aangeschaft.³² Deze gedoogde verkooppunten domineren dus de markt. Het zelf telen en het rechtstreeks van telers kopen (of krijgen) van cannabis komt slechts op bescheiden schaal voor. Uit de beschikbare gegevens valt op te maken dat het hoogstwaarschijnlijk om minder van 10% van de in ons land geconsumeerde softdrugs gaat (Korf e.a. (2005, p. 66-73).³³

4.6. Conclusies over de cannabisconsumptie

We kunnen een schatting maken van de nationale cannabisconsumptie door gegevens over de omzet van coffeeshops te combineren met die over aantallen

---

³² De berekening luidt: $0,86 \times 0,725 + 0,14 \times 0,33 = 0,67$. We veronderstellen dat de gemiddelde hoeveelheden softdrugs die respondenten via andere kanalen (bijvoorbeeld rechtstreeks van telers) in handen krijgen niet afwijken van de kwantiteiten die gebruikers in coffeeshops kopen.

³³ Van de recente cannabisgebruikers koopt 13,7% niet zelf. Van alle respondenten koopt of krijgt 10,5% (ook) wel wiet van een zelfteler. Slechts 3% is zelf hennepkweker.

shops en met het door Korf e.a. (2005) vergaarde gegevens over het aandeel van coffeeshops in de cannabismarkt.

In 1999 waren het er 846 coffeeshops en in 2004 nog 737 (Bieleman, Goeree & Naayer, 2005, figuur 2.1). Aangezien de prevalentie de afgelopen jaren niet naar beneden is gegaan, is het aannemelijk dat de daling van het aantal coffeeshops gepaard is gegaan met een verhoging van de gemiddelde omzet. De nationale omzet verandert daardoor niet.³⁴ Als de omzet van coffeeshops in Tilburg in 1999 een goede afspiegeling vormen van het hele land, komt de nationale omzet uit op 45,9 ton, waarvan 64-71% nederwiet, ofwel 29,4-32,6 ton. Met de cijfers van Oude Wansink en Niessink komen we uit op 51,5 ton, waarvan 33,0-36,6 ton nederwiet. Deze ramingen kunnen we vergelijken met de uitkomst van een berekening van Korf (2003, p. 259). Op basis van de resultaten van een studie van het uitgavenpatroon van coffeeshopbezoekers concludeert hij dat de binnenlandse nederwietconsumptie ligt tussen 24,9 en 27,3 ton. Het totale cannabisgebruik in Nederland zou uitkomen tussen 38,4 en 40,3 ton.

Bij alle hierboven vermelde ramingen is geen rekening gehouden met het verbruik van softdrugs die niet in coffeeshops zijn aangeschaft. Wel duidelijk is dat telers die louter voor eigen gebruik produceren niet veel gewicht in de schaal leggen als het gaat om de nationale productie. Ervan uitgaande dat de uitkomsten van Korf e.a. (2005) over de verhouding tussen verkrijging via coffeeshops en via niet-gedoopte verkooppunten representatief zijn, kunnen we met gebruikmaking van de hierboven genoemde omzetgegevens de nationale consumptie van nederwiet inschatten.

Tabel 5. Schattingen van de consumptie op basis van coffeeshopgegevens

Bron	Werkgroep De Achterdeur, 2000	Snippe & Niessink, 2005	Korf, 2002
Locatie	Tilburg	Maastricht	Nederland
Binnenlandse omzet per shop	54 kg	64 kg	
Aantal shops in Nederland	843	805	
Binnenlandse omzet cannabis	45,9 ton	51,5 ton	38,4 – 40,3 ton
Binnenlandse omzet nederwiet	29,4 - 32,6 ton	33,0 - 36,6 ton	24,9 – 27,3 ton
Binnenlandse consumptie cannabis ³⁵	68,5 ton	76,9 ton	57,3 – 60,1 ton
Binnenlandse consumptie nederwiet	40,6 - 45,0 ton	49,3 – 54,6 ton	37,2 – 40,7 ton

Een andere schattingsmethode gaat uit van het aantal gebruikers en vermenigvuldigt dit met het jaarlijkse verbruik. In paragraaf 4.2 is geconstateerd dat ons land tussen 450.000 en 475.000 actuele cannabisgebruikers telt. In paragraaf 4.3 kwamen we tot de conclusie dat de nationale jaarconsumptie vermoedelijk ligt tussen 16,7 en 75,5 ton softdrugs. Als hiervan 64-71% nederwiet betreft, komt de consumptie van deze drugssoort uit tussen 10,7 en 53,6 ton.

De vier ramingen van de cannabisconsumptie overlappen elkaar niet allemaal. De meeste schattingen van de binnenlandse consumptie op basis van coffeeshopgegevens vallen in de bovenste regionen van de raming op basis van de aantallen gebruikers en hun consumptiepatroon. De bandbreedte van alle ramingen samen is

³⁴ Het ligt evenwel in de rede dat een groter deel van de nationale vraag wordt ingevuld door andere aanbieders dan gedoopte coffeeshops. Omdat het ons primair gaat om het nationale verbruik, gaan we voorbij aan deze ontwikkeling.

³⁵ De binnenlandse consumptie hebben wij berekend door de betreffende omzetcijfers van coffeeshops te delen door 0,67 (zijnde het aandeel van gedoopte shops in de markt).

fors: 17-77 ton. Het meest waarschijnlijk is het deel van de range waar drie van de vier ramingen in vallen: 57-76 ton. De gemiddelde jaarconsumptie per gebruiker ligt dan tussen 127 en 160 gram. Dit is veel meer dan uit Nederlandse studies naar gebruikspatronen naar voren komt (36-76 gram), maar de uitkomst sluit wel goed aan bij Belgische en Britse bevindingen (respectievelijk 130 en 156 gram).

Voor nederwiet gelden dezelfde verhoudingen tussen de diverse ramingen. Het van omzetgegevens afgeleide binnenlandse nederwietverbruik ligt tussen 37 en 55 ton, waarmee de raming vrijwel geheel valt binnen de bandbreedte van de andere schatting (11-54 ton). Het meest waarschijnlijke deel van de range is 37-54 ton.

Het combineren van de indicaties die in dit hoofdstuk zijn besproken leidt tot de volgende ramingen voor de nationale consumptie:

Tabel 6. Schattingen van de nationale consumptie per soort cannabis

Soort cannabis	Minimum- en maximumschatting (ton)	Meest waarschijnlijke range (ton)
Nederwiet	11 – 55	37 – 54
Buitenlandse marihuana	2 – 4	2 – 3
Nederhasj	0 – 3	1 – 2
Buitenlandse hasjiesj	3 – 16	14 – 16
Totaal	17 – 77	57 – 76

In hoofdstuk 7 komen we terug op de plausibiliteit van deze ramingen.

5. De aanvoer van cannabis

5.1. Inleiding

De Nederlandse markt voor softdrugs vormt een onderdeel van de Europese cannabismarkt. Er is sprake van import, doorvoer en uitvoer van softdrugs. Om inzicht te krijgen in het Nederlandse deel van de markt is het nuttig om de aanvoer naar het hele continent in kaart te brengen. In paragrafen 5.2 en 5.3 wordt achtereenvolgens beschreven waar de cannabis vandaan komt die Europese gebruikers consumeren en welke varianten meer en minder populair zijn. De Europese situatie vormt de context waarbinnen we de beschrijving van de Nederlandse cannabismarkt plaatsen, inclusief de aan-, door- en uitvoer. Paragraaf 5.4 is gewijd aan de aanvoer naar Nederland. Vervolgens wordt in paragraaf 5.5 ingegaan op inbeslagnemingen van cannabis in Nederland. Door deze uit te splitsen naar aard en herkomst kunnen we een indruk krijgen van het aandeel van de binnenlandse productie in de markt.

5.2. Oorsprong van in Europa geconsumeerde cannabis

Marokko is zonder twijfel de belangrijkste cannabisproducent voor Europa. In het land werd in 2003 ruim 3000 ton cannabis geoogst. In 2004 was de oogst iets kleiner: 2760 ton (UNODC, 2005a, p. 235). De oogstramingen voor de vooraande periode zijn helaas minder betrouwbaar dan die voor de genoemde jaren. Uit vakliteratuur en beslagstatistieken kan wel worden afgeleid dat de Marokkaanse productie in de loop der jaren significant is toegenomen (Labrousse & Romero, 2001, p. 11; Tremlett, 2003 en Chouvy, 2005). Dan gaat het om hasjiesj. Een klein deel hiervan wordt in Noord-Afrika gedistribueerd. Het overgrote deel, naar schatting 75-80 procent, van de Marokkaanse hasj is bestemd voor de Europese markt. Niet alles bereikt de consument. Ongeveer 30% van de Marokkaanse softdrugs wordt onderschept door douane en politie.³⁶

Voor wat betreft marihuana zijn landen als Azië (m.n. Thailand), Afrika (o.a. Ghana, Nigeria, Kenia en Zuid-Afrika) en Latijns-Amerika (m.n. Jamaica) belangrijke bronlanden voor de markt in Europa. Maar ook in Europese landen worden hennepplanten verbouwd. In bijna alle landen van dit werelddeel hebben opsporingsdiensten in de periode 1998-2003 hennepplanten vernietigd (Council of Europe, 2002; UNODC, 2005b, p. 305-310). Nederland mag dan bekend staan om zijn nederwiet; tegenwoordig is de productie van cannabis zeer wijdverbreid. Uit de beslagcijfers kan worden afgeleid dat tegenwoordig overal in Europa cannabis wordt geproduceerd, in de open lucht dan wel binnenshuis.

Nu gaat het in een aantal landen voor een belangrijk deel om teelt voor eigen gebruik. Aangezien lang niet alle gebruikers op deze manier in hun eigen behoefte zullen kunnen of willen voorzien, blijft een marktvraag van substantiële omvang in stand. Daarom is het belangrijk om zicht te krijgen op de grootschalige teelt. Hiertoe

---

³⁶ Het percentage is als volgt bepaald. In 2003 is in Europa 950 ton hasjiesj geconfisqueerd, waarvan 760-855 ton (80-90%) van Marokkaanse origine. In het productieland zelf werd 96 ton onderschept (UNODC, 2005a). Opgeteld is 856-951 ton in beslag genomen. Afgezet tegen de oogst in dat jaar van 3.070 ton betekent dit een interceptieratio van 28-31%. Ter vergelijking: de mondiale interceptieratio lag in 2003 voor heroïne op 23% en voor cocaïne op 44% (UNODC, 2005a, p. 48 en 70).

hebben we de beslagcijfers van de landen in Midden- en West-Europa over de periode 1998-2003 nader geanalyseerd, waarbij we specifiek hebben gekeken naar confiscaties van hennepplanten en plantmateriaal.³⁷ Dergelijke vangsten duiden op cannabisproductie in het land van inbeslagneming, omdat het vanwege de volumes waarover we praten zeer onwaarschijnlijk is dat drugsmokkelaars grensoverschrijdende transporten van ruwe hennep verrichten. We bestempelen de productie in een land als substantieel indien jaarlijks gemiddeld meer dan duizend hennepplanten of meer dan vijfhonderd kilo plantmateriaal in beslag wordt genomen.³⁸ Bij zo'n productievolume kunnen we stellen dat een significant deel van de nationale vraag wordt gedekt door de binnenlandse teelt.

De exercitie brengt aan het licht dat in de onderzochte periode in het merendeel van de landen in Midden- en West-Europa sprake is van een substantiële productie van cannabis. Het gaat om de volgende 22 landen: België, Bulgarije, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Hongarije, Ierland, Italië, Kroatië, Nederland, Oostenrijk, Slovenië, Slowakije, Spanje, Tsjechië, Polen, Portugal, Roemenië, Zweden en Zwitserland. Van de staten met meer dan vijf miljoen inwoners ontbreekt alleen Denemarken in het rijtje.

De schaal waarop cannabis wordt geproduceerd zou wel eens zodanig kunnen zijn dat een kwart van de vraag naar cannabisruid in West-Europa wordt gedekt door binnenlandse teelt (DrugScope, 2003). Een aantal landen zou nog voor een groter deel aan de eigen vraag voldoen. Een Zwitsers rapport meldt dat meer dan de helft van de marihuana die in dit land wordt geconsumeerd, van eigen bodem komt (EKDF, 1999, p. 48). De econoom Jansen stelt zelfs dat sommige landen - waaronder Nederland en Zwitserland - zelfvoorzienend zijn voor driekwart van de vraag naar cannabis (Jansen, 2002, p. 1). Het moge duidelijk zijn dat naarmate de cannabisproductie binnen de onderscheiden landen een groter deel van de nationale vraag dekt, de aanvoer vanuit andere landen daalt. Dit geldt zowel voor aanvoer vanuit andere Europese landen als vanuit de rest van de wereld.

5.3. Aard van de aangevoerde cannabis in Europa

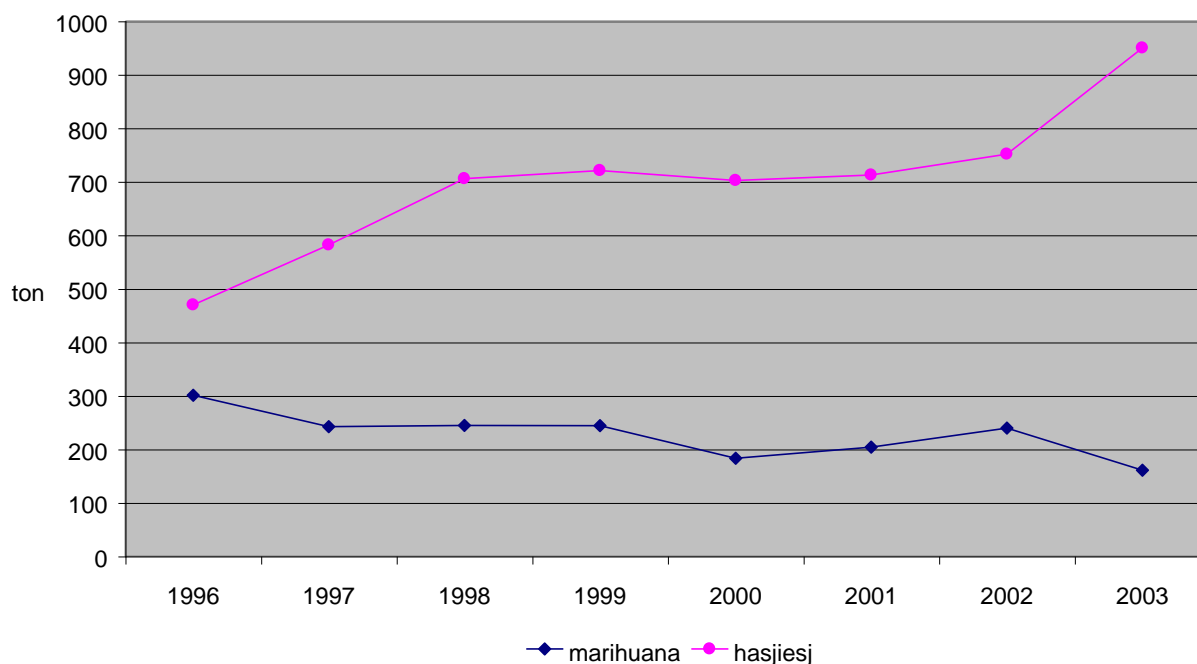
Ruim driekwart van de in Europa geconfisqueerde softdrugs bestaat uit hasjiesj. Er wordt dus veel meer hasj dan marihuana onderschept. Vermeldenswaard in dit verband is dat er in de loop van de tijd steeds minder cannabisruid wordt geconfisqueerd. Lag de verhouding tussen hasjiesj en marihuana medio jaren negentig nog globaal op 1:1, in de periode 2001-2003 kwam die uit op 4:1 (grafiek 1). De hoeveelheid hasjiesj die Europese opsporingsdiensten in beslag nemen vertoont een duidelijk opgaande lijn. Met name Spaanse douane- en politiediensten slagen erin om steeds meer van hasj van Marokkaanse oorsprong te onderscheppen (UNODC, 2005b, p. 297). Het kan geen toeval zijn dat de stijging samenvalt met een gesignaleerde toename van de productie in Marokko (Labrousse & Romero, 2001; Tremlett, 2003 & Chouvy, 2005).

---

³⁷ De overige Europese landen hebben we buiten beschouwing gelaten omdat een deel van de (soms zeer omvangrijke) confiscaties daar betrekking heeft op in het wild groeiende hennep. Dit geldt bijvoorbeeld voor Armenië, Azerbeidzjan, Oekraïne, Rusland, Turkije (waar jaarlijks zo'n 30 miljoen hennepplanten worden verdelgd) en Wit-Rusland. In sommige landen, waaronder Albanië en Macedonië, is wel sprake van cannabissteelt voor consumptiedoeleinden (Council of Europe, 2002).

³⁸ Omdat het niet alleen gaat om volgroeide planten nemen we aan dat een hennepplant bij confiscatie gemiddeld een halve kilo weegt.

Grafiek 1. Beslag op cannabis in Europa; 1996-2003

Er wordt in Europa nauwelijks cannabis onderschept die is bedoeld voor niet-Europese afzetgebieden (Belastingdienst, 2005; OCRTIS, 2005; Van der Heijden & Papenhove, 2002). De scheve verhouding in de beslagstatistiek tussen de twee cannabisvarianten zou erop kunnen duiden dat marihuana bij Europese gebruikers tegenwoordig veel minder populair is dan hasj. Maar omdat drugs vooral worden onderschept bij grensoverschrijdende transporten kan de steeds schevere verdeling ook het gevolg zijn van een hogere mate van zelfvoorziening door eigen wiet productie binnen de diverse Europese landen.³⁹ Gezien de in de vorige paragraaf besproken aanwijzingen voor de groei van de hennep teelt is de tweede verklaring plausibeler dan de eerste.

Tot slot kijken we nog naar een andere gegevensbron inzake confiscaties. Dit betreft het overzicht van de Nederlandse douane over in 2004 elders in Europa onderschepte grotere partijen marihuana (Belastingdienst, 2005). Het om zo'n veertig partijen met een totaalgewicht van 13 ton. Hiervan kwam bijna tweederde uit het Caraïbisch gebied (met name Jamaica en Haïti). Elf procent was afkomstig uit zuidelijk Afrika (Zuid-Afrika, Zambia, Zimbabwe) en tien procent uit West-Afrika (Sierra Leone, Ghana, Gambia, Congo). Voorts kwam 5% uit Albanië. Slechts 3% was afkomstig uit Nederland. Deze gegevens geven aan dat ons land geen belangrijke rol speelt als producent van cannabiskruid voor de Europese markt.

5.4. *Onderschepping van cannabis onderweg naar Nederland*

De afgelopen jaren hebben buitenlandse opsporingsdiensten grote hoeveelheden cannabis in beslag genomen die onderweg was naar Nederland. In totaal ging het in de periode 2000-2003 om zo'n 58 ton per jaar; 50 ton hasjiesj en 8 ton marihuana. De verdeling naar soort cannabis en land van confiscatie is weergegeven in tabel 7 (bron: Papenhove, 2005).

³⁹ Eveneens denkbaar is dat grensoverschrijdende transporten van Europese wiet vergeleken met marihuana van niet-Europese origine een geringere onderscheppingskans hebben omdat de productie en distributie in kleinere hoeveelheden zouden geschieden en opsporingsdiensten prioriteit geven aan het bestrijden van grootschalige drugssmokkel.

Uit de tabel blijkt dat er veel meer hasjiesj onderweg naar ons land wordt onderschept dan marihuana. Maar liefst 86% van de aanvoer betreft hasjiesj. Dit is opmerkelijk, omdat bekend is dat hier veel meer cannabiskruid dan hasjiesj wordt geconsumeerd. De relatief geringe aanvoer van marihuana kan duiden op een doorvoerfunctie voor hasjiesj en op een hoge mate van zelfvoorziening van de Nederlandse marihuanamarkt door binnenlandse productie van wiet.

Tabel 7. Elders onderschepte cannabis met bestemming Nederland

Land inbeslagneming	Hasj	Marihuana	Totaal 2000-2003
	kg	kg	kg
Frankrijk	68.209	260	68.469
België	29.525	11.447	40.972
Spanje	39.282		39.282
Marokko	30.235		30.235
Pakistan	22.510		22.510
Duitsland	2.694	6.586	9.280
Ierland		5.577	5.577
Roemenië	5.193		5.193
Verenigd Koninkrijk	4.010	1.000	5.010
Colombia		5.000	5.000
Jamaica		2.411	2.411
Slovenië		841	841
Iran	600		600
Thailand		317	317
Griekenland	93		93
Totaal	202.351	33.439	235.790

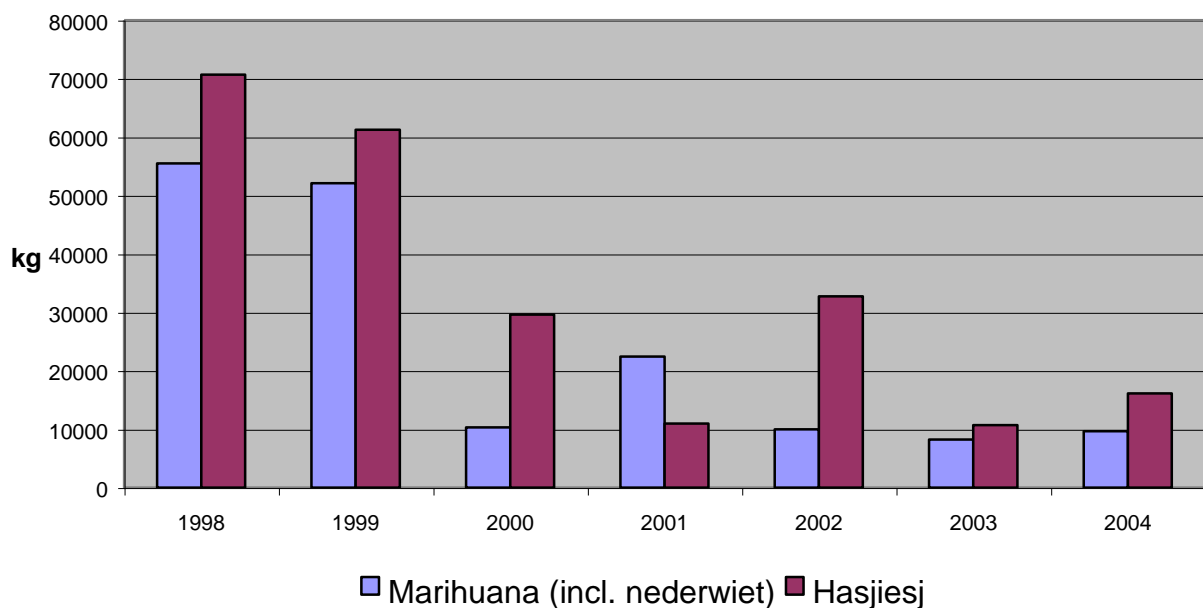
5.5. In Nederland in beslag genomen cannabis

In Europa is de periode 1997-2003 jaarlijks gemiddeld bijna duizend ton cannabis geconfisqueerd (Council of Europe, 2003; UNODC, 2005b). Het overgrote deel van de hoeveelheid cannabis die Europese douane- en politiediensten jaarlijks onderscheppen, wordt in de EU aangetroffen. Spaanse autoriteiten staan ruim bovenaan de ranglijst (50%), op ruime afstand gevolgd door Groot-Brittannië (8%) en Nederland (7%). Het Nederlandse aandeel is in de opsporing van cannabis sinds medio jaren negentig fors gedaald. In de periode 1995-1998 onderschepten Nederlandse opsporingsdiensten 18% van het Europese totaal, tegenover slechts 5% in het tijdvak 1999-2003. Dit vormt een indicatie dat de rol van ons land op de Europese cannabismarkt veel minder groot is dan vroeger. De dalende tendens begon vanaf 1995. De trendbreuk die in dat jaar optrad hangt samen met het stopzetten van de toepassing van de zogeheten Deltamethode. Deze methode hield in dat partijen Colombiaanse marihuana werden ingevoerd met medeweten van politie en justitie teneinde een informant een hogere positie in de smokkelorganisatie te bezorgen (Enquête-commissie opsporingsmethoden, 1996, p. 72 e.v.). Een deel van de ingevoerde softdrugs werd in beslag genomen. De betreffende hoeveelheden waren dermate groot dat hierdoor de beslagstatistiek significant werd beïnvloed (Van der Heijden, 1999). Als we kijken naar de hoeveelheden die Nederlandse douane en politie vanaf 1996 in beslag nemen, constateren we dat de dalende lijn zich (met wat fluctuaties)

nog altijd doorzet (zie grafiek 2). In de periode 2000-2004 is jaarlijks gemiddeld 32 ton cannabis geconfisqueerd, tegenover 102 ton per jaar in de voorgaande periode (Bijkerk & Grapendaal, 2001, p. 10; Papenhove e.a., 2005, p. 15/16). De onderschepte aanvoer is dus fors gedaald (zie grafiek 2).

Vergeleken met andere landen wordt in Nederland veel marihuana aangetroffen. In de periode 1996-1999 werd nagenoeg evenveel cannabiskruid als hasj geconfisqueerd. Sindsdien ligt de verhouding op tweevijfde marihuana en driefijfde hasjesj. Het ligt in de rede de relatief grote hoeveelheid onderschepte cannabiskruid toe te schrijven aan een omvangrijke nederwietteelt. Maar lang niet alle door Nederlandse opsporingsdiensten geconfisqueerde marihuana is hier geproduceerd. Uit politiegegevens komt naar voren dat gemiddeld slechts 1,3 ton per jaar aan nederwiet wordt geconfisqueerd op een totaal van 11,3 ton marihuana (Papenhove e.a., 2005, p. 16). Nederwiet vormt dus maar 12% van de onderschepte marihuana. Het geringe aandeel wordt bevestigd door de resultaten van een analyse van inbeslagnemingen van grotere partijen.

Grafiek 2. In Nederland onderschepte cannabis

Als we kijken naar de inbeslagnemingen van grotere partijen door Nederlandse opsporingsinstanties die aan het KLPD zijn gemeld, blijkt dat in periode 2001-2004 jaarlijks gemiddeld 12 ton hasjesj werd geconfisqueerd, waarvan 88% van Marokkaanse origine, 5% van Zuidwest-Aziatische oorsprong en 6% nederhasj. De resterende 1% kwam uit Zuid-Afrika of was van onbekende origine. Wat betreft cannabiskruid werd gemiddeld 8 ton per jaar in de vorm van grotere partijen in ons land onderschept. Hiervan was 39% afkomstig uit Afrika (m.n. Nigeria, Zuid-Afrika en Ghana), 20% uit Zuidoost-Azië (m.n. Thailand), 19% uit Zuid-Amerika (m.n. Jamaica), 9% uit Albanië en eveneens 9% uit Nederland. Van de resterende 5% is niet bekend waar die was geproduceerd. Uit deze cijfers blijkt zonneklaar dat er in ons land naast binnenlandse productie sprake is van grootschalige aanvoer van hasjesj en marihuana uit andere bronlanden. Van de totale hoeveelheid cannabis die

tussen 2001 en 2004 in ons land in de vorm van grotere partijen werd onderschept was slechts 7-9% hier geproduceerd. De resterende 91-93% was geïmporteerd. Het lijkt erop dat de hennepcultuur slechts van zeer beperkte betekenis is voor de Nederlandse cannabismarkt.

Nu is het denkbaar dat de hierboven vermelde cijfers niet representatief zijn voor de handel in nederwiet. Als hennepkwekerijen rechtstreeks leveren aan coffeeshops of aan consumenten zal dat gewoonlijk niet gaan in grote kwantiteiten per keer. Daarom kunnen bovengenoemde gegevens zijn vertekend. Een ander aspect dat we in beschouwing moeten nemen is dat een deel van de aangevoerde softdrugs niet was bestemd voor consumptie in Nederland maar voor gebruik in een ander land. Daarom moeten we voorzichtig zijn met de interpretatie van de cijfers over hier onderschepte grotere partijen en bijvoorbeeld ook kijken naar wat er in buurlanden aan cannabis uit Nederland wordt aangetroffen. Dit komt in hoofdstuk 6 aan bod.

5.6. Conclusies over de cannabisaanvoer

Uit beslagstatistieken leiden we af dat een groot deel van de in Europa geconsumeerde cannabis is geproduceerd in Marokko. Er worden steeds grotere hoeveelheden hasjes uit dit land door Europese douane- en politiediensten onderschept. De interceptieratio ligt op 25 à 30%. Tegelijkertijd vertoont de hoeveelheid cannabiskruid die door opsporingsdiensten in beslag wordt genomen een dalende trend. De meest waarschijnlijke verklaring hiervoor is een stijging van de marihuanaproductie binnen Europa.

De aanvoer van cannabis naar de Nederlandse markt wijkt nauwelijks af van die in de meeste andere Europese landen. Uit beslagstatistieken komt het beeld naar voren dat ook hier de markt wordt gedomineerd door hasjes van voornamelijk Marokkaanse origine. Wel valt op dat terwijl buitenlandse opsporingsdiensten steeds meer (vooral Marokkaanse) hasjes onderscheppen, Nederlandse diensten steeds minder softdrugs (zowel hasjes als marihuana) in beslag nemen. Deze trend kan samenhangen met een vermindering van de doorvoerfunctie van ons land en met de groeiende populariteit van de nederwietcultuur. Onder invloed van geleidelijk verbeterde teeltmethoden is de kwaliteit van nederwiet superieur boven buitenlandse cannabis. Het ligt in de rede dat er hierdoor steeds meer van wordt geproduceerd en geconsumeerd.

Hoewel in Europa steeds meer cannabis in beslag wordt genomen, vertonen de hoeveelheden die in ons land worden onderschept dus een dalende tendens. Net als elders wordt in Nederland meer hasjes dan marihuana geconfisqueerd. Uit gegevens over grotere partijen cannabis die in ons land worden onderschept komt naar voren dat minder dan 10% hier was geproduceerd. Ofschoon de cijfers vertekend kunnen zijn doordat kleinere onderschepte partijen niet worden geregistreerd, vormt de scheve verdeling naar oorsprong bij zowel partijen hasjes als cannabiskruid een aanwijzing dat met name op groothandelsniveau de cannabismarkt in ons land nog altijd wordt gedomineerd door buitenlandse softdrugs. Uit de analyse van gegevens over partijen softdrugs die in het buitenland werden onderschept en die onderweg waren naar Nederland komt naar voren dat een belangrijk deel van de aanvoer is bestemd voor doorvoer. In het volgende hoofdstuk gaan we nader in op transit en export van cannabis.

6. Transito en export

6.1. Inleiding

Nederland is niet alleen een productieland maar ook een doorvoerland voor cannabis. Bovendien wordt een deel van de productie uitgevoerd. Een van de belangrijkste factoren bij het ramen van de productie van nederwiet betreft de omvang van de export. Hieromtrent zijn eigenlijk alleen gegevens bekend die zijn afgeleid van inbeslagnemingen van partijen cannabis die door buitenlandse douane- en opsporingsdiensten zijn onderschept en waarvan bekend is dat ze uit Nederland afkomstig waren.

In de paragrafen 6.2 en 6.3 worden de uitkomsten besproken van een inventarisatie van inbeslagnemingen in het buitenland die zijn gerelateerd aan Nederland. Hierbij moet 'gerelateerd aan' worden gezien als 'geproduceerd in of doorgevoerd via' ons land. Gevallen van hennepteelt of cannabissmokkel in het buitenland waarbij Nederlanders zijn betrokken doch die zich geheel buiten de landsgrenzen hebben voltrokken, zijn buiten beschouwing gelaten. De gegevens zijn in hoofdzaak afkomstig uit het databestand over inbeslagnemingen van grotere partijen drugs van de KLPD-dienst Nationale Recherche Informatie over de periode 2001-2004. De data zijn aangeleverd door opsporingsinstanties, met name liason-posten in het buitenland en nationale Interpolbureaus. Ook is gebruik gemaakt van informatie van de Nederlandse douane over buitenlandse onderscheppingen (Belastingdienst, 2005).

De registratie van buitenlandse confiscaties is niet compleet. Dat is voor ons doel niet zo erg, omdat het bij de onderhavige analyse primair gaat om de verhoudingen tussen hasjesj en marihuana en tussen hier geproduceerde en buitenlandse cannabis. Er is immers geen reden om aan te nemen dat Nederlandse cannabis een substantieel andere interceptiekans heeft dan elders geproduceerde cannabis.⁴⁰ Als er onderweg naar ons land hoeveelheden worden onderschept die veel omvangrijker zijn dan de (geschatte) kwantiteit die hier te lande wordt geconsumeerd, dan duidt dat op een belangrijke doorvoerfunctie.

6.2. Beslag op cannabis afkomstig uit Nederland

Buitenlandse opsporingsinstanties onderschepten in het tijdvak 2001-2004 ongeveer 51 ton cannabis die afkomstig was uit Nederland. Het gaat om ruim 34 ton hasj en 17 ton marihuana die in grotere partijen (≥ 10 kg) werd getransporteerd (tabellen 8 en 9). Van een substantieel deel van deze partijen is bekend dat de softdrugs niet hier waren geproduceerd. Circa de helft was hasjesj van Marokkaanse origine; 15% was Aziatische hasj en 2% Afrikaanse marihuana. Van een klein deel van de cannabis die uit Nederland afkomstig was, is bekend dat die wel hier was geproduceerd: 3,1 ton nederwiet, waarvan verreweg het grootste deel is aangetroffen in Groot-Brittannië. We moeten bij onze analyse een slag om de arm houden omdat van ongeveer

---

⁴⁰ Een mogelijk contra-argument is dat nederwiet een geringere onderscheppingskans zou hebben heeft doordat die in kleinere partijen wordt geëxporteerd en douane en politie prioriteit geven aan de aanpak van grootschalige drugssmokkel. Dit punt bespreken we in paragraaf 6.4.

eenderde van de onderschepte partijen niet bekend is of het al dan niet ging om een Nederlands fabrikaat en deze deelanalyse uitsluitend betrekking heeft op partijen van tien kilo of meer. Desalniettemin duiden de gegevens erop dat er meer cannabis wordt doorgevoerd dan aan nederwiet (en nederhasj) wordt geëxporteerd. Overigens is dit geen nieuwe constatering. Al in 1995 kwam Boekhoorn e.a. (p. 39) tot de slotsom dat 80% à 90% van de aanvoer naar Nederland was bestemd voor andere afzetmarkten. De resultaten van de analyse van beslaggegevens geeft geen aanleiding om te denken dat de huidige situatie hiervan sterk afwijkt. Het beeld over de meest recente periode van de uit- en doorvoer van Nederlandse cannabis komt redelijk overeen met dat van voorgaande jaren. In het tijdvak 1997-2000 is in het buitenland ruim een ton hier geproduceerde cannabis onderschept: 554 kg hasj en 468 kg nederwiet. In de periode 2001-2004 zijn in het buitenland 111 grotere partijen cannabiskruid geconfisqueerd die afkomstig zouden zijn uit Nederland. Het gaat om in totaal 16,2 ton, dus veel minder dan er onderweg naar ons land werd onderschept. De verdeling naar land en origine van de drugs is als volgt:

Tabel 8. Elders onderschepte partijen marihuana uit Nederland; totaal 2001-2004

Land inbeslagneming	Nederwiet (kg)	Marihuana van onbekende oorsprong (kg)	Totaal (kg)
Verenigd Koninkrijk	2.825	9.307	12.132
Frankrijk	16	2.650	2.666
Duitsland	264	1.271	1.535
België		602	602
Denemarken		104	104
Zweden	13	33	46
Oostenrijk		5	5
Polen		5	5
Hongarije		4	4
Totaal	3.118	13.981	17.099

Uit de tabel kan worden afgeleid dat van het grootste deel van de marihuana die in het buitenland is aangetroffen en die afkomstig zou zijn uit Nederland, onbekend is waar die was geproduceerd. Slechts van 19% van de via ons land doorgevoerde marihuana is duidelijk dat het ging om nederwiet.

In dezelfde periode is 34,4 ton hasjesj uit Nederland onderschept. Van 1,7 ton was bekend dat die in Marokko was geproduceerd; van de rest is de oorsprong onbekend gebleven (zie tabel 7). Dit zou in beginsel dus ook nederhasj kunnen zijn. Er zijn in de afgelopen vier jaar evenwel geen inbeslagnemingen van grotere partijen nederhasj bekend geworden.

Tabel 9. Elders onderschepte partijen hasjiesj uit Nederland; totaal 2001-2004

Land inbeslagname	Marokkaanse hasjiesj (kg)	Hasjiesj van onbekende oorsprong (kg)	Totaal (kg)
Verenigd Koninkrijk		25.631	25.631
Duitsland	1.473	2.600	4.073
Frankrijk	117	1.756	1.873
Noorwegen	25	1.107	1.132
België		728	728
Canada		500	500
Finland		345	345
Zweden	56	52	108
Oostenrijk		53	53
Totaal	1.671	32.772	34.443

Volgens Boekhoorn e.d. (1995) zou medio jaren negentig tussen 0,5% en 5% van de binnenlandse productie worden uitgevoerd. Bovenkerk (2002) daarentegen meent dat een aanzienlijk deel van de cannabisteelt wordt verkocht op de buitenlandse markt. Hoewel hij van oordeel is dat de export het minst begrepen deel van de 'nieuwe Nederlandse cannabiseconomie' is, acht de criminoloog het waarschijnlijk dat het om meer of zelfs veel meer dan de helft van de nederwietproductie gaat (Bovenkerk & Hogewind, 2002, p. 97, 143). Hij noemt geen concrete cijfers over de omvang van de cannabisproductie of de uitvoer. In een eerdere publicatie heeft Bovenkerk het over een Nederlandse productie van 250 ton per jaar, maar die zou ook best hoger en zelfs veel hoger kunnen zijn (Bovenkerk, 2001, p. 223). Een en ander betekent dat de jaarlijkse export ten minste 125 ton zou moeten zijn. De econoom Jansen schat de export van nederwiet op twee of drie maal de binnenlandse consumptie (Jansen, 2002a). Gezien zijn in 1996 gepubliceerde stelling dat de nationale consumptie meer dan 50 ton bedraagt, zou het in ieder geval moeten gaan om meer dan honderd ton (Jansen, 1996).

Als de onderschepte hoeveelheid nederwiet wordt afgezet tegen het totaal aan via ons land uit- en doorgevoerde cannabis, dan blijkt het te gaan om 6% (3 van de 51 ton). Als we zouden aannemen dat alle cannabis van onbekende oorsprong in Nederland is geproduceerd, komen we uit op een heel ander cijfer: 71% (36 van de 51 ton). Gezien de omvang van de onderschepte aanvoer van cannabis naar ons land (zie par. 2) is dit evenwel een weinig plausibele veronderstelling. Uit opsporingsonderzoeken komt naar voren, dat het bij de export van hier geproduceerde cannabis hoofdzakelijk gaat om cannabiskruid (nederwiet). Zeer zelden wordt nederhasj ontdekt. Ook treft de politie vrijwel nooit apparatuur aan om hasjiesj te maken. Een en ander leidt tot de conclusie dat het bij cannabismokkel in hoofdzaak gaat om de transitie van elders geproduceerde hasjiesj. Vergeleken hiermee is de export van nederwiet vermoedelijk bescheiden van omvang.

6.3. Opsporingsonderzoeken en strafzaken

Om nog op een andere wijze zicht te krijgen op de productie en export van nederwiet hebben wij gekeken naar gegevens over opsporingsonderzoeken inzake georganiseerde criminaliteit en gezocht naar krantenberichten over Nederlandse strafzaken ter zake. Tevens hebben we via het Nationaal Netwerk Drugsexpertise en

het Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (BOOM) navraag gedaan naar rechercheonderzoeken terzake van de uitvoer van cannabis.

Uit de inventarisatie van rechercheonderzoeken tegen georganiseerde criminele groepen, die de KLPD-dienst jaarlijks uitvoert ten behoeve van de Europese Unie komt een beeld van de bemoeienis van de georganiseerde misdaad bij de productie van nederwiet. In 1998 werden 8 rechercheonderzoeken uitgevoerd naar georganiseerde criminele groepen die zich bezig zouden houden met de productie van nederwiet. In 2000 werden 7 opsporingsonderzoeken verricht waarin (naast eventuele andere illegale activiteiten) sprake was van de teelt van nederwiet en in 2001 weer 8 (De Vette e.a., 2001; Landman e.a., 2002). Uit de resultaten van de EU-inventarisatie over 2004 blijkt dat de politie onderzoek doet naar 26 criminele groepen die zich bezig zouden houden met de hennep-teelt, al dan niet in combinatie met andere illegale activiteiten (Landman e.a., 2005). Uit deze gegevens komt naar voren dat er tegenwoordig veel meer rechercheonderzoeken worden gedraaid tegen groeperingen die zich bezighouden met de nederwietteelt dan een jaar of vijf geleden. Uit gegevens van het BOOM en het KLPD (resp. Weustenraad, 2005 en Papenhove, 2005) blijkt dat het in enkele recente gevallen ging om de export van tientallen partijen met een gewicht van vijf tot dertig kilo elk. In twee zaken is sprake van periodieke uitvoer van marihuana over een langere periode, waarbij het in totaal ging over 1000 tot 2000 kilo.⁴¹ Uit deze gegevens kan niet zonder meer de conclusie worden getrokken dat de georganiseerde misdaad momenteel veel sterker is betrokken bij de hennep-teelt dan in het verleden. Door politie en justitie wordt namelijk sinds het einde van de vorige decennium een hogere prioriteit toegekend aan de aanpak van de bedrijfsmatige nederwietproductie (Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2002; Ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2004).

Betrokkenheid van georganiseerde criminele groepen bij de hennep-teelt hoeft niet te betekenen dat de door hen of onder hun toezicht geproduceerde cannabis vooral is bestemd voor buitenlandse markten. Uit de eerder vermelde enquête van het Parket-Generaal onder regionale politiekorpsen komt naar voren dat het grootste deel van de productie is bedoeld voor de binnenlandse markt. De softdrugs worden zowel via coffeeshops als via niet-gedoogde verkooppunten afgezet (Parket-Generaal, 2003, p. 9). Slechts enkele korpsen beschikten over aanwijzingen van export.

We hebben in publieke media een aantal berichten aangetroffen die betrekking hadden op export van significante omvang. Zo is in 2000 een criminele organisatie ontmanteld die werd geleid door een man uit Appelscha. Hij zou in de voorgaande vijf jaar honderden kilo's nederwiet hebben geproduceerd en naar Duitsland en Engeland gesmokkeld. Tegen de man eiste het OM 2,5 jaar cel en de ontneming van 1 miljoen gulden (Leeuwarder Courant, 2000). In november 2001 is in Duitsland een Nederlander aangehouden met een partij nederwiet (omvang niet vermeld). In het kader van het rechercheonderzoek werd vervolgens een hennepkwekerij met 1440 planten aangetroffen. Twee personen werden aangehouden (De Twentsche Courant Tubantia, 2002). Een eigenaar van een coffeeshop in Winschoten werd februari 2002 in hoger beroep veroordeeld tot het betalen van ruim een half miljoen euro. Dit geld zou grotendeels verdiend zijn met de handel in softdrugs. Betrokkene werd onder andere schuldig bevonden aan het runnen van

---

⁴¹ In een van deze gevallen is het niet zeker maar wel waarschijnlijk is dat de uitvoer nederwiet betrof.

hennepkwekerijen in een vijftal locaties alsmede het smokkelen van wiet naar Duitsland en Engeland (Van Schilt, 2002). Hoeveelheden zijn helaas niet bekend.

In april 2005 werden drie verdachten vervolgd wegens het smokkelen van in totaal twee ton nederwiet naar Engeland. De bende vervoerde de softdrugs per vliegtuig met bloemen als deklading (Rotterdams Dagblad, 2005). In juli van hetzelfde jaar speelde een rechtszaak in Utrecht die betrekking had op grootschalige export van nederwiet. De twee hoofdverdachten hadden in Utrecht een growshop in handen. Zij zouden leiding hebben gegeven aan negen andere verdachten. De criminele groep exploiteerde eigen kwekerijen in een viertal plaatsen. De geproduceerde nederwiet werd in partijen van vijftig tot honderd kilo geëxporteerd naar Italië, Denemarken en Noorwegen (Andriessen, 2005). Hoewel dit overzicht niet compleet is, geeft het aan dat het aantal ontdekte gevallen van grootschalige nederwietexport beperkt is.

6.4. Drugstoerisme

De informatie over uit- en doorvoer van cannabis in de voorgaande paragrafen is in hoofdzaak afkomstig van onderschepte grotere partijen softdrugs. Drugstoeristen kopen doorgaans kleine hoeveelheden. Maar vele beetjes kunnen samen toch een forse export betekenen. Daarom staan we even stil bij het verschijnsel.

Onder de naam Hazeldonk besteden opsporingsdiensten uit Frankrijk, België en Nederland sinds medio jaren negentig de nodige aandacht aan de bestrijding van drugstoerisme (Mooij & Weimar, 1997). Volgens de douane werden in 2004 aan de Nederlands-Belgische grens in totaal meer dan 1000 drugstoeristen aangehouden in verband met het bezit van diverse soorten verdovende middelen. Samen hadden deze ruim 15 kilogram marihuana en 1,6 kilogram hasjiesj bij zich. In 2002 en 2003 ging het in totaal om bijna 13 kg marihuana en ruim 7 kg hasjiesj (Belastingdienst, 2005). Dit overzicht is waarschijnlijk niet compleet. Niettemin concluderen we na raadpleging van diverse bronnen dat de hoeveelheden cannabis die in het kader van Hazeldonk worden onderschept gering zijn in vergelijking met wat in Frankrijk uit ons land wordt geconfisqueerd (verg. Van Ooijen, 2005; Federale Politie, 2005a & 2005b; OCRTIS, 2005).⁴²

Er komen ook drugstoeristen uit Duitsland. Uit gegevens van het Bundeskriminalamt (BKA, 2005, p. 35) blijkt dat de Duitse politie jaarlijks enige duizenden kleine smokkelaars aanhoudt. Samen zijn zij slechts voor een klein deel van de totale cannabisimport verantwoordelijk (zie tabel 5 in paragraaf 6.5). Het feit dat aan de Nederlands-Duitse grens zoveel drugstoeristen worden aangehouden vormt een aanwijzing dat de Duitse opsporingsdiensten geen lagere prioriteit geven aan de opsporing van kleine smokkelaars dan aan die van grotere.

Korf (2003) komt in zijn studie naar coffeeshops tot de slotsom dat drugstoeristen samen jaarlijks tussen 6,6 en 13,3 ton cannabis de grens overbrengen. Volgens de Maastrichtse burgemeester Leers wordt de verkooppunten van verdovende middelen in zijn stad dagelijks bezocht door drieduizend drugstoeristen;

---

⁴² De vergelijking is niet helemaal zuiver. In de Franse beslagstatistiek gaat het namelijk niet alleen om grote partijen. Bovendien worden in het kader van de Hazeldonk-afspraken slechts een beperkt aantal gezamenlijke controles per jaar gehouden. Als deze controles dagelijks zouden plaatsvinden, zouden de onderschepte hoeveelheden ongetwijfeld hoger uitkomen. Hoe hoog ze dan zouden worden kunnen wij helaas niet inschatten omdat gedetailleerde gegevens over frequentie, omvang en resultaten van de Hazeldonkacties ontbreken.

1,1 miljoen per jaar (Kruyer, 2005, p. 12). Deze zouden voornamelijk cannabis kopen, waarbij velen niet zouden volstaan met het aanschaffen van de maximum toegestane hoeveelheid van vijf gram. Als we aannemen dat een drugstoerist gemiddeld vijf gram aanschafft, komt de verkoop van cannabis in Maastricht aan buitenlanders uit op 5,5 ton. De voorzitter van de Vereniging Officiële Coffeeshops Maastricht schat dat de Maastrichtse coffeeshops jaarlijks vier ton wiet verkopen (De Graaf, 2005, p. 2). Hij denkt dat 60% van de bezoekers uit het buitenland komt. In hetzelfde artikel komt een cannabisverkoper tot een schatting van 80%. Hoewel de Limburgse hoofdstad gezien zijn ligging vermoedelijk veel meer drugstoeristen trekt dan andere gemeenten met coffeeshops, is het niet aannemelijk dat de verkoop 40 tot 80 procent van de nationale cannabisomzet aan drugstoeristen bedraagt. Het ligt meer voor de hand dat drugstoeristen meer cannabis aanschaffen dan Korf raamt. Dit is op zichzelf niet zo vreemd. Een deel van de aankopen vindt niet plaats in coffeeshops maar bij andere, niet gedoogde, verkooppunten. Naar verluidt zouden zich alleen al in de Limburgse hoofdstad tientallen van dergelijke punten bevinden, mogelijk zelfs meer dan vijftig. Hoeveel cannabis hier wordt verkocht is onbekend. Het ligt in de rede dat de gemiddelde verkochte kwantiteit per klant hoger uitvalt dan de vijf gram die een bezoeker van een coffeeshop mag aanschaffen.

6.5. De toelevering van cannabismarkten in buurlanden

Groot-Brittannië

Het overgrote deel van de marihuana die in het Verenigd Koninkrijk wordt aangetroffen is afkomstig uit Zuid-Amerika (w.o. Colombia en Jamaica) en Afrika (w.o. Zuid-Afrika en Malawi; zie Corkery, 2002, p. 22; Nutt & Nash, 2002, p.4). Slechts een klein deel, vermoedelijk minder dan 10%, betreft nederwiet. De Britse douane schat dat zo'n 80% van de hasjiesj in het Verenigd Koninkrijk is geproduceerd in Marokko. De rest komt uit Zuid-Azië, hoofdzakelijk uit Pakistan. In Groot-Brittannië worden meer inbeslagnemingen van hasjiesj dan van cannabiskruid gerapporteerd (Corkery, 2002, p. 22). Opmerkelijk is dat het aantal confiscaties van hasjiesj sinds 1998 een dalende lijn vertoont. De trend bij marihuana wijkt hiervan af; sinds 1999 is een opwaartse neiging in de trendlijn zichtbaar. Een en ander leidt ertoe dat het percentage hasjconfiscaties tussen 1995 en 2003 is gedaald van 70% naar 54%.

Het verloop in de beslagstatistieken kan te maken hebben met de opkomst van hennepeteelt in Groot-Brittannië. Volgens Interpol (2000) is de binnenteelt van cannabis in het Verenigd Koninkrijk tussen 1995 en 1999 acht keer zo groot geworden. Illustratief in dit verband is dat in een gedetailleerd overzicht van het aanbod aan cannabis op de Britse markt uit 1999 nederwiet geen rol van betekenis speelt. Er wordt geconcludeerd dat de eigen Britse teelt het marktaandeel van geïmporteerde hasjiesj en marihuana significant heeft teruggedrongen (Atha, Blanchard & Davis, 1999, p. 52). Diverse bronnen melden dat tegenwoordig minstens eenderde en mogelijk zelfs meer dan de helft van de nationale marihuanaconsumptie afkomstig zou zijn uit eigen hennepeteelt (Iversen, 2000; Travis, 2003; Tremlett, 2003; JRF, 2003; Atha, 2004, p. 7). De omvang van de Britse wietteelt wordt geschat op 400 ton, wat overeen zou komen met de helft van de nationale consumptie (Tremlett, 2003). Overigens komt een andere bron tot een nationaal gebruik van 486 ton, waardoor het land voor ruim driekwart in de eigen behoefte zou voorzien (Bramley-Harker, 2001, p. 29; vergelijk tabel 13 in paragraaf 7.5).

Duitsland

In Duitsland treffen we in de beslagstatistiek een min of meer vergelijkbaar patroon aan als in het Verenigd Koninkrijk. In de tweede helft van de negentiger jaren had 59% van de confiscaties van cannabis betrekking op hasjiesj en 41% op marihuana (BKA, 2005, p. 75). Sinds de eeuwwisseling zijn de verhoudingen duidelijk zijn gewijzigd. Het aantal inbeslagnemingen van hasjiesj toont een dalende tendens terwijl de trendlijn van cannabiskruid omhoog gaat. In 2003 en 2004 namen Duitse opsporingsdiensten vaker marihuana dan hasjiesj in beslag. Deze wijziging in de verhouding tussen de cannabissoorten duidt op een toenemende populariteit van cannabiskruid ten koste van hasjiesj.⁴³

Ruim eenderde van de cannabis die de Duitse douane en politie in beslag neemt, is aangevoerd uit Nederland. Jaarlijks worden ettelijke duizenden zendingen cannabis onderschept, voornamelijk aan de Nederlands-Duitse landsgrens (zie tabel 10. Bronnen: BKA, 2003, p. 139; BKA 2005, p. 35). De gemiddelde zending weegt nog geen kilo. Dit duidt eerder op drugstoerisme dan op grootschalige smokkel. Bij deze cijfers kan bovendien worden opgemerkt dat ze niet uitsluitend betrekking hebben op nederwiet, maar tevens op hasjiesj en marihuana van niet-Nederlandse origine. Als we de onderschepte hoeveelheden uitsplitsen naar soort drug blijkt dat er meer hasjiesj dan cannabiskruid uit Nederland komt (respectievelijk 61% en 39%). Dit vormt een indicatie dat het veelal om doorvoer van niet-Nederlandse cannabis gaat.

Tabel 10. Beslag op cannabis in Duitsland, 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004	Totaal
kg						
Hasjiesj	8.525	6.863	5.003	8.303	5.473	34.167
waarvan aan de Nederlandse grens	1.277	534	735	624	289	3.459
Marihuana	5.871	2.078	6.130	2.582	5.384	22.045
waarvan aan de Nederlandse grens	176	176	336	414	361	1.463
Totaal	14.396	8.941	11.133	10.885	10.857	56.212
waarvan uit Nederland	2.927	3.595	3.861	3.264	4.007	17.654
waarvan aan de Nederlandse grens	1.453	710	1.071	1.038	650	4.922
Aantal partijen uit Nederland	3.726	3.408	3.056	1.764	2.461	14.415

Volgens het Bundeskriminalamt is in de periode 2000 t/m 2004 jaarlijks gemiddeld 11,2 ton cannabis onderschept (BKA, 2001-2005). Gemiddeld is bijna eenderde afkomstig uit Nederland.⁴⁴ De verdeling naar soort en jaar is weergegeven in tabel

⁴³ In paragraaf 6.5 komen te spreken over de herkomst van de onderschepte cannabis.

⁴⁴ Bij deze berekening zijn ook partijen betrokken waarvan de herkomst niet is vastgesteld. Het is dus mogelijk dat een groter deel uit ons land afkomstig is. In 2004 kon van 77% van de onderschepte

10. Hierbij is tevens aangegeven hoeveel er aan de Nederlands-Duitse grens is onderschept en om hoeveel partijen het gaat. Uit de gegevens kan worden opgemaakt dat het slechts voor een klein deel (minder dan 10%) ging om directe aanvoer over land uit Nederland. Dit impliceert dat drugstoeristen gezamenlijk minder cannabis naar Duitsland vervoeren dan professionele drugssmokkelaars, ofschoon de laatste categorie slechts 10% uitmaakt van het totaal aantal aangehouden verdachten voor cannabishandel en –smokkel (BKA, 2004, p. 48).⁴⁵ Opmerkelijk is dat het aantal partijen dat afkomstig is uit Nederland een dalende lijn laat zien. De neerwaartse trend vormt een indicatie dat het drugstoerisme terugloopt, mogelijk als gevolg van een groeiend aanbod op de thuismarkt (verg. Korf e.a., 2001).

In een analyserapport van het Bundeskriminalamt uit 2000 worden als belangrijkste bronlanden voor cannabis vermeld: Colombia, Jamaica, Zuid-Afrika, Nigeria, Senegal, Cambodja, Thailand, Albanië en Zwitserland. Nederland wordt niet genoemd als belangrijke producent van marihuana; wel van zaden en teeltkennis (BKA, 2000, p. 124). In recentere rapporten wordt ons land in één adem zowel doorvoer- als productieland genoemd (BKA, 2002, p. 130 en 2004, p. 20). Onduidelijk blijft welk deel van de aangevoerde cannabis hier was geproduceerd.

Het Bundeskriminalamt maakt ook melding van hennep teelt in Duitsland zelf. In 1998 zou het reeds zijn gegaan om 1.661 gevallen, waarbij in totaal 81.097 planten werden aangetroffen. Meer dan 90% van de zaken zou handelen om kweek voor eigen consumptie (BKA, 1999, p. 129). In de daarop volgende jaren werden minder hennepplanten vernietigd. De productie van cannabis lijkt de laatste jaren evenwel weer toe te nemen en grootschaliger te worden. Zo werden in 2004 in Nordrhein-Westfalen 16 hennepplantages met meer dan 1000 planten aangetroffen (De Bruin, 2005, p. 4). Dit is viermaal het aantal grote kwekerijen dat in 2000 in heel Duitsland werd ontdekt. Naar verluidt zouden in een kwart van de in 2004 ontdekte gevallen Nederlanders betrokken zijn en zou de oogst zijn bedoeld voor de Nederlandse markt.

België

België is een belangrijk doorvoorland voor cannabis naar ons land. Een groot deel van de Marokkaanse hasjes die hier te lande wordt aangetroffen is over de weg vanuit Marokko via Spanje, Frankrijk en België aangevoerd. Een ander deel van de cannabis wordt per schip naar Antwerpen getransporteerd en van daaruit per vrachtauto naar Nederland gebracht. Een en ander is vooral afgeleid van gegevens over onderschepte zendingen (zie ook Sleiman, 2004, p. 106).

In België worden de laatste jaren steeds meer hennepplantages ontdekt. Uit een recente analyse van de Centrale Dienst Drugs van de Federale Politie komt het volgende beeld naar voren (Van Gelder, 2005). In 2003 ontmantelden de opsporingsdiensten 18 kwekerijen, in 2004 66 en in de eerste acht maanden van 2005 135. Het gaat hierbij niet alleen om kleinere teeltplaatsen. Ook het aantal kwekerijen met meer dan 500 planten stijgt van 12 in 2003 via 35 in 2004 naar 47 in de eerste acht maanden van 2005. Opmerkelijk is dat de grotere kwekerijen in aantal relatief minder snel zijn toegenomen dan de kleinere. Mogelijk hangt het verschil samen met de

---

cannabis de herkomst worden bepaald (BKA, 2005, p. 35). Dit vormt een aanwijzing dat de statistiek op dit punt redelijk betrouwbaar is.

⁴⁵ De term 'professionele drugssmokkelaar' duidt hier op een verdachte van 'Einfuhr nicht geringer Mengen'.

lagere prioriteit die sinds 31 januari 2005 geldt voor opsporing en vervolging van het bezit en de teelt van cannabis voor persoonlijk gebruik.⁴⁶

Voor ons doel zijn de grotere, meer professionele teeltplaatsen het meest interessant. De grotere plantages zijn geconcentreerd in het noordoosten en noorden van het land, dus in de streek die grenst aan Limburg en Noord-Brabant. Geregeld is er een relatie met Nederland. Het materiaal om de kwekerij in te richten komt vaak uit Nederlandse growshops. Voorts is de oogst niet zelden bestemd voor ons land. In een aantal gevallen zijn Nederlandse verdachten direct betrokken bij de hennep-teelt. In de periode 2002-2004 had 14,1% van de voor cannabisproductie geregistreerde verdachten de Nederlandse nationaliteit (n=1399). Bij de grotere kwekerijen die in de eerste acht maanden van 2005 werden ontdekt, was de betrokkenheid nog aanmerkelijk groter. Bij minstens 38 van de 47 plantages met meer dan 500 planten (81%) was sprake van bemoeienis van Nederlandse verdachten.⁴⁷ Mogelijke verklaringen voor de betrokkenheid van Nederlanders bij de professionele hennep-teelt in België zijn de lagere opsporingsprioriteit, de geringe onderlinge rivaliteit tussen kwekers en de lagere prijs voor het kopen of huren van woningen en loodsen die geschikt zijn als kweekruimten.

Frankrijk

Marihuana is in de meeste Europese landen veel minder gewoon dan in ons land. Zo is in Spanje en Frankrijk cannabiskruid vrij zeldzaam (Boekhout van Solinge, 1996, hfdst. 2; Reitox national focal point of Spain, 2000, p. 35). Illustratief is dat in Frankrijk in 2000 11% van de aanklachten wegens het bezit van cannabis betrekking had op marihuana en 89% op hasjiesj (DCPJ 2001, p. 6). De dominantie van hasjiesj op de Franse cannabismarkt blijkt ook uit de beslagstatistiek.

Het overgrote deel van de cannabis die door de Franse autoriteiten wordt onderschept betreft Marokkaanse hasjiesj die over de weg via Spanje wordt aangevoerd (OCRTIS, 2005). In de Franse statistiek wordt niet alleen de beslaglocatie en de hoeveelheid in beslag genomen verdovende middelen geregistreerd maar worden tevens de herkomst en de bestemming vastgelegd. Het lukt de Franse autoriteiten om de herkomst te achterhalen van 83% en de bestemming van 90% van de in beslag genomen cannabis. De beschikbare data geven daarom een goed beeld van de smokkel. Uit deze gegevens kan worden afgeleid dat een kwart van de hasjiesj die in de periode 2000-2004 in beslag werd genomen en waarvan de bestemming bekend is geworden, was bedoeld voor Nederland (tabel 11).⁴⁸ Frankrijk speelt voor ons land dus een belangrijke rol als aan- c.q. doorvoerland.

Maar is er ook aanvoer voor de Franse cannabismarkt vanuit ons land. Het gaat om relatief beperkte hoeveelheden. In Frankrijk is in de periode 2000-2004 ongeveer acht keer zoveel cannabis in beslag genomen die onderweg was naar Nederland als die uit ons land afkomstig was (resp. 76,9 ton en 9,5 ton). Uit de beschikbare gegevens kan niet worden opgemaakt welk deel van de door Franse

---

⁴⁶ De laagste prioriteit van vervolging geldt voor het bezit van ten hoogste drie gram cannabis of één hennepplant (Van Gelder, 2005, p. 10). Er is sprake van een kwekerij of plantage als er meer dan één hennepplant wordt aangetroffen. In de berichtgeving door de Belgische media is niet steeds helder aangegeven waar de grens ligt als het gaat om teelt voor persoonlijk gebruik.

⁴⁷ Bij vier kwekerijen ontbraken gegevens over verdachten en bij slechts vijf van de grootschalige kwekerijen waren uitsluitend Belgen betrokken.

⁴⁸ Wellicht ten overvloede wijzen wij erop dat dit niet hoeft te betekenen dat de drugs in Nederland zouden worden geconsumeerd. Het is ook denkbaar dat ze van hieruit verder zouden worden gedistribueerd.

opsporingsdiensten geconfisqueerde cannabis hier geproduceerd was. Wel is de verdeling naar type drugs bekend. Tweederde deel van de cannabis die uit Nederland afkomstig was, betrof hasjiesj en eenderde marihuana. Dit vormt een aanwijzing dat de export van nederwiet naar Frankrijk betrekkelijk gering is. Niettemin vormt de aanvoer van cannabiskruid uit ons land bijna een kwart van de onderschepte kwantiteit met bekende herkomst (tabel 12). Het kan hierbij zowel om nederwiet als om elders geproduceerde marihuana gaan.

Tabel 11. Bestemming van in Frankrijk in beslag genomen cannabis; 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004	totaal	% excl. onbekend
Hasjiesj							
Nederland	8.411	6.011	7.180	16.101	38.917	76.620	24,7
Overige landen	38.290	47.128	39.304	56.606	52.588	233.916	75,3
Onbekend	2.010	5.057	4.341	5.638	12.200	29.246	
Totaal	48.711	58.196	50.825	78.345	103.705	339.782	
Marihuana							
Nederland	0	28	11	1	220	260	1,8
Overige landen	4.133	2.741	4.037	2.031	1.627	14.569	98,2
Onbekend	733	1.153	2.099	1.963	2.085	8.033	
Totaal	4.866	3.922	6.147	3.995	3.932	22.862	
Cannabis totaal							
Nederland	8.411	6.039	7.191	16.102	39.137	76.880	23,6
Overige landen	42.423	49.869	43.341	58.637	54.215	248.485	76,4
Onbekend	2.743	6.210	6.440	7.601	14.285	37.279	
Totaal	53.577	62.118	56.972	82.340	107.637	362.644	

Tabel 12. Herkomst van in Frankrijk in beslag genomen cannabis; 2000-2004

	2000	2001	2002	2003	2004	totaal	% excl. onbekend
Hasjiesj							
Nederland	2.840	943	804	627	1.169	6.383	2,2
Overige landen	40.289	48.254	41.648	66.946	83.866	281.003	97,8
Onbekend	5.582	8.999	8.384	10.775	18.670	52.410	
Totaal	48.711	58.196	50.836	78.348	103.705	339.796	
Marihuana							
Nederland	432	970	133	881	681	3.097	24,2
Overige landen	2.899	1.782	3.261	846	896	9.684	75,8
Onbekend	1.535	1.170	2.746	2.268	2.355	10.074	
Totaal	4.866	3.922	6.140	3.995	3.932	22.855	
Cannabis totaal							
Nederland	3.272	1.913	937	1.508	1.850	9.480	3,2
Overige landen	43.188	50.036	44.909	67.792	84.762	290.687	96,8
Onbekend	7.117	10.169	11.130	13.043	21.025	62.484	
Totaal	53.577	62.118	56.976	82.343	107.637	362.651	

De wietteelt in Frankrijk is sinds het begin van het vorige decennium sterk toegenomen. Een insider schat dat er een vijftigtal 'tuincentra' zijn waar de benodigde kwekerijuitrusting kan worden gekocht. Op basis van de jaarlijkse verkoop door detailhandelscoöperaties van vijfduizend natriumlampen vermoedt een handelaar dat er zo'n 25.000 hennepplantages bestaan. De productie zou voldoende zijn om aan meer dan de helft van de binnenlandse vraag te voldoen. Er zou zelfs sprake zijn van (incidentele) export van hoogwaardige Franse cannabis naar Nederland (Garcia, 2002). Deze stelling kan enigszins worden getoetst aan de beslagstatistiek. Daaruit blijkt dat de Franse opsporingsdiensten in de jaren 2000-2003 nauwelijks cannabiskruid hebben onderschept die bestemd was voor ons land. In 2004 ging het om 220 kg. In vergelijking met de marihuana met Nederlandse herkomst die in Frankrijk werd onderschept (jaarlijks gemiddeld 619 kg) is de export naar ons land bescheiden.

6.6. Conclusies over doorvoer en export

Buitenlandse opsporingsinstanties, met name in de buurlanden Groot-Brittannië, België, Frankrijk en Duitsland, onderscheppen jaarlijks grote hoeveelheden softdrugs die afkomstig zijn uit Nederland. Voor zover de betrokken diensten de oorsprong van de in beslag genomen verdovende middelen konden achterhalen, bleek tweederde deel niet in Nederland te zijn geproduceerd. Circa de helft is van Marokkaanse oorsprong. Een kleiner deel komt uit Azië of uit andere delen van Afrika. Van de geconfisqueerde hoeveelheid bleek circa 6% in ons land te zijn geproduceerd.

Drugssmokkel vanuit of via ons land is voor een deel in handen van georganiseerde criminele groeperingen doch wordt voor een ander deel gepleegd door drugstoeristen. Jaarlijks worden duizenden van deze toeristen aangehouden. Toch kan uit de beschikbare gegevens niet worden afgeleid dat ze verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de aanvoer naar de cannabismarkten in de bestemmingslanden.

Uit het bovenstaande blijkt dat Nederland weliswaar fungeert als bron- en doorvoerland voor cannabis naar de buurlanden, doch dat het aandeel van nederwiet in de cannabismarkt van deze landen relatief beperkt is. De doorvoer van hasjes via Nederland is naar schatting minstens dubbel zo omvangrijk als de uitvoer van nederwiet. Uit de Franse statistiek kan zelfs worden afgeleid dat er veel meer cannabis vanuit dat land naar Nederland wordt getransporteerd dan omgekeerd. De beschrijving van de Belgische situatie geeft eveneens aan dat er vooral sprake is van aan- en doorvoer van cannabis naar Nederland.

In alle buurlanden is sprake van een cannabisproductie die groot genoeg is om aan een significant deel van de nationale behoefte te voldoen. De binnenlandse productie zou in Groot-Brittannië toereikend zijn om te voorzien in tenminste eenderde en mogelijk meer dan de helft van de vraag. Voor Duitsland en België geldt dat een toenemend aantal Nederlandse verdachten bij de wietteelt is betrokken. Dit is wellicht een gevolg van de geïntensiverde opsporing van hennep telers in ons land. Het verklaart mede waarom er sprake is van import vanuit deze landen naar Nederland.

7. Recapitulatie, synthese en discussie

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de voorgaande hoofdstukken samengevat. De schattingsmethoden die we op de verschillende deelgebieden van de Nederlandse cannabismarkt hebben toegepast en de resultaten ervan worden vergeleken met die in het rapport 'De Nederlandse drugsmarkt' (Van der Heijden, 2003).

De plausibiliteit van de uitkomsten over de Nederlandse cannabismarkt kunnen we nagaan door te kijken naar het Europese niveau. Op dat niveau beschikken we namelijk over bepaalde gegevens die op nationaal niveau onbekend zijn. Zo maken de Verenigde Naties in samenwerking met de Marokkaanse regering sinds 2003 schattingen van de hennepenteelt in Marokko. Omdat het overgrote deel van de oogst is bestemd voor de Europese markt, kunnen we inzicht verkrijgen in het aanbod aan Marokkaanse hasjes. Aangezien we ook een redelijk zicht hebben op de verhouding tussen de diverse cannabisvarianten op de Europese markt, zijn we in staat om de totale aanvoer in te schatten. Op basis van prevalentiegegevens van afzonderlijke landen kunnen we een raming maken van de Europese consumptie van cannabis. Door deze te vergelijken met de aanvoer, verminderd met de hoeveelheden die in beslag worden genomen, krijgen we zicht op de plausibiliteit van de ramingen voor het verbruik. Vervolgens kunnen we vanuit de Europese dimensie terugredeneren naar de Nederlandse situatie en eindconclusies trekken.

In de laatste paragraaf houden we de bevindingen voor een laatste maal kritisch tegen het licht en proberen we de zwakke plekken van de toegepaste schattingsmethoden te ontdekken.

7.2 Bevindingen over de nederwietproductie

In hoofdstuk 3 hebben we vooral gekeken naar de nederwietteelt in ons land. Hieromtrent zijn de laatste jaren meer empirische gegevens beschikbaar komen. Dankzij het onderzoek van Toonen en Thissen beschikken we nu over een redelijk betrouwbare schatting van de gemiddelde opbrengst per hennepplant: 29,4 gram. Het is aannemelijk dat hennepkwekerijen drie à vier oogsten per jaar realiseren. Minder inzicht bestaat er inzake het aantal en de omvang van kwekerijen. Uit het eerdergenoemde onderzoek kwam een doorsnee omvang van 259 planten. Hiermee konden we de jaarlijkse productie per kwekerij berekenen: 22,8 à 30,5 kilogram. Een dergelijke productie wordt gehaald door binnenkwekerijen waar met assimilatielampen wordt gewerkt. In meer dan de helft van deze teeltplaatsen wordt illegaal stroom afgetapt. Op basis van meldingen van stroomdiefstallen en een assumptie over de kans op ontdekking hebben we het aantal met energie frauderende kwekerijen geschat tussen 8.000 en 18.200. Aan de hand van gegevens over het percentage met energie frauderende wiettelers en aannames over de pakkans en de omvang van de overige kwekerijen konden we het totaal aantal teeltplaatsen ramen. Door de aantallen wel en niet frauderende wiettelers in verband te brengen met de gemiddelde opbrengst per hennepplantage kwamen we tot een raming van de nationale cannabisproductie: tussen 200 en 640 ton.

7.3 *Bevindingen omtrent de cannabisconsumptie*

Dankzij bevolkingsenquêtes kunnen we het aantal gebruikers van cannabis redelijk bepalen. Uit het onderzoek dat in 2001 werd gehouden kwam naar voren dat in ons land circa 411.000 actuele gebruikers in de leeftijd tussen 15 en 64 jaar telt. Omdat jongeren tot 15 jaar niet meetellen en zware gebruikers bij dergelijke waarschijnlijk slecht zijn vertegenwoordigt, ligt het werkelijke aantal actuele gebruikers vermoedelijk 10-15% hoger: 450.000 à 475.000 personen. Over het gebruikspatroon hebben we diverse binnen- en buitenlandse studies gevonden. De bandbreedte in het geconstateerde jaarverbruik is fors: 37-159 gram. Door te kijken naar omzetgegevens van coffeeshops konden we de range terugbrengen tot 118-159 gram. De meest waarschijnlijke raming van de nationale consumptie komt uit tussen 53 en 76 ton.

7.4 *Bevindingen omtrent aanvoer, doorvoer en export*

In hoofdstuk 5 hebben we gezien dat Marokko de oorsprong vormt voor een groot deel van de cannabis die op de Europese markt wordt aangetroffen. Er is ook aanvoer van hasjiesj en marihuana uit andere landen in Afrika en uit Azië en Latijns-Amerika.

De beslagstatistieken geven aan dat in Europa steeds meer hasjiesj en steeds minder marihuana wordt onderschept. Een verklarende factor van de stijging is de verhoging van de aanvoer van Marokkaanse hasjiesj. De daling van de hoeveelheid geconfisqueerde marihuana kan worden toegeschreven aan de groei van de hennep-teelt binnen Europa. In de meeste landen in Midden- en West-Europa is tegenwoordig sprake van een dermate omvangrijke productie van cannabis dat aan een significant deel van de nationale vraag wordt voldaan. Voor een aantal landen is het aannemelijk dat tenminste eenderde en mogelijk meer dan de helft van de behoefte door eigen productie wordt gedekt. Duidelijk is dat naarmate het niveau van zelfvoorziening op dit vlak toeneemt, de import daalt.

Uit gegevens over onderschepte partijen softdrugs hebben we afgeleid dat er grote hoeveelheden cannabis via Nederland hun weg vinden naar consumenten in andere landen. De analyse van Nederlandse beslaggegevens heeft geleid tot de conclusie dat het overgrote deel van zowel de hasjiesj als de marihuana die hier wordt onderschept en waarvan de herkomst bekend is, van buitenlandse oorsprong is. Op groothandelsniveau wordt de cannabismarkt in ons land gedomineerd door buitenlandse softdrugs.

Het overgrote deel van de cannabis die elders in beslag werd genomen en die afkomstig was uit Nederland, betrof hasjiesj. Er wordt in buurlanden betrekkelijk weinig nederwiet aangetroffen. Ook drugstoerisme leidt niet tot een zeer omvangrijke export. Weliswaar worden jaarlijks ettelijke duizenden drugstoeristen aangehouden, maar de gemiddelde hoeveelheid softdrugs die zo'n toerist bij zich heeft is minder dan een kilo. Bovendien omvat deze uitstroom niet alleen nederwiet maar ook softdrugs van andere origine. Van een vijfde deel van de elders onderschepte marihuana is bekend dat het nederwiet betrof en van een tiende deel van de hasjiesj dat het ging om nederhasj. Tegenwoordig wordt jaarlijks gemiddeld 1,4 ton nederwiet en 0,7 ton nederhasj in het buitenland in beslag genomen die afkomstig was uit

Nederland. Gezien de omvang van de onderschepte aanvoer en de scheve verdeling naar herkomst van de softdrugs die in ons land worden onderschept, is het aannemelijk dat het grootste deel van de cannabis die elders in beslag is genomen en die hier vandaan kwam niet in Nederland is geproduceerd. De doorvoer van buitenlandse cannabis is vermoedelijk omvangrijker dan de export van nederwiet.

7.5 De Europese cannabismarkt

Het aanbod op de markt wordt bepaald door de aanvoer verminderd met de hoeveelheden die douane en politie onderscheppen. Wat resteert wordt nagenoeg geheel geconsumeerd. In theorie kan er ook doorvoer zijn, maar voor zover bekend is er nauwelijks sprake van transit via Europa naar andere werelddelen.⁴⁹ Door de Europese cannabismarkt in zijn geheel in beschouwing te nemen, hebben we bij de analyse geen last van de verstoring van invloed van doorvoer van het ene Europese land naar het andere. Daarom is het methodologisch verantwoord het aanbod af te zetten tegen de geschatte consumptie.

De Europese cannabisconsumptie leiden we af uit gegevens over de maandprevalentie en het gebruikspatroon. We nemen de Nederlandse gebruiksgegevens (in casu de meest waarschijnlijke range: 127-160 gram per persoon per jaar; zie paragraaf 4.6) als uitgangspunt. Het aantal actuele gebruikers kunnen we inschatten door de prevalentiepercentages van elk land te vermenigvuldigen met de bevolkingsomvang in de relevante leeftijdscategorie: 15-64 jaar. Redelijk actuele prevalentiegegevens zijn bekend voor de meeste lidstaten van de Europese Unie (EMCDDA, 2005; UNODC, 2005b). Bevolkingsgegevens komen van de website van de CIA (2006). Ontbrekende cijfers over de maandprevalentie hebben we afgeleid van jaarprevalentiegegevens van de betreffende landen of van het gewogen gemiddelde van West- dan wel Oost-Europese landen. Op de aantallen actuele gebruikers hebben we een correctie toegepast in verband met de uitsluiting van jongeren tot vijftien jaar en de non-respons van gemarginaliseerde druggebruikers bij bevolkingsenquêtes (zie paragraaf 4.2). De correctie van de gebruikersaantallen bedraagt 10% voor de minimumschatting en 15% voor de maximumschatting (zie tabel 13). Omdat we weten dat de Europese Unie goed is voor 80-85% van de Europese markt⁵⁰, kunnen we de cannabisconsumptie van de overige landen en vervolgens van heel Europa inschatten. Die komt uit tussen 2.055 en 2.875 ton per jaar.

Deze consumptieschatting kunnen we vergelijken met gegevens omtrent het aanbod van softdrugs in Europa. Dat aanbod kunnen we inschatten door allereerst te kijken naar de omvang van de hennepoogsten in Marokko. Sinds 2003 zijn hierover betrouwbare cijfers voorhanden (UNODC 2003 & 2005c). In 2003 produceerde Marokko 3.070 ton hasjesj; het volgend jaar was de oogst wat kleiner: 2.760 ton. Deze hoeveelheden beschouwen we als respectievelijk maximum- en minimumschattingen. Volgens het drugsbureau van de Verenigde Naties is driekwart van de oogst bestemd voor Europa (UNODC 2005a, p. 89). Niet alle softdrugs bereiken hun bestemming. Als we de oogstcijfers vergelijken met beslagstatistieken (Council of Europe, 2002; UNODC, 2005b) kunnen we concluderen dat circa 30% van de drugs

⁴⁹ Er zijn enkele voorbeelden bekend van hasjtransporten via West-Europa naar Canada.

⁵⁰ De genoemde percentages zijn berekend door te kijken naar de jaarprevalentie (UNODC, 2005a, p. 93 en 369) in relatie tot de bevolkingsomvang (15-64 jaar) van de betrokken landen (CIA, 2006). Rusland en Turkije hebben we buiten beschouwing gelaten omdat die grotendeels buiten Europa liggen.

worden onderschept voordat ze bij de consument terecht komen (zie ook paragraaf 5.3). Met deze gegevens kunnen we uitrekenen dat per saldo in Europa jaarlijks naar schatting tussen 1.449 en 1.612 ton Marokkaanse hasj wordt gebruikt.

Tabel 13. Cannabisgebruik in Europese landen, geraamd op basis van prevalentie

Land	Maand preva- lentie	Populatie 15-64 jaar x 1000	Aantal gebruikers zonder correctie x 1000	Aantal gebruikers na correctie, minimum x 1000	Aantal gebruikers na correctie, maximum x 1000	Nationaal gebruik per jaar, minimum ton	Nationaal gebruik per jaar, maximum ton
België	2,7	6.809	184	202	211	26	34
Cyprus	2,5	528	13	14	15	2	2
Denemarken	2,8	3.593	101	111	116	14	19
Duitsland	3,4	55.010	1.870	2.057	2.151	261	344
Estland	2,0	902	18	20	21	3	3
Finland	1,1	3.488	38	42	44	5	7
Frankrijk	4,3	39.537	1.700	1.870	1.955	238	313
Groot- Brittannië ⁵¹	6,5	40.185	2.612	2.873	3.004	365	481
Griekenland	2,3	7.126	164	180	188	23	30
Hongarije	1,4	6.917	97	107	111	14	18
Ierland	2,6	2.712	71	78	81	10	13
Italië	4,6	38.729	1.782	1.960	2.049	249	328
Letland	1,8	1.590	29	31	33	4	5
Litouwen	1,6	2.471	40	44	46	6	7
Luxemburg	4,0	311	12	14	14	2	2
Malta	0,5	274	1	2	2	0	0
Nederland	3,7	11.119	411	453	473	57	76
Oostenrijk	4,1	5.547	228	250	262	32	42
Polen	1,3	27.144	353	388	406	49	65
Portugal	2,4	7.008	168	185	193	23	31
Slovenië	4,2	1.420	59	65	68	8	11
Slowakije	2,7	3.858	104	115	120	15	19
Spanje	6,8	27.427	1.865	2.052	2.145	261	343
Tsjechië	7,3	7.278	534	587	614	75	98
Zweden	0,8	5.895	47	52	54	7	9
Totaal EU			12.501	13.751	14.376	1.746	2.300
Rest Europa				2.427	3.594	308	575
Europa totaal				16.178	17.970	2.055	2.875

Andere (voornamelijk Zuidwest-Aziatische) landen van waaruit hasjes naar Europa gaat, verzorgen naar schatting 10-20% van de totale aanvoer van deze drugs (Interpol, 2000; UNODC, 2005a, p. 92). Als we ervan uitgaan dat hiervoor dezelfde onderscheppingskans van toepassing is, kunnen we berekenen dat de Europese bevolking jaarlijks 173-403 ton hasjes van niet-Marokkaanse oorsprong consumeert. De totale hasjconsumptie komt hiermee uit op 2.162-3.007 ton en het beslag op 679-863 ton.

⁵¹ Het prevalentiecijfer heeft eigenlijk alleen betrekking op Engeland en Wales. We nemen aan dat het ook geldt voor Schotland en Noord-Ierland.

Uit beslagstatistieken blijkt dat Europese douane- en politiediensten meer hasjiesj dan marihuana confisqueren. In de loop van de tijd wordt het verschil groter (zie paragraaf 5.3). Maar uit gegevens over de hennepsteelt en over gebruikspatronen komt naar voren dat er steeds meer cannabiskruid wordt geconsumeerd. Voor de raming van de Europese consumptie gaan we ervan uit dat marihuana tegenwoordig een aandeel in de markt heeft van een kwart tot eenderde van de totale cannabisconsumptie. Door te rekenen met deze verhoudingen komen we tot een raming van het verbruik van cannabiskruid: 541-992 ton.

Een deel van de marihuana voor de Europese markt wordt vanuit andere continenten aangevoerd; een ander deel wordt in het werelddeel zelf geproduceerd. Voor het laatstgenoemde deel is de veronderstelling gerechtvaardigd dat de onderscheppingskans relatief gering is doordat er veel minder (en niet zelden geen) landsgrenzen gepasseerd hoeven te worden om de drugs van producent naar consument te vervoeren. Daarom nemen we aan dat 20% van de aanvoer door opsporingsdiensten wordt onderschept. Met deze gegevens kunnen we de aanvoer ramen; 676-1.240 ton. Hiervan wordt 135-248 ton in beslag genomen.

Als we de geschatte hoeveelheden voor hasjiesj en marihuana bij elkaar optellen en afronden, komt de aanvoer van cannabis naar de Europese markt uit tussen 3.020 en 4.120 ton, het beslag tussen 810 en 1.110 ton en het verbruik tussen 2.160 en 3.010 ton.

Bovenstaande schattingen kunnen we deels verifiëren aan de hand van beslagstatistieken. Omdat er sprake is van nogal forse fluctuaties van het ene jaar op het andere kijken we naar de cijfers over een periode van vijf jaar: 1999-2003. In deze jaren werd in Europa tussen 161 en 244 ton marihuana geconfisqueerd (gemiddeld 206 ton) (Council of Europe, 2002; UNODC, 2005b, p. 286-298). Voorts werd tussen 702 en 950 ton hasjiesj in beslag genomen (gemiddeld 767 ton). Deze cijfers stroken heel behoorlijk met de hoeveelheden die volgens onze raming geconfisqueerd zouden moeten zijn (135-248 ton marihuana en 812-1.112 ton hasj). Dit vormt een aanwijzing dat onze raming van de aanvoer plausibel is.

Een andere interessante vergelijking betreft de consumptieschattingen die zijn afgeleid van gebruikersgegevens en die welke zijn gebaseerd op productie- en beslagcijfers. Volgens tabel 13 ligt het Europese cannabisverbruik tussen 2.055 en 2.875 ton. De bandbreedte van deze raming vertoont een grote overlap die van de consumptieschatting gebaseerd op productie- en beslaggegevens (2.160 à 3.010 ton). Het minimum en het maximum liggen wat hoger dan bij de raming die van gebruiksdata is afgeleid. Een voor de hand liggende verklaring hiervoor is gelegen in de gestegen aanvoer van Marokkaanse hasjiesj (zie paragraaf 5.2). Omdat de door ons gehanteerde productiegegevens alleen betrekking hebben op 2003 en 2004 komt de geschatte aanvoer hoger uit dan het geval zou zijn geweest indien we cijfers over een langere periode genomen zouden hebben. Ook de ramingen van de geconfisqueerde hoeveelheden marihuana en hasjiesj zouden dan (nog) meer in overeenstemming zijn met de geregistreerde kwantiteiten.

Het overlappende deel tussen de twee consumptieschattingen is 2.160-2.875 ton. Vanwege het feit dat de twee ramingen zijn gebaseerd op bronnen die onafhankelijk van elkaar zijn, beschouwen we de overlap van beide ranges de meest waarschijnlijk uitkomst.

7.5 De Nederlandse cannabismarkt

Vanuit de Europese dimensie kunnen we terugredeneren naar de Nederlandse situatie. Dan concluderen we dat het nationale cannabisverbruik waarschijnlijk ligt tussen 61 en 76 ton, waarvan 39-54 ton nederwiet. De meest waarschijnlijke jaarconsumptie per gebruiker wordt 134-160 gram softdrugs, waarvan 86-114 gram nederwiet. Deze uitkomsten zijn hoger dan uit Nederlandse studies naar voren komt, doch stroken goed met Belgische en Britse bevindingen (resp. 130 en 156 gram; zie paragraaf 4.3).

Ook de inzichten over de aanvoer naar de Europese markt kunnen we vertalen naar de situatie in ons land. De aanvoer van marihuana naar Europa ligt vermoedelijk tussen 660 en 1.190 ton. De Nederlandse productie van nederwiet hebben we geraamd tussen 200 en 640 ton, terwijl de binnenlandse consumptie van deze drugsoort uitkwam tussen 39 en 54 ton. De douane en politie in Nederland onderscheppen jaarlijks 1 à 2 ton nederwiet. Een en ander zou betekenen dat grofweg tussen 160 en 585 ton, ofwel 80-91% van de wietoogst is bestemd voor de export. Het aandeel van nederwiet in de Europese markt voor cannabiskruid, inclusief het Nederlandse deel, ligt dan tussen een kwart en de helft (minimaal 24% en maximaal 49%). In het licht van de betrekkelijk geringe kwantiteiten nederwiet die in buurlanden worden geconfisqueerd, is er reden te twijfelen aan de juistheid van deze uitkomst.

7.6 Discussie

In het rapport 'De Nederlandse drugsmarkt' wordt de cannabisproductie geschat tussen 68 en 99 ton per jaar (Van der Heijden, 2003, p. 60). Destijds werd uitgegaan van vier oogsten per jaar en een opbrengst van 25 gram per hennepplant. Op basis van politiegegevens is de gemiddelde omvang van een kwekerij bepaald: 400 à 500 planten. De jaaropbrengst per teeltplaats komt dan uit tussen 40 en 50 kilogram. Geschat werd dat de pakkans 10-20% per jaar was. Op basis van deze gegevens en het gemiddelde aantal ontmantelingen (2200) kwam de raming van het aantal kwekerijen in eerste instantie uit tussen 11.000 en 22.000. De omstandigheid dat drie à vier procent van de actuele gebruikers uit eigen teelt consumeerde, vormde aanleiding de minimumwaarde te verhogen naar 17.000. Bij het berekenen van de nationale productie werd vervolgens een rekenfout gemaakt. Als de berekening correct uitgevoerd wordt, komt de cannabisproductie uit tussen 680 ton en 1.100 ton.

Voor sommige aspecten geldt dat in de afgelopen jaren meer en betere gegevens ter beschikking zijn gekomen, waardoor de onzekerheidsmarges van ramingen kunnen worden verkleind. Dit geldt bijvoorbeeld voor de opbrengst per hennepplant en het aantal planten per kwekerij. Toch is bepaald niet alle onzekerheid omtrent de betreffende gegevens weggenomen. Zo speelt het probleem dat er veel kleinere en weinig (heel) grote kwekerijen zijn. Het bestaan van relatief zeldzame kwekerijen met meer dan honderdduizend planten leidt ertoe dat het berekenen van de gemiddelde omvang de ene keer een heel ander resultaat geeft dan de andere keer. Hierbij speelt bovendien de kwestie van de stekjesteelt. Grootschalige teeltplaatsen waar louter sprake is van stekjes zouden bij de berekening eigenlijk buiten beschouwing moeten blijven omdat er geen nederwiet

wordt geproduceerd. Om deze redenen hebben wij gebruik gemaakt van de mediaan uit het onderzoek van Toonen en Thissen. Het is evenwel denkbaar dat die te hoog is uitgevallen, omdat bij die studie alleen is gekeken naar kwekerijen met tenminste twaalf planten.

De cijfers over consumptie en beslag zijn niet goed te rijmen met die over de productie van nederwiet. Er bestaan derhalve twijfels omtrent de hierbij toegepaste schattingsmethode. Zwakke onderdelen van deze methode betreffen met name de omvang van kwekerijen en het aantal kwekerijen. Door selectiviteit van de opsporing is het denkbaar dat een doorsnee kwekerij kleiner is dan naar voren komt uit het onderzoek van Toonen en Thissen. In 1995 kwamen Boekhoorn e.a. (1995, p. 29) tot de conclusie dat 90% van de huistelers alleen produceert voor eigen gebruik en een beperkte vriendenkring (gemiddeld een halve kilo per jaar). Als die situatie nog steeds geldt, hebben wij de nationale productie sterk overschat. Immers, in onze raming wordt ervan uitgegaan dat bijna de helft van de wiettelers (44-45%) illegaal stroom aftapt om circa 259 hennepplanten te belichten, terwijl de rest van de kwekers niet fraudeert en veelal tussen 20 en 30 planten laat groeien.

De omvang van met energie frauderende groep wiettelers bepaalt in hoge mate de uitkomst van de nationale productieschatting. Wij hebben getracht die omvang te bepalen door te rekenen met de aantallen door energieleveranciers ontdekte fraudegevallen in verband met hennepsteelt en de pakkans. De cijfers over stroomdiefstallen lijken redelijk betrouwbaar, al moet worden opgemerkt dat we wellicht niet alle dubbeltellingen uit de aangeleverde meldingen hebben gefilterd (zie noot 12). Lastiger is het bepalen van de pakkans. Deze wordt door EnergieNed geschat op 25 à 30%. Omdat wij niet weten waarop deze cijfers zijn gebaseerd, hebben we gerekend met een ruime marge: 22-50%. Gezien de onwaarschijnlijk hoge productieraming die we krijgen door te werken met het lage percentage, is de hogere pakkans aannemelijker. We kunnen niet uitsluiten dat de kans op ontdekking van hennepplantages waar met elektriciteit wordt geknoeid in werkelijkheid nog hoger ligt, doch concrete aanwijzingen hiervoor ontbreken.

De zowel in Duitsland als in België gesignaleerde trend van Nederlandse wiettelers die naar deze landen uitwijken vormt een aanwijzing dat er sprake is van een als substantieel ervaren pakkans. Over het werkelijke risico van ontdekking zegt dit nog niet zoveel. Een onderschatting van de feitelijke pakkans leidt tot een overschatting van de nationale productie. Ten aanzien van kleine kwekerijen hebben we vastgesteld dat het weliswaar gaat om vele duizenden teeltplaatsen, maar dat hun gezamenlijk aandeel in de nationale wietproductie beperkt blijft tot zo'n 10%. Door het ontbreken van betrouwbare gegevens over met name de selectiviteit van de opsporing en de feitelijke pakkans blijft het ramen van de nationale productie een relatief zwak onderdeel van de onderhavige exercitie.

Wat betreft de consumptie van cannabis in ons land hebben we geconstateerd dat er enige onzekerheid bestaat omtrent het aantal actuele gebruikers en nog meer ten aanzien van het gebruikspatroon. Waarschijnlijk wordt de consumptie in bevolkingsonderzoeken onderschat door ondervertegenwoordiging van zware gebruikers. Aanwijzingen hiervoor zijn de hogere cijfers voor de consumptie per gebruiker in Groot-Brittannië en België. Deze zijn plausibel in het licht van de analyseresultaten inzake de aanvoer van cannabis naar Europa. Door uit te gaan van het Europese gemiddelde wat betreft het jaarverbruik per persoon corrigeren we voor de vermoede onderschatting van de individuele consumptie. Onzeker blijft of de door ons toegepaste correctie van 10-15% op het aantal actuele gebruikers wel toereikend is om te de ondervertegenwoordiging van zware gebruikers te

compenseren. Omdat de Europese consumptieschatting die we van gebruiksgegevens hebben afgeleid goed overeenkomt met die op basis van aanvoerdatab, zien wij vooralsnog geen reden om andere uitgangspunten te hanteren.

De betrekkelijk geringe hoeveelheden nederwiet en nederhasj die in het buitenland worden aangetroffen zijn niet in lijn met de geraamde kwantiteiten die zouden worden geëxporteerd. Er is geen reden om te veronderstellen dat het voor buitenlandse opsporingsinstanties moeilijker zou zijn om vast te stellen dat een onderschepte partij in Nederland is geproduceerd dan om te bepalen dat die weliswaar via ons land is aangevoerd maar oorspronkelijk uit een ander land kwam. Daarom is het niet aannemelijk dat de uit Nederland afkomstige partijen waarvan de oorsprong niet is vastgesteld, overwegend in ons land geproduceerd zouden zijn. Al evenmin is er reden om te veronderstellen dat buitenlandse douane en politie soepeler zouden staan tegenover Nederlandse drugs dan tegenover verdovende middelen uit andere bronlanden. De grote aantallen ecstasytabletten die in buurlanden worden onderschept onderbouwen deze stelling (zie Papenhove, 2005). Hoewel in de meeste buurlanden al jarenlang publieke discussies worden gevoerd over een mogelijk gedoogbeleid ten aanzien van softdrugs, gaan douane en politie nergens zo ver dat smokkel wordt getolereerd, getuige de grote aantallen arrestaties voor de smokkel van kleine hoeveelheden (met name in Duitsland en Frankrijk; zie BKA, 2005 en OCRTIS, 2005).

Er kan wel sprake zijn van een verschil in prioriteit. Een mogelijke verklaring voor de gesignaleerde discrepantie is dat buitenlandse opsporingsdiensten zich vooral zouden richten op het onderscheppen van grotere partijen die door georganiseerde drugsbendes de grens over worden gesmokkeld en minder op drugstoeristen en andere kleine smokkelaars. Als deze bewering opgaat, zouden er in de afgelopen jaren tenminste enige tientallen transporten van grotere partijen Nederlandse softdrugs moeten zijn onderschept. In de praktijk worden zelden grotere partijen nederwiet of nederhasj in beslag genomen; wel partijen buitenlandse drugs die via ons land zijn aangevoerd.

Rest de optie dat de softdrugs voornamelijk in kleine hoeveelheden de grens over worden gebracht en dat de pakkans voor drugstoeristen en kleine smokkelaars gering is. Nu is het inderdaad zo dat er vanwege de open grenzen tussen de lidstaten van de EU het uitreizend verkeer slechts mondjesmaat wordt gecontroleerd. Ook de relatief lage frequentie waarmee Hazeldonkacties worden georganiseerd laat de mogelijkheid van massaal drugstoerisme open. Het grote aandeel van buitenlanders in de cliëntèle van Maastrichtse coffeeshops geeft in dit verband te denken. Wellicht kloppen de in de media geventileerde verhalen over 1 à 1,5 miljoen drugstoeristen die in Maastrichtse coffeeshops en andere verkooppunten gemiddeld veel meer aanschaffen dan de 5 gram die wordt gedoogd (o.a. Lensink, 2005, p. 31; Kruyer, 2005, p. 7). Maar zelfs als iedere drugstoerist 10 gram koopt, bedraagt deze export hooguit 15 ton per jaar. Om te komen aan de exportschatting (160-585 ton) zou ons land bezocht moeten worden door 16 à 59 miljoen van dergelijke drugstoeristen. Dit is volgens ons weinig plausibel.

Alles overziend concluderen we dat de onderhavige studie op een aantal onderdelen heeft geleid tot uitkomsten die aannemelijk zijn. De analyseresultaten met betrekking tot het gebruik van cannabis lijken redelijk valide en betrouwbaar. Het zicht op aanvoer en transit is beperkter doch nog acceptabel. Ten aanzien van productie en export leidt de studie evenwel tot resultaten die zich zonder meer slecht verhouden tot andere uitkomsten. De schattingsmethoden zijn derhalve voor verbetering vatbaar. Dit geldt eveneens voor de beschikbaarheid en de kwaliteit van

de gegevens waar bij de schattingen vanuit is gegaan. Voor bepaalde soorten gegevens, bijvoorbeeld over de ontdekkingskans van hennepplantages, geldt dat het zeer moeilijk is om er grip op te krijgen. Voor andere geldt evenwel dat ze eigenlijk zonder al te veel inspanningen op tafel te krijgen zouden moeten zijn. Een voorbeeld is de omvang van hennepkwekerijen. Het is te hopen dat betrokken instanties zich de komende periode zullen inspannen om de data te vergaren die nodig zijn voor adequate schattingen van de belangrijkste kenmerken van de Nederlandse cannabismarkt. Als dit gebeurt heeft een herhaling van deze exercitie meer kans op succes.

Referenties

Andriessen, Hans-Paul (2005): Utrechtse growshop spil wietexport. *Utrechts Nieuwsblad*, 6 juli.

Atha, M.J., S. Blanchard & S. Davis: *Regular users II – UK drug market analysis*. London, Independent Drug Monitoring Unit, 1999. <http://www.idmu.co.uk/ru2>.

Atha, Matthew J. (2001): *Cannabis use in the UK - Lecture notes for students*. www.idmu.co.uk/pdfindex.htm

Atha, Matthew J. (2004): *Taxing the UK Drugs Market*. www.idmu.co.uk/taxukdm.htm

Belastingdienst (2005): *Rapportage inbeslagnemingen verdovende middelen 2004*. Haarlem, Belastingdienst.

Bergman, Derrick (2005): Stop uitzettingen wiettelers. *NRC Handelsblad*, 12 april.

Bieleman, B., P. Goeree & H. Naayer (2005): *Coffeeshops in Nederland 2004: aantallen coffeeshops en gemeentelijk beleid 1999-2004*. Groningen-Rotterdam, Intraval.

Bijkerk, Ruud & Martin Grapendaal (2001): *In beslaggenomen verdovende middelen 2000*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

BKA, Bundeskriminalamt (1999): *Lagebild Rauschgift 1998 Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt.

BKA, Bundeskriminalamt (2000): *Lagebild Rauschgift 1999 Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt.

BKA, Bundeskriminalamt (2002): *Rauschgiftjahresbericht 2001 Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt.

BKA, Bundeskriminalamt (2003): *Rauschgiftjahresbericht 2002 Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt.

BKA, Bundeskriminalamt (2004): *Bundeslagebild Rauschgift 2003 Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt.

BKA, Bundeskriminalamt (2005): *Bundeslagebild Rauschgift 2004 Bundesrepublik Deutschland*. Wiesbaden, Bundeskriminalamt.

Bloemendaal, L. (1996): *De teelt van nederwiet in Nederland in de periode 1992-1994*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Boekhoorn, P., A.G. van Dijk, C.J. Loef, R.N.J. van Oosten & C.H.D. Steinmetz (1995): *Softdrugs in Nederland. Consumptie en handel*. Amsterdam, Steinmetz.

BOOM, Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie (2002): Jurisprudentie hennepkwekerij. *Boom Nieuws*, nr. 27, december 2002.

Bovenkerk, Frank (2001): *Misdaadprofielen*. Amsterdam, Meulenhof.

Bovenkerk, Frank & Willemien I.M. Hogewind (2003): *Hennepsteelt in Nederland: het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding*. Utrecht, Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen.

Bramley-Harker, Edward (2001): *Sizing the UK market for illicit drugs*. RDS Occasional Paper No. 74. Londen, Home Office Research, Development and Statistics Directorate.

Bruin, N. de (2005): Verslag van de 103^e Ständige Arbeitsgruppe Rauschgift (StAR) gehouden te Roskilde (Denemarken), 31 mei - 1 juni 2005.

Chouvy, Pierre-Arnaud (2005): Morocco's smuggling rackets: hashish, people and contraband. *Jane's Intelligence Review*, Vol. 17 no. 12 (December), p. 40-43.

CIA, Central Intelligence Agency (2006): *The World Fact Book 2005*.
<http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/>

Cohen, Peter, & Arjan Sas (1998): *Cannabis use in Amsterdam*. Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, Centrum voor Drugsonderzoek.

Corkery, John Martin (2002): *Drug seizure and offender statistics, United Kingdom, 2000*. London, Home Office. www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/

Council of Europe (2003): *Organised crime situation report 2002*. Straatsburg, Council of Europe (*restricted*).

Dien, Nick van (2005): Mega-hennepkwekerij in kas. *AD/Haagsche Courant*, 29 oktober.

DrugScope (2003): *Where do drugs come from?* DrugScope Faqs. www.drugscope.uk.

EIA, Energy Information Administration (2005): *International Energy Annual 2003*.
www.eia.doe.gov/emeu/iea/elec.html

EKDF, Eidgenössische Kommission für Drogenfragen (1999): *Cannabis report of the Swiss Federal Commission for Drug Issues*. Bern, EKDF.

EnergieNed (2005), *Factsheet energiediefstal*. Arnhem, EnergieNed.

Enquêtecommissie opsporingsmethoden (1996): *Inzake opsporing*. Den Haag, Sdu Uitgevers.

Europol (2004): *2004 EU Organised Crime Report (restricted version)*. Den Haag, Europol.

Europol (2005): *2005 EU Organised Crime Report (First Draft)*. Den Haag, Europol.

Federale Politie (2005a): *Internationale drugsactie levert grote vangst op*.
<http://www.stadskrant.com/>

Federale Politie (2005b): *Activiteitenverslag 2004*. Brussel, Federale Politie.
http://www.polfed.be/police/jaarverslag/2004/pdf/NL_2.pdf

Gelder, Joke van (2005): *Analyse cannabisplantages in België*. Brussel, Federale Politie België, Centrale Dienst Drugs.

Graaf, Peter de (2005): Maastricht contra coffeeshops. *De Volkskrant*, 15 december 2005.

Heijden A.W.M. van der (1999): *Nederland luilekkerland? Trends in de Europese drugs-handel*. Tijdschrift voor de Politie, januari/februari, p. 18-24.

Heijden, Toon van der (2003): *De Nederlandse drugsmarkt. Een poging tot kwantificering van import, export, productie en consumptie van verdovende middelen*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Heijden, Toon van der & Theo Papenhove (2003): *De smokkel van verdovende middelen via Nederland, 2000-2001*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Home Office (2005): *Drug Offenders in England and Wales 2004. Supplementary Tables*. Home Office Statistical Bulletin 23/05 (internet only). www.homeoffice.gov.uk/rds/

Hyfte, Carolien van (2003): *Het gebruik van drugs in België*. Brussel, Federale Politie, Groep Drugs

Interpol (2000): *European drug situation report 2000 (data 1999)*. Lyon, International Criminal Police Organisation - Interpol (restricted).

Interpol (2003): *Global situation on criminal organizations and illicit drug trafficking 2002*. Lyon, International Criminal Police Organisation – Interpol (restricted).

Iversen, L.L. (2000): *The science of marihuana*. Oxford, Oxford University Press.

Jansen, A.C.M. (1996): 'Prijsvorming in de Nederlandse marihuanasector 1990-1995; een beleidsperspectief'. *Economisch-Statistische Berichten*, 20 maart, p. 257-259. www.frw.uva.nl/cedro/library/jansen/prijs.htm

Jansen, A.C.M. (2002): *The economics of cannabis-cultivation in Europe*. Paper presented at the 2nd European conference on drug trafficking and law enforcement. Paris, 26 & 27 September.

JRF, Joseph Rowntree Foundation (2003): *The domestic cultivation of cannabis*. www.jrf.org.uk.

King, Leslie A. (2004): *An overview of cannabis potency in Europe. EMCDDA Insights*. Lissabon, European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.

Korf, Dirk, Marijke van de Woude, Annemieke Benschop & Ton Nabbe (2001): *Coffeeshops, jeugd & toerisme*. Amsterdam, Rozenberg publishers.

Korf, Dirk J. (2003): De economie van de wietkwekerij voor de Nederlandse markt: een verkenning. In: Bovenkerk, Frank & Willemien I.M. Hogewind (2003): *Hennepteelt in Nederland: het probleem van de criminaliteit en haar bestrijding*. Utrecht, Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen.

Korf, Dirk J., Marije Wouters, Ton Nabben & Patrick van Ginkel (2005): *Cannabis zonder coffeeshop. Niet-gedoogde cannabisverkoop in tien Nederlandse gemeenten*. Amsterdam, Rozenberg Publishers.

Kruyer, Fred (2005): 'We hebben jongeren te veel losgelaten'. *Blauw*, jaargang 1, nr. 7, 10 december, p. 11-13.

Labrousse, Alain & Lluís Romero (2001): *Rapport Sur La Situation Du Cannabis Dans Le Rif Marocain (Juin-Août 2001)*. Paris, Observatoire Français des Drogues et des Toxicomanies. <http://www.ofdt.fr/BDD/publications/docs/epbxalhc.pdf>

Landman, Richard, Wouter van der Leest & Jessica van der Werf (2002). *Nederlandse opsporingsonderzoeken naar georganiseerde criminaliteit 2001*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie (vertrouwelijk).

Landman, Richard, Wouter van der Leest & Jessica van der Werf (2005). *Nederlandse opsporingsonderzoeken naar georganiseerde criminaliteit 2004*. Zoetermeer: Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie (vertrouwelijk).

Leeuwarder Courant (2000): 'Hennepkweker wacht langdurige celstraf'. *Leeuwarder Courant*, 18 oktober.

Lensink, Harry (2005): Fear and loathing in de polder. *Nieuwe Revu*, nr. 23, p. 31-33.

Ministers van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2002): *Naar een veiliger samenleving*. Den Haag, ministeries van Justitie en van BZK.

Ministers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, van Justitie en van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2004): *Cannabisbeleid*. Brief d.d. 23-4-2004 met kenmerk GVM/2462547 aan de voorzitter van de Tweede Kamer. Den Haag, ministeries van VWS, Justitie en BZK.

Minister van Economische Zaken (2005): brief aan de Tweede Kamer d.d. 1-3-2005 met kenmerk E/EM/5008572 met antwoorden op kamervragen over illegale stroomaftap van 27 januari 2005.

Miranda, H.A. de & J. van der Werf (2004): *Inbeslagnemingen verdovende middelen 2003*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Mooibroek, Marnix & Menno van der Kamp (2005): *Hennepsteelt in Flevoland. De economie van de hennepsteelt*. Almere, Politie Flevoland.

Mooij, A.J.M. & E.C.J. Weimar (1997): *Een actueel overzicht van het drugstoerisme tussen Frankrijk en Nederland. Periode januari 1996 tot en met april 1997*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Mwenda, Lungowe, Maryan Ahmad & Kavita Kumari (2005): *Seizures of drugs in England and Wales, 2003*. Londen, Home Office, Development and Statistics Directorate. www.homeoffice.gov.uk/rds/

Niesink, R.J.M., F.T.A. Pijlman, S. Rigter, J. Hoek & L. Mostert (2003): *THC-concentraties in wiet, nederwiet en hasj in Nederlandse coffeeshops (2002-2003)* Utrecht, Trimbos-instituut.

NRC (2006): Grote steden willen alle daklozen van de straat. *NRC-Handelsblad*, 16 januari.

OCRTIS (Office Central pour la Repression du Trafic Illicite des Stupéfiants, 2005): *Usage et trafic de drogues en France. Les statistiques de l'année 2004*. Paris, Ministère de l'Intérieur, 2005.

Ooijen, Leonie van (2005): *Persbericht internationale drugsactie*. Tilburg, Politie Midden- en West Brabant, 12 juni.

OM, Openbaar Ministerie (2005): *Het OM in cijfers*.
www.om.nl/pg/documents/om2005/OM2000-2004_NL.xls

Ouwehand, A.W., A. Mol, W.G.T. Kuijpers & S. Boonzajer Flaes (2005): *Kerncijfers verslavingszorg 2004. Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem*. Houten, Stichting Informatie Voorziening Zorg.

Papenhove, Th.G., C.M. Spruijt & J. van der Kleijn (2005): *In beslag genomen verdovende middelen en drugsprijzen 2004*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Papenhove, Th.G. (2005): *De smokkel van verdovende middelen via Nederland, 2000-2003* (concept). Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Pardoel, C.A.M., J. van Haaf, S. Bogaerts & A.M. van Kalmthout (2004): *Coffeeshops in Nederland anno 2003. Aantallen, lokaal beleid, handhaving en naleving*. Tilburg, IVA / Universiteit van Tilburg.

Parket-Generaal (2004): *Verkenning betrokkenheid criminele organisaties bij hennepcultuur*. Den Haag, Parket-Generaal (vertrouwelijk).

Philips, Graham (2000): *Domestic Energy use in the UK. Power Conversion, Transport and Use*. www.powerwatch.org.uk/energy/graham.asp.

Platform Energiediefstal (2005): mondelinge toelichting aan de auteur op 19-4-2005.

Rotterdams Dagblad (2005): Financier drugslijn hoort drie jaar cel eisen. *Rotterdams Dagblad*, 15 april.

Ruiten, Judith van (2005): Help! Mijn huurder kweekt hennep. *Algemeen Dagblad*, 24 februari.

Schoof, Rob (2003): 'Marokkaanse hasj is hier niet meer nodig.' Marokko is grootste hasj-producent, maar nederwiet heeft import vervangen. *NRC Handelsblad*, 11 november.

Sleiman, Sandrine (ed.)(2004): *Belgian National Report on Drugs 2004*. Brussel, Scientific Institute of Public Health, Unit of Epidemiology/Drugs Programme.

Snippe, J., B. Bieleman, H. Naayer & C. Ogier (2005): *Preventieve doorlichting cannabis-sector c.a.* Groningen-Rotterdam, Intraval.

Toonen, M.A.M. & J.T.N.M. Thissen (2005): *Opbrengstbepaling van illegale hennepcultuur in Nederland. Deskundigenonderzoek*. Wageningen, Plant Research International.

Travis, Alan (2003): 'Home-grown cannabis outstrips imports from Morocco'. *The Guardian*, March 17. <http://www.guardian.co.uk/drugs/story/0,2763,915746,00.html>.

Tremlett, Giles (2003): Ketama Gold puts Morocco top of Europe's cannabis league. Trying to please Europe by persuading farmers to grow avocados is not succeeding. *The Guardian*, May 27.

Trimbos-instituut (2005): *Nationale Drug Monitor. Jaarbericht 2004*. Utrecht, Trimbos-instituut.

Twentsche Courant Tubantia, De (2002): 'Verdachten van wietbende komen op vrije voeten'. *De Twentsche Courant Tubantia*, 24 april.

UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime (2003): *Maroc. Enquête sur le cannabis 2003*. Wenen, UNODC.

UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime (2005a): *World Drug Report 2005 Volume 1: Analysis*. Wenen, UNODC.

UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime (2005b): *World Drug Report 2005 Volume 2: Statistics*. Wenen, UNODC.

UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime (2005c): *Maroc. Enquête sur le cannabis 2004*. Wenen, UNODC.

USCCTP, U.S. Climate Change Technology Program (2003): *Technology Options for the Near and Long Term*.
<http://climategovernance.org/library/2003/tech-options/tech-options-1-3-2.pdf>

Vette, Robert de, Essy van Dijk & Richard Landman (2001): *Nederlandse opsporingsonderzoeken naar georganiseerde criminaliteit in 2000*. Zoetermeer, Korps landelijke politiediensten, dienst Nationale Recherche Informatie.

Werkgroep de Achterdeur (2000): *Aan de achterdeur wordt niet gekocht*. Tilburg, Gemeente Tilburg.

Weustenraad, E.A.H. (2005): *Wederrechtelijk verkregen voordeel hennepkwekerij bij binnenteelt onder kunstlicht. Standaardberekening en normen*. Leeuwarden, Bureau Ontnemingswetgeving Openbaar Ministerie.